

لوکاں کملیاں نوں قصہ ہشیار

نجم حسین سید

لوکاں کملیاں نوں قصہ ہشیار

لوکاں کملیاں نوں قصہ ہشتیار

نجم حسین سید

ورتاوے

نُحیت کتاب گھر: شرف مینشن، چوک گنگا رام، لہور

فون: 042-3608265 ای میل: suchet2001@yahoo.com

monthlypancham@yahoo.com

فون: 042-36312790 ای میل: kitabtrinjin@yahoo.com

ویب سائٹ: www.kitabtrinjin.8k.com

پہلی وار ستمبر 2004 وچ رُت لیکھا، 22- میاں چیمبرز 3- ٹیمپل روڈ، لہور ولوں عباس علی صدیقی نے

نڈو لائن 042-36662196 توں چھپوائی

وارث شاہ میاں لوکاں کملیاں نون قصہ جوڑ ہشیار سنایا ای
(وارث شاہ)

پانی دھرتی وِج دھرت وِج پانچے
نیچوں نیچ نہ نیچ بزل جانچے
سہندا بابلی کھج نوے نوانچے
من میلی گھل مچ سہ رنگ مانچے
وچھڑے نانہہ وِج در پروانچے

(بھائی گُرداس)

9	اک تخت ہزار یوں گل کیجیے	-1
44	فرض کج کے رات گزار جائیں	-2
72	اسیں رب کیہ جانڈے	-3
114	کیہی ہیر دی کرے تعریف شاعر	-4
137	روز جمعے دے تر بنناں دوڑ کیتی	-5
202	سچ آکھ کیہ سچ سہیڑیا ای	-6
250	اصلی تے وڈی ہیر کیہ ”نقلی“ تے نکلی ہیر	-7

اک تخت ہزار یوں گل کی جیے

اک مولوی صاحب دا دسدے نیں جو اوہناں ٹوں کسے پُچھیا تھیں ہر رنگ دے شاعر ٹوں واعظاں خطیاں وچ ورت لیندے او، اک وارث شاہ کولوں کان کریندے او ایہہ کیہ گل اے؟ دانے بندے ہر تھاں ہوندے نیں۔ مولوی صاحب آکھن لگے ورت تے لئیے پر وچ دو قباحتاں نیں۔ اک تے اوہ گند بولنوں نہیں جھکداتے ڈوجے اوہدا پتہ نہیں ہوندا کیہڑے ویلے ہس پوے۔

دائیاں دی گل سٹ نہیں پاونی چاہیدی۔ اسیں وی وارث شاہ دیاں ایہہ دوویں قباحتاں پھرو لئیے متاں ایہناں وچ ای اوہدا بھیت ہووے جیہڑا آہدے نیں:

وارث شاہ دا آکھنا بھیت اندر دانش مند ٹوں غور ضرور یارو

ہیر وارث وچ گند کتھے کتھے بولیا گیا اے۔ ایہہ سمجھن لئی وی دائیاں دا ای لڑ پھرنے آں دانشمنداں دا۔ سن 60ء وچ شیخ عبدالعزیز دی سوڈھی ہیر پنجابی ادبی اکیڈمی لبور نے چھاپی تے اوہدے وچ کنیں تھاکیں لفظان دی جگہ نکلے نکلے ٹمکنے پئے ہوئے سن۔ دیباچے وچ اکیڈمی والیاں دسیا ایہہ اوہ لفظ نیں جیہناں نوں چھاپن دی ذمے داری اکیڈمی اپنے سر نہیں لے سگدی۔ جے کسے نوں بہتی لوڑا اے تے اکیڈمی ٹوں جوابی لفاظہ پا کے لفظ منگوا لوے۔ ایس حالت وچ جوابی لفاظہ پاون دا حوصلہ خبرے کسے شریف آدمی ٹوں ہو یا کہ نہ۔ ہاں ایہہ ہو یا جو تھوڑے چر وچ ای اوہ شیخ عبدالعزیز والی ہیر دے ہور ایڈیشن دوجیاں عالماں دے سوڈھے ہوئے ہزار وچ آگئے

جیہناں وِچ ٹمکنیاں دی تھاں لفظ سن۔ ایس گل نال وارث شاہ دا بھیت تے نہ لگا پر ایٹا پتہ لگا گیا پئی دانشمند جدوں لفظاں دا گند بناؤندے نیں تے پہلوں اوہناں دے ٹمکنے کر لیندے نیں۔ ٹمکنیاں والی ہیر جدوں اک تھڑے دے عالم ڈٹھی تے آکھن لگا ایہہ کتاب ایہناں پاء پڑھیاں یونیورسٹیئے باؤاں دے وس دی نہیں جی۔ ایہناں ٹوں تے ایہہ گاہلاں لگنیاں ہوئیاں۔ ہوئے جو گاہلاں جوگے۔ ایہو تے رمزاں نیں پیر دیاں۔

ساڈیاں لوکاں وِچ عالماں دیاں جیہڑیاں ترے موٹیاں قسماں وجدیاں نیں تھڑے دے عالم اوہناں وِچ اک نیں۔ باقی دو نیں مسیتر عالم تے باؤ عالم۔ سارے عالم آپو اپنے رنگ وِچ ہیر وارث شاہ ٹوں پڑھدے نیں تے ڈوجیاں نوں ان پڑھ آکھدے نیں۔ تھڑے دے عالم ہوراں کھڑے کھلوتیاں رُوح قلبوت دے حساب نال سارے ٹمکنے نیڑ دتے۔

عالماں دیاں ایہ تریوے موٹیاں قسماں تے اگوں ایہناں ترونہ دیاں پتلیریاں مونہیاں ایہہ نہیں دسدیاں جو لفظ گند کیویں تھی ویندے نیں، گالھ کیویں بن ویندے نیں۔ نہ ای ایہہ دسدیاں نیں جو ہیر وارث وِچ ایس گند دا کم کیہ اے۔ عالماں دیاں ساریاں قسماں یاں تے نک تے کپڑا دھر کے کولوں لنگھ جانڈیاں نیں یاں لفظاں اُتے ٹمکنے دھوڑ دینڈیاں نیں یا کوئی رُوح قلبوت ورگی موکلی بہاری گھسن کے اُنج ای صفائی کر دینڈیاں نیں۔

گھلی گالھ تے ہیر وِچ پہلی وار آئی اے جتھے رانجھے دا ٹاکرا لڈن ملاح نال ہویا اے۔ پر جنانی نال ”خراب“ ہوون دا میہنا تے کہانی دا مڈھ بھدا اے۔ ایہہ میہنا گالھ دا اک رنگ اے۔ فرق ایٹا ای اے جو ایہدے اتے ٹمکنیاں والا مسالہ نہیں ڈھوڑیا جا سکیا۔ ٹمکنے کتھے پینے نیں تے کتھے نہیں ایہہ ویلے ویلے دی گل اے۔

ہُن گالھ شاعر نے پلیوں تے بنائی نہیں۔ گالھ تے بنی وسیب وِچ۔ وسوں دے
 ویہار بنائی تے بولی دی ریت وِچ رلائی۔ گالھ ویکھن ٹوں تے جنی ٹوں پندی اے پر
 اصل وِچ پندی اوس ساک نوں اے جیہدے وِچ جنی بدھی کھلوتی اے۔ وارث شاہ دا
 وسیب پرانا بھونئیں وال وسیب اے۔ ایہدے وِچ جنی دا جنے نال ساک ای اوہدی
 ہوند اے۔ اوہ یاں کسے جنے دی رن اے یاں کسے دی ماں اے دھی بھین اے۔ ہر
 ساک وِچ جنا پردھان اے۔ جنی جنے دی سانجھ وِچ اے۔ ایہہ پردھانی ٹردی رن
 کھسم دے ساک توں اے۔ ایہہ ساک ٹبر دا مُڈھ مول اے۔ ایسے وِچوں اگوں
 سارے ساک نکلدے نیں، ماں پو بھین بھرا والے وی، چاچے پھپھیاں ماں ماسیاں
 والے وی تے ہور وی۔ ایس ساک وِچ جنی دا کم جنے دے بال جم کے اوہدی پیرھی
 ٹورن تے اوہدا گھر چااون اے۔ اتھے جنی دی مُڈھلی صفت اوہدی جاون سکت اے۔
 ایہہ جاون سکت کھسم دے ناویں لگی ہونیاے۔ اوہدی سانجھ وِچ اے اوہدے دس پٹھ
 اے۔ آہدے نیں جنی آپوں بال نہیں جاء سکدی۔ جنی تے ہوئی بھونئیں۔ بھونئیں دا
 مالک ہل وگیندا اے بی گھتیندا اے۔ بھونئیں دی اُتج مالک دی ہوندی اے۔ سو جنی دی
 اُتج وی اوہدے مالک دی ہوئی جانے کھسم دی۔ جیویں بھونئیں دا اُتج مالک دے زور
 تے وس پاروں اے اوہدے زور تے وس دا نشان اے، اونویں ای جنی دی اُتج کھسم
 دے زور تے وس پاروں اے، اوہدے زور تے وس دا نشان اے۔

مالکی دانت زور تے وس اے سو مالکی ویہار والے سمجھدے نیں جو اُتج دانت وی
 زور تے وس ای اے۔ پر اُتج دانت زور تے وس نہیں میل اے۔ بھونئیں دا اُتج
 بندے تے بھونئیں دے میل پاروں اے۔ بندے دی سکت تے بھونئیں دی سکت
 قدرت دی سکت دے وکھ وکھ انگ نیں جیہڑے اُتج وِچ مُڑ ملدے نیں۔ جنے جنی دا
 میل وی قدرت دی سکت دیاں دونہہ انگاں دا میل اے۔ میل کیہ اے؟ دو ہوندیاں

اک ہون۔ اک نواں تھیون۔ ایہو میل انندا اے۔ ماکی ویہار وِچ اُتج زور تے وس راہیں تھیوندی اے یاں آکھو اتھے قدرت دی میل سکت زور تے وس راہیں ورتیندی اے۔ سو ایس اُتج وِچ بندا میل نہیں ماندا زور تے وس دے مونہہ لگدا اے۔ میل دا قدرتی انند وی زور تے وس دا نشہ بن کے سریر نوں چڑھدا اے۔ میل نہ مان سکن پاروں اصل انند بندے کنوں کھنچ گیا اے۔ ہُن انند وکھرے جی دی وکھری ہانڈی دا سانجھا سواد اے جیہڑا جھٹ دا جھٹ اوہدے سریر نوں چڑھدا اے تے لہندیاں اوہنوں اتھاہ اکلپ دی اتھاہ بے وسی تے بے وساہی وِچ لاہ جاندا اے۔ بندہ ایس بے وساہی کنوں بچن لئی مُڑ مُڑ او سے جھٹ دے نشے نوں ہتھ مریندا اے۔ اندرو اندر چیت اچیت اوہدی بھال وِچ اپنی بے وسی نوں بھلاون دا ترلا پیا مریندا اے۔ میل وِچ انند سانجھ دا اے اوہدا کوئی وکھرا سواد نہیں۔ ماکی ویہار وِچ انند وکھریوں دا وکھرا پھل اے۔ وس اے۔

ماکی دے جُولے وِچ جنی اپنی اُتج سکت نوں دھگان دے مونہہ آیا ویکھدی اے۔ اوہدی مُڈھلی سکت اوہدا تے ست اوہدی ہستی کنوں وکھرا تھی کے اوہدا ویری تھی کے اوہدے ساہنے آکھلوندا اے۔ اپنے سریر دی ورتوں راہیں اوہ اپنی ہوند نوں اہوند تھیندا ویکھدی اے۔ ہُن جے اوہ ہوند ہے تے اوہ جے نال اک ڈونگھے ویر راہیں ہے۔ میل و ہونے بھوگ راہیں مالک جنا وی اپنے تے ست توں وانجیا ویندا اے اوہدی ماکی اصلوں اوہدا ونجاپ اے۔ اوہدی من مرضی اوہدی قید۔

وارث شاہ دے بھوکیں دی ماکی تے جنی دی ماکی اک دو جے نال بدھیاں ہونیاں نہیں۔ اک دو جی وچوں نکلدیاں اک دو جی نوں ساردیاں سنھال دیاں نہیں۔ ٹبر ایہناں دونہاں مالکیاں نال بندا اے۔ ایہہ دوویں ٹبر دا تانا پینا ہن۔ پر ٹبر دی ایس بنتر وِچ اک دو پھیڑ وی اے۔ ٹبر دا مُڈھ بھجدا اے رن کھسم دے ساک نال۔ ایسے وچوں

اگوں ماں پیو، پتر دھی، بھین بھرا والے ساک نکلدے نیں پر ایہہ ساریاں جڑوتاں
 بھوئیں وچوں اُچجائے رزق دی پال سنبھال پاروں نیں۔ دو پھیڑ ایہہ اے جو رن دا
 مالک تے اکلا کھسم اے پر بھوئیں دی مالکی سارے ٹبر دی اے۔ ایسے دو پھیڑ وچوں
 شریکا جمد اے۔ لفظ ”شریک“ سانجھ وچ اسانجھ وکھاوئدا اے۔ جڑت وچ اجوڑ۔ ایہہ
 لفظ بھوئیں والی وچ ساکا چاری دا بندیاں دی رل ورتن دا اصلا وکھالدا اے۔ جیویں
 ”کھسم“ لفظ جنے جنی دے ساک دا اصلا وکھالدا اے۔ (کھسم (نخسم) = مالک یاں
 ویری)۔

ٹبر بھوئیں دی سانجھی ورتوں پاروں جڑدا اے تے جنی دی اسانجھی ورتوں پاروں
 نکھڑدا اے۔ جنی دی ورتوں ٹوں اکے مالک پھٹھ رکھن واسطے ٹبر دے اندر باندھاں
 ہن۔ ہٹکاں۔ ماں پتر پیو دھی بھین بھرا ایہناں باندھاں دے ناں ہن۔ ایہو باندھاں
 بھوئیں دی ورتوں وچ رزق دی سنبھال وچ جڑوتاں ہن۔

اسیں گالھ توں ٹرے ساں جا پدا اے ڈراڈے آگے آں پر اصل وچ نیڑے پئے
 ڈھکنے آں۔

گالھ کڈھن والا جنی ٹوں نہیں پندا اوہ جنی دی ورتوں اُتے لگیاں ٹبر واری
 باندھاں ٹوں پندا اے۔ اوہ ماں نوں ماں بھین نوں بھین رکھ کے اوہناں نوں بھوگن دا
 ہوکا دیندا اے۔ اوہ باندھاں توں چھٹنا نہیں چاہوئدا۔ باندھاں دی پرت توں خلاصی
 نہیں لوڑدا، اوہ باندھاں نوں نت رکھ کے نت لنگھن دا سواد گھندا اے۔ جیویں
 چوریاں دھاڑوی مالکی دی پرت نہیں تروردا اوہدا سواد اوہدی ہستی مالکی دی باندھ لنگھن
 وچ ای اے۔ جے ایہہ باندھ اصلوں نہ رہوے تے اوہدا سواد ای مک جاوے اوہدی
 چور دھاڑوی والی ہستی ای مک جاوے۔ جیویں چور دھاڑوی مالکی دی ای اک گھرت
 اے، اوہ مالکی ٹوں دھڑکاء کے مالکی نوں ای پکیریاں کریندا اے، ایویں ای گالھ ہارٹبر

واری باندھاں دا جایا اے۔ اوہ باندھ اُلنگھن دے نت اندرے اندر لُکدے دھڑکے
 کے ٹوں عام کر کے ایہناں باندھاں ٹوں پکیریاں کریندا اے۔ آپنی پلیتی نال ایہناں
 دی پاکی ساجدا اے۔

گالھ ہارا باندھ اُلنگھن دی سکت دا مالک بن کے ماکی ویہار دے اندر آپنی اُچھی
 تھان بنیندا اے۔ اوہ دوجیاں ٹیراں دی باندھ اُلنگھ کے اپنے ٹبر والی باندھ اُلنگھن دا
 وی اچیتا سواد ماندا اے۔ پر ایہہ اچیتا سواد اونہوں ودھیرے چھتیاں کریندا اے۔ اوہ
 اپنے اندر دے چور کولوں نسن دی کریندا اے تے آپنی باہری چور ہستی دی اوٹ وچ
 وڑ کے سگھالا تھیوندا اے۔

گالھ ہارا کوئی نویں کاڈھ نہیں کڈھدا۔ بھوکیں وال ویہار وچ گالھ مندا اک
 ریتل کم اے۔ گالھ دی ریت اتنی ای پُرانی اے جتنی جنے دی جنی اُتے سرداری۔
 سیانے دسدے نیں جو چرکالاں وچ ٹابریاں اک دوجے دا مال کھوہن لئی دھاڑے
 مریندیاں سن۔ مال وچ جنانیاں وی سن۔ سو اک ٹابری دیاں دھیاں بھیناں دوجی
 دیاں رناں بن ویندیاں آہیاں۔ اک دیاں باندھاں دوجی واستے گھل ہو ویندیاں
 آہیاں۔ پر ہوندیاں ہن دھگانے ای۔ دھاڑنے راہیں۔ گھر والے دھاڑویاں ٹوں ٹھلن
 دا چارا وی کریندے آہن۔ سیانے دسدے نیں جو ویاہ پرناہ دی ریت چکھے ایہو دھاڑا
 اے۔ گھوٹ یاں لاڑے دی گھوڑی اُتے ہتھیار بند سواری نال جنج دا لشکر اگوں گھر
 والیاں دیاں سٹھدیاں، سبھ او سے دھاڑے نوں ریت بند کرن دا آہر اے۔ ویاہ جیہدے
 اُتے وسیب کھلوتا ہویا اے، جیہنے ٹبر بناونا اے، آپ ٹبر واری باندھاں دا اُلنگھن اے۔
 سو گالھ تے وسیب دی نیہنہ دے اندر اے۔ وسیب دی اساری وچ ای باندھاں دا
 کھلیارن وی اے تے اُلنگھن وی۔ ایہو دو پھیڑ گالھ کڈھویندا وی اے تے گالھ توں
 کان وی کرویندا اے۔ لفظاں ٹوں گالھ بنیندا وی تے اوہناں دی جائیں ٹمکنے وی

گھتیندا اے۔ ہر ساک اک گالھ وی اے تے گالھ ہارا جنے دے اندروار اے۔ جیویں
 چور ہر مالک دے اندروار اے۔ گالھ کڈھن گالھ نوں باہر کڈھن اے۔ گالھ کھاوَن گالھ
 نوں اندر لنگھاوَن اے۔ سو اک گالھاں کڈھدے نیں تے اک کھاندے نیں ایہہ
 دوویں نہیں جاندے جو گالھ تے دُھروں ای اندر اے، اندر پچی پئی اے ہر جنے
 دے۔

سو جیہڑا گالھ کڈھدا کھانددا اے، جیہڑا گالھ نوں چڑھائی لہائی سمجھدا اے اوہ بھولا
 وسیب دی نیہنہ دا جانو نہیں۔ جانو ہووے وی کیویں تے کیوں۔ جانو تے تاں ہووے
 جے وسیب دی نیہنہ اُچیرے۔ جیہڑی آپنے اندر وی ہے تے باہر وی۔ پر اُچیرے تاں
 جے کوئی اصلوں نویں نیہنہ دھرنی ہووے۔ عالم وی جے اصلوں نویں نیہنہ دھرن دے
 آہر وِچ نہ ہووَن تاں بھولے ای ہوندے نیں، مسیتر ہووَن باؤ ہووَن کہ تھڑے دے۔
 وارث شاہ ہوریں عالم تے ہوئے کوئی نہ بھادیں عالم اوہناں نوں عالم ای سمجھدے
 آئے نیں۔ اوہ تاں ہوئے شاعر۔ اوہناں دی کتاب وِچ جیہڑا گالھ گند آوندا اے اوہ
 بھوئی وال وسیب دی نیہنہ دیاں دکھالیاں نیں اوہ نیہنہ جیہڑی اوہناں دی شاعری اُچیر
 دی ہے پئی۔ (شاعر وی جے پرانی نیہنہ اُچیر کے نویں دھرن دے آہر وِچ نہ ہووَن
 تاں بھولے ای ہوندے نیں۔)

گالھاں اک تے اوہ نیں جتھے اک جنا دُو جے نوں باندھ اُلنگھو ہووَن دا میہنا
 مریندا اے، اوہنوں وسیبوں باہرا گنددا اے۔ اوہدی وسیب ہستی نوں چھیکدا اے۔ سمجھو
 اوہدے بندے ہووَن توں انکاری تھیندا اے۔ دُو جیاں اوہ نیں جتھاں اک جنا دُو جے
 نوں بے زور تے علجا بنیندا اے۔ جیہڑی باندھ دا توں را کھا ایں اوہ میں بھنو آں۔ ایہہ
 دوجیاں خبرے اوس واریوں تُریاں نیں جد وکھ وکھ ٹابریاں مال کھوہن لئی اک دُو جی
 اُتے دھاڑے مریندیاں آہن۔ ٹابریوں اندر جے کوئی کسے دا مال کھوہے یاں کوئی ٹیر

داری باندھ اُنکھے تاں اوہنوں ٹابری والے بندیاویوں وانجیا گندے آہے۔ اوہنوں مُرد
 بندیاں ساواں تھیون کیتے ڈنڈ بھرنے پوندے آہن۔ پر جیہڑا کسے ہی ٹابری دا مال کھس
 لوے یاں اوہدیاں ٹبر داری باندھاں اُنکھے آوے اوہ اپنی ٹابری لئی وریام بن ویندا ہا۔
 پوجن جوگی تھی ویندا ہا۔ اے تائیں مال دی لٹ تے تریتاں اُتے دھگان فوجی
 چڑھت دا قدرتی انگ تجھیا جاندا اے۔ گالھ کڈھن والا ٹابری دا جی رہندیاں وسیبوں
 اندر رہندیاں تھوڑے چر لئی اک دھاڑوی اک باہرلا بن ویندا اے تے اپنے آپ
 نوں جھٹ دا جھٹ اک جتل سُورے دے رُوپ وچ ویکھدا اے۔ ایویں بے نشانہ
 گالھاں، ہاسے بھانے کڈھیاں گالھاں وی ایہو ای کم کریندیاں نیں۔ بُھتی نیڑ جتاون
 لئی وی گالھاں کڈھیندیاں نیں۔ جانے اسیں اتنے نیڑے آں جو اک دو جے دی
 باندھ اُنکھے سکے آں۔ یار اک دو جے نوں گالھ مندا کر کے کجھ گھڑیاں دھاڑویاں والی
 کُھل ماندے نیں۔

جد بندے دی اُتج میل دا راہ نہ رہوے شریکے دا پڑ بن ونجے تاں بندے دا تن
 شریکے دا رچھ بن ویندا اے۔ جنے دے انگ مل مارن مل ہنڈاون دوجیاں نالوں
 وکھرا تھیون بھارو تھیون تے دوجیاں نوں ہولا کرن دے اوزار بن ویندے نیں۔ جنی
 دے انگ بندے دی ہار پت دے لہائی چڑھائی دے نشانے تھی ویندے نیں۔ انگاں
 دے ناں میہنا بن ویندے نیں، بولی وچ رہندیاں بولیوں باہر ہو جاندے نیں، بولی
 دی ورتن وان پدھر دے وچ ای ہر پٹھاں کر کے ٹمکنے باہر چھڈ جاندے نیں، گند بن
 کے پاکاں نوں پاک تے پلپیتاں نوں پلپیت پنے کریندے نیں۔ گالھ بندے دی
 وجوگ موئی ہستی دی ہواڑا اے ایہدے وچ بندے دے چروکے مُڈھلے روگ دا دکھ
 بولد ا ہے۔ گالھ ماکی ویہار دی زور وس والے ورتارے دی قدرتی لازمی بولی اے،
 جیویں بندے دا بندے نوں تھان مارن، تریت دی پت لاہون ایس ورتارے دا

قدرتی لازمی کرم اے۔

ہیر وارث وِچ رانجھے دی کہانی اوہدیاں بھراواں دے میسے توں تُردی اے:

کھائیں رن کے گھوردا پھیریں راناں، کڈھ رکتاں دھیدونوں چھیڑدے نیں
پیو دے ہوندیاں بھراواں دا رانجھے نال ویر گجھا ہا۔ ”وس نہ چلنیں کڈھ چھڈن۔“
گجھیاں میہدیاں راہیں بولد اہا۔ ہُن پیو مر گیا اے تے وس بھراواں دے ہتھ اے، ہُن
گھلے میسے راہیں رانجھے نوں وسیبوں باہر کرن داکم وڈیو نیں۔ رانجھے نوں گالھ کڈھ کے
اوہ اوہدے وسیبوں کڈھن دی رسم پنے کریندے نیں۔ اوہنوں ٹبرداری باندھاں دا
اُلنگھو بنیندے نیں۔ پر ویکھو نال ای اوہنوں رزق دا چوروی آکھدے نیں، ”کھائیں
رج کے۔“ اک تے توں باندھ اُلنگھو ایں تے دوجے اپنے ونڈے داکم نہیوں
کریندا۔ ساڈی کیتی کھانا ایں۔ رج کھاوون جدوں میہنا ہووے تے اودے وِچ سینتر
ایہو ہندی اے، کیتیوں باجھ کھاوون، حرام کھاوون۔ ایہہ تجھیا جاندا اے جو رج کھاوون
ونڈیوں ودھ کھا کے پھٹ گیا اے تے ہُن کوئی ودھیکی وی کر سکا اے۔ ودھ کھاوون
نال جیہڑی وادھو سکت ڈھیندی اے اوہو مستی اے جیہڑی ٹبرداری باندھاں بھنویندی
اے۔ یاں ونڈیوں ودھ کھاوون دی بشری گاکھ کے رن کھاوون اصلوں نلجا تھی جاندا اے
تے ٹبرداری باندھاں دی وی کوئی شرم نہیں سو رہندی۔ لیہناں گلاں دے پچھے تت ایہو
اے جو ٹبرداری باندھاں داتے رزق ونڈ دا مول اکو اے۔ تے اک دا اُلنگھن چیت
اچیت دوجے دا اُلنگھن سمجھیا ویندا اے۔ رج دا میہنا نکلیا تے کامیاں د مالکاں بارے
سوچ وچوں ہوسی۔ پر مالک وی کامیاں نوں نکم پاروں یاں ویہر پاروں چگھن چکن لئی
ایہو میہنا ورتدے نیں۔ بھرا بھرجائیاں دی واج وِچ وی مالکاں والی بینکر اے۔ اوہ
رانجھے نوں مستیا پشو بنا کے باندھ اُلنگھنا بندیاں پنا رن پھٹیا بنا کے اپنی مالکی وچوں
نکھیردے نیں۔

جیہناں رناں نوں گھورن دا رانجھے نوں دوس اے اوہناں وچ بھر جائیں پہلوں
 نہیں۔ بھر جائیاں بھراواں دی مل نہیں اوہناں دے رُوح بھراواں دی ماکی دے لکھے
 لگے ہوئے نہیں۔ ایسے ماکی وچ اوہناں دی جیوکا اے۔ ایہہ ماکی اوہناں دا گھرا اے۔
 ایہدے ودھالئی اوہ اپنی باندھ نوں ہتھیار بنا کے مالکاں دے ہتھ دیندیاں نہیں۔
 جیویں اوہناں دے سریر مالکاں دی ورتوں وچ نہیں سریراں دی باندھ وی مالکاں دی
 ورتوں وچ اے۔

ایس گل توں جاپدا اے جیویں وارث شاہ ہوراں ایس بارے کوئی بیان دتا
 ہووے۔ شاعری نوں کھولن وچ گھاٹا ایہو ہوندا اے شاعری کھلدی کھلدی ودھیرے
 بندتھی کے سون بوٹی ہار کھولن والے کولوں اصلوں دکھ تھی کھلوندی اے تے کھولن والا
 بیان دیندا رہ جاندا اے۔ وارث شاہ ہوریں تے سدا بیاناں والیاں نوں بھلیں پا کے
 ہسدے نہیں۔ ویکھو اساں کیڈے ہے نال آکھیا ہا ہیر وارث دی کہانی ٹردی گالھ توں
 اے۔ وارث شاہ ہوریں آکھدے نہیں میاں اساں تے کہانی تخت ہزاریوں ٹوری
 اے۔ شاعری اک کھیڈ بنندی اے۔ پڑھن کھیڈ وچ رلن ہے پر کھیڈ ہے کیویں کوئی
 رلے جے کھیڈ دی بنتر دی سار ای نہ ہووے۔ سو شاعری دی بنتر دی سنبھال ای
 شاعری دا گھلن ہے۔ یاں آکھو ایہہ پڑھنہار دا شاعر دی کھیڈ وچ گھلن اے۔

اک تخت ہزاریوں گل کیجیے جتھے رانجھیاں رنگ مچایا اے
 چھیل گھبرو مست اربیلوے میں سندر اک تھیں اک سوایا اے
 والے کوکلے مُندرے مجھ لنگی نواں ٹھاٹھ تے ٹھاٹھ چڑھایا اے
 کبھی صفت ہزارے دی آکھ سکاں گویا بہشت زمین تے آیا اے
 ایہہ سکاہال جھاکی پوند گھنی من موہنی جاپدی اے۔ کوئی فکر فاقہ نہیں کسے نوں۔
 اک سدویں ترنگ وچ نہیں ہزارے والے۔ ہر کوئی حسن جوانی دی انند لہر وچ اے۔

”رنگ مچایا“، ”اک تھیں اک سوایا“، ”ٹھاٹھ تے ٹھاٹھ چڑھایا“ ایس لہر ٹوں ابھار کے
یہشتیں پاڑھ دیندے نیں۔ پر جد بھراواں دے میہنے تے وچ کے ایس جھاکی ٹوں پرت
و کیھنے آں تاں جا پدا اے ساڈے نال ہتھ ہو گیا ہے۔ ایہہ جھاکی تے جھا کا ای آہی۔
ہُن سانوں لفظ رنگ وٹیندے لگدے نیں۔ ”رنگ“ ٹوں ای ویکھو۔ رنگ جیون وی
اے رونق وی۔ پر رنگ کھیڈ وی اے۔ نالک وی تے تماشا وی۔ کیہ رانجھیاں دا رنگ
اوہناں دا جیون نرا وکھالا ای اے۔ اوہناں دا نواں ٹھاٹھ تے ٹھاٹھ نرا باہرا ای اے
گہنے کپڑے دا۔ لفظ ”رنگ“ نے آپ وی بھراواں دے میہنے وچ وڑ کے اپنی پہلی
ورتوں نوں پرچوں لئی سانوں اکھ ماری اے:

دیندے میہنے رنگ برنگ دے نیں

جیویں بھابھیاں دے میہنے وچ ”رج کے کھان دیاں مستیاں“ نے سانوں ”چھیل
گھبرو مست اربیلڑے“ والے ”مست“ ٹوں پڑچوں دی سینتر کیتی اے۔ ہُن سانوں
دھیان آوندا اے جو والے کوکلے مُندرے سارے کناں دا ای سنگھار نیں۔ جیہڑی ون
سون دسدی سی اوہ ہُن اکو رنگ دی ڈہرائی جا پدی اے۔ والے کوکلے مُندرے سنگھار
دی ون سون دے اوہلے لگی کسے وکھالے دی اک رنگ باندھ دے نشان تے نہیں؟
ایہہ ”اک تھیں اک“ تے ”ٹھاٹھ تے ٹھاٹھ“ وی دوہرائی ای نہیں وکھالے دی؟ ہُن
اسیں ایہہ وی سوچنے آں جو ایہہ رنگ پوری دسوں داتے ہے ای نہیں۔ نرا رانجھیاں دا
مچایا ای اے۔ رانجھے تے مالک جٹ نیں۔ کمی کیرے تے آئے ای کوئی نہیں ایس
رنگ وچ۔ کیہ اوہ نرا تماشا ویکھن والے ای نیں مالکان دی حُسن جوانی دا۔ نالے ایہہ
بہشت تے نرا آدماں دا اے۔ مالک جنیاں دا۔ وچ حواتے ہے ای کوئی نہیں۔ پر
نہیں، ہے کیوں نہیں، بھابھی بنی مالکی دی سیاست دا مہرا بنی اپنی نوکری پئی پکی
کریندی اے اوہ۔

سیانے دسدے نیں جو آدم دا کنک ٹوں مونہہ پا کے بہشتوں نکلن رمزاے
 بندے دے واہی وان وارے وڑ کے بھوکیں اُتے جینی دی مالکی ملن دی۔ واہی جینی دی
 کاڈھ آہی، اوہدی سوجھ سنبھال پاروں آہی۔ جنے اوہدی سوجھ سنبھال اُتے اپنے زور
 دا بھار پایا تے واہی جنیاں دی کار بنی۔ ایہو گھڑی اے جد جنے جینی دے تن دے انگ
 وجودوں نو یکلے تھی کے ننگیج بن گئے۔ میل کام بن گیا۔ تے اگوں ہابیل تے قابیل
 وی ایسے بھوکیں اُتے جینی دی مالکی وچوں جسے شریکے دیاں رمزاں نیں۔ بھرپی والے
 ویر دیاں رمزاں۔ اسماں ”بہشت زمین تے آیا اے“ والی گل پہلوں گولی ای نہ آہی۔
 گولدے تاں جے ”گویا“ والا سُر سیاندے۔ ”گویا“ ملوک رتھل دی بولی اے۔
 درباری شاعری وچ صفت اوہا ہندی اے جیہڑی حدوں باہروں ہووے۔ اتھے ”گویا“
 راہیں درباری دکھالے دے پینترے دی نقل بنا کے رانجھیاں دے تماشے دا تماشا بنایا
 گیا اے۔ پر بنایا گھے ہتھ نال ای گیا اے۔ نقل والے سُر کہانی کرن والے دی سُرل
 آکھنی وچ ملھے ہوئے نیں، اوہ آکھنی جیہڑی ”اک تخت ہزار یوں گل کیجیے“ دے
 نال ای اپنا سُر جمالیدی اے۔ آکھنی دی ایسے اٹکل پاروں پوند اسیں پڑی دے
 سُنکھال وچوں سُنکھالے ای لنگھ گئے ہاسے۔

اگلی پڑی وچ بہشت سچ ای ”زمین“ تے آ گیا اے۔ زمین دیاں مالکاں دا

بہشت۔

موجو چودھری پنڈ دی پاٹھ والا چنگا بھانیاں دا سردار آہا

اٹھ پتر دو بیٹیاں تس دیاں سن وڈا درب تے مال پروار آہا

بھلی بھانیاں وچ پر تیت اس دی نیاں چونترے اُتے سرکار آہا

وارث شاہ ایہہ قدرتاں رب دیاں نیں دھیدو نال اُس بہت پیار آہا

پاٹھ عزت وی اے تے سرداری وی۔ پر اتھے لفظ پاٹھ ٹوں پنڈ نال جوڑیا انج

نیں جیویں ایہہ پنڈ وچوں ای نکلیا ہووے یا پنڈ ایہدے وچوں۔ جیویں ایہدا پنڈ دے پنڈ ہوون نال جماندرو جوڑ ہووے۔ جیویں پنڈ دی ہوند پاٹن والے دے سرتے ای ہووے۔ جیویں موجو پنڈ ہووے تے پنڈ موجو۔ پنڈ دی جیہڑی ہوند ایہناں ترونہہ سٹراں وچ دسدی اے اوہ موجو دے گھر دا سکھال اے، اوہدے کول جُویا درب (ناواں) تے مال (ڈھور ڈنگر) موجو دی سرکارے دربارے اپڑتے بھانیاں وچ اوہدی ساکھ۔ پر کہانی کرن والے دی سنگھڑ آکھنی پاروں موجو دا سکھال پوری وسوں دا سکھال سہی ہوندا اے تے ایہہ سکھال جاپدا اے جیویں موجو دے سبھا پاروں اوہدے قدرتی وسباں پاروں اے۔ جیویں تخت ہزارے دا رنگ جاپدا اے رانجھیاں دے سبھا پاروں اوہناں دیاں قدرتی وسباں پاروں اے۔

ایس سکھال دا اصل سوما لفظ پاٹن دے اندر اے۔ پاٹن بھونیں دی ماکی وچ پتی اے۔ موجو دی چودھر، بھانیاں وچ سرداری، سرکارے تے چونترے ساکھ سبھ اوہدی ماکی صدقہ اے۔ رانجھے پنڈ دے سانجھے مالک نہیں پر ٹبر داری دے وکھرپ پاروں ایہہ سانجھی ماکی وکھ وکھ پاٹناں وچ وڈتج کے اسانجھی تھی گئی اے۔ ایسے وڈ پاروں ای موجو دی پر تیت کرن والے بھائی نالوں نال بھراواں دے سلوک اُتے کچھاں مار شریک مزاج کردے نیں۔ اے ماکی وچ شریکا انج ای لگیا پیا اے جیویں ماکی آپ چھیل گھبرو رانجھیاں دے سُندر بانے وچ اوہناں دی مستی وچ تے موجودے ساؤ سبھا وچ کئی پئی اے، جیویں پاٹن دے پتی والے معنے عزت والے معنیاں پٹھ لگے پئے نیں، جیویں جینی دی ہستی ”پتراٹھ دو بیٹیاں تسدیاں سن“ وچ کئی پئی اے تے چاکراں کیاں دی ہوند ”پروار“ وچ۔

دھیاں ایس وسیمیں پرایا دھن نیں بھاویں ایہہ دھن پرایاں نوں دے کے گجھ اثر رسوخ دی وٹیا جاسکدا اے تے پتراں لئی رناں وی۔ جیہدے گھر جنیاں دھیاں نیں

اوتنا ای اوہ دوجیاں دے بھار پٹھ اے تے جتنے پتر نہیں اوتنا ای دوجیاں اُتے بھارو۔
 اولادئوں مال دولت دے نال ای گنیا گیا ہے، اوہدے وِچ ای۔ ”پتر اٹھ دو بیٹیاں“
 وِچ زور اٹھ تے دو دے ٹا کرے اُتے اے جیویں وہی کھاتے دا لیکھا ہوندا اے۔
 (عبدالعزیز دی سودھ ”پتر اٹھ دو بیٹیاں“ تے شریف صابر دی ”اٹھ پتر دو بیٹیاں“
 دونویں سردیاں نہیں پر ”پتر اٹھ“ وِچ اٹھ تے زور پوندا اے تے لکھے والا رنگ
 ودھیرے اُگھڑا اے۔ ”پتر اٹھ دو بیٹیاں“ موجودی وڈیائی اے۔ موجودی طاقت ودھ
 اے تے کمزوری گھٹ۔ اوس لینا ودھ اے تے دینا گھٹ۔ بھائیاں وِچ پرتیت ایس
 پاروں وی ہس۔

رُکھ دے ٹاہن ٹاہنیاں تے پُھل پتر، پوری توں اُپرلا سپار جیہڑا پوری دے
 آسرے ہوندا اے پروار اکھواوندا اے۔ اجکل بندے دا آپنا جیا جنت ای اوہدا پروار
 ہوندا اے۔ پر پرانے بھوکیں وال وسیب وِچ پروار موکلیرا ہوندا ہا۔ پروار وِچ اوہ
 سارے ای آوندے آہے جیہڑے مالک دے آسرے تے ہوون۔ کمی کیرے تے
 چاک وی پروار ای آہے۔ مالک وی اوہناں نوں بھائیاں چاچا کر کے ای سدیندے
 آہے۔ تے اوہناں دی اصل ہستی پروار دی چھاں پٹھ لگی رہندی آہی۔

موجودا ساؤ سبھا اوہدی سیانپ مالکی گھکاون تے سرداری نبھاون دے رچھ نہیں۔
 چونترہ تے سرکار دونہہ اڈیاں دے ناں نہیں۔ چونترہ پرہے دی تھاں اے۔ سرکار مغل
 بندوبست دی پدھر اے صویوں پٹھلی۔ موجودا واہ ودھیر ایسے پدھر نال اے۔ اوہ وڈا
 مالک ہوون پاروں چودھری اے، پنڈ ولوں سرکار نوں ماملہ تاردا اے۔ اوہدی سیانپ
 برادری ولوں راج نوں تے راج ولوں برادری نوں وتر رکھدی اے۔ چونترے تے
 سرکار دی مینج آپس وِچ جُوی پئی اے۔ انج تے مغل راج دی گوں دا مالکان دی گوں
 نال مالکان دی گوں دا کیریاں دی گوں نال بت دا ٹکرا وی ہے پر ایہناں ٹکراواں نوں

ٹھارن، ٹکراویاں ہتاں نوں وتر کرن ای موجودا آہر اے۔ ایس سیانے آہر باجھوں نہ اوہدی چودھر سر سکدی اے نہ سرداری۔ موجودے دھیدو نال پیار والی گل موجودے سبھا وچوں ای نکلی جا پدی اے پر آئی انج اے جیویں ایہہ پیار اوہدے چودھر سرداری والے آہرتوں باہرا ہووے، جیویں اتھے موجودا سبھا اُلا رتھی گیا ہووے۔ ”وارث شاہ ایہہ قدرتاں رب دیاں نیں۔“ ایہہ کہانی کاری دا اوہ عام پینترا اے جس راہیں انہونی دسی وی جاندی اے تے انہونی نوں ہونی بناون دا آہر وی کیتا جاندا اے۔ ایہہ پینترا ”اک تحت ہزاریوں گل کیجیے“ والی سرل آکھنی نال ساڈا سنیراں دا پلہ وی نہی رکھدا اے پر نال ساڈی انہول کہانی رُدھی سُننی نوں ہلوندی وی اے جیویں دسدا ہووے جو کہانی دے سواہرے ویہن وچوں ہزارے دے سواہرے ویسب وچوں اک نواں ٹوکواں دھارا وگ ٹریا اے یاں آکھو پیٹھو پیٹھ وگ ٹریا ہن اُپر آن ظاہر تھیا اے۔

موجودا دھیدو نال ”بہت پیار“ انہونی وی اے تے ہونی وی۔ ایہہ بندے دے سانہ سنبھال چائے پر بندھ وچ ٹھوکی قدرت دی نوکل اے۔ ایس پیار دی کیہ کیوں بارے ایس تڑت ای سچیت نہیں ہو کھلوندے۔ ساڈا گوڑ کہانی نال اگیرے مُردا نت پرت کے ایس کیہ کیوں ٹوں مُردا اے۔ کیہ ایہہ اک بڈھڑے بندے دا چھلیری اولاد نال پیار اے یاں ماکی ویہار دا گیر گیرن والے ساری عمر اوس گیر وچ آپ گرون والے چودھری نوں دھیدو وچ اپنا اُلٹ دیا اے تے اوہدے اندروں ایس اُلٹ نوں مانن دی دبی ہوئی تانگہ اچیتے ای ”دھیدو نال بہت پیار“ بن کے جاگ کھلوتی اے۔ کتے بڈھڑیاں دے چھلیری اولاد نال گھنیرے پیار کچھے اپنے کسے گوائے وجوگے رُوپ دی تانگہ ای نہ ڈھکھدی ہووے۔

ماکی ویہار وچ اولادوں باہر پیار وِلا تے کچ پکا ای ہوندا اے۔ اولاد نال پیار ہے تاں ماکی دی اُنائی تنائی میں دا ای اک رنگ پر خبرے موجودا دھیدو نال پیار ایہو

پیا دسدا ہووے جو ایس میں دے اندر وی کوئی تند اولی ہو سکدی اے۔ تے بھائیاں
 ٹوں وی متے ایہو اولی تند ای پئی چُھدی ہووے۔ اوہ وی دھیدو وِچ آپنا الٹ ای
 پنے ویکھدے ہوون۔ پر اوہ نوں جُہے گھر ہستیے نیں۔ اے اوہناں دا آپنے الٹ
 ٹوں دباون ای بندا اے۔ اُتوں ایہہ الٹ باپ دے نیڑے ہوون پاروں گدی نال
 جُہے ہوون پاروں وڈا شریک جا پدا نیں۔

باپ کرے پیار تے ویر بھائی ڈر باپ دے تھیں پنے سنگدے نیں
 گجھے مہینے مار کے سپ وانگوں اوس دے کالجے ٹوں پنے ڈنگدے نیں
 کوئی وس نہ چلنی کڈھ چھڈن دیندے مہینے رنگ برنگ دے نیں
 وارث شاہ ایہہ غرض ہے بہت پیار ہوو ساک نہ سین نہ انگ دے نیں

”باپ کرے پیار تے ویر بھائی“ وِچ ویر پیار دے وِچوں نکلا دسدا اے، اوہدا
 ”قدرتی“ سہ، (قدرتاں رب دیاں نیں۔) ویر بھائیاں دا کوئی جماندرو سجا نہیں۔
 رانجھا آپ بھابھیاں نوں آکھدا اے:

سکے بھائیاں نالوں وچھوڑ مینوں کنڈا وِچ کلیجے دے پوڑیا جے

ویر بھابھیاں وی نال نہیں لے کے آئیاں۔ بھابھیاں دا آون ٹبرداری دے وکھرپ
 دا نشان اے۔ بھائیاں دی جُوت مالکی ویہار دی ٹبرداری نے جوڑی اے تے اوہو
 ایہنوں نکھیردی اے۔ ٹبر دے جی رزق دی سانجھ پاروں آپس وِچ جڑے ہوندے
 نیں تے ہوو جگ نالوں کٹیجے۔ جد ایہناں جنیاں دی آپو آپنی وکھری ٹبرداری بن
 ویندی اے تاں ایہہ آپو وِچ وی کٹیجے ویندے نیں۔ رزق دی سانجھ جتنی وی
 رہوے شریکا بن ویندی اے۔ جد رزق دی ونڈ ہو جاندی اے تاں سانجھ نری رسما
 چاری رہ جاندی اے۔ رانجھے دے بھائیاں دا بہت بچ گھٹیجے کے آپنے ٹبر جوگا ای رہ گیا
 اے۔ آپو آپنے ٹبر دی غرض ہن اوہناں دی سوچنی کرنی داملول اے سو اوہناں دا سجا

جاپدی اے۔

بھائی آپنے اندر جیہڑے دھیدو ٹوں دہائی بیٹھے نہیں باہر اوہو اوہناں دا شریک بنیا
کھلوتا اے۔ باپ دے ہوندیاں اوہدے پیار دا شریک تے اوہدے مویاں اوہدی ملکہ
دا شریک۔ باہروں رانجھے ٹوں کڈھ چھڈن نال اوہ خبرے اوہنوں آپنیوں اندروں وی
کڈھنا چاہوندے ہوں۔ ”کوئی وس نہ چلنی کڈھ چھڈن“ وچ جیہڑا چھتا جیہا کرودھ
اے اوہ سمجھیندا اے جیویں رانجھا بھائیاں دے اندر وڑیا کوئی سہ اے جیہنوں اوہ کڈھ
نہیں سکدے تے اوہدے ڈردے آپ سہ بن کے زمین بیٹھ ہو گئے نہیں۔ میہنا
سہ بولی اے۔

ماکی ویہار دی ٹبرداری وچ سانگیاں دے ترے رنگ نہیں، ساک، سین تے
انگ۔ ”خون“ دے سانگے، ویاہ راہیں جڑے سانگے تے واہ ورتن راہیں جڑے
سانگے۔ پرچاریا ایہو جاندا اے جو ایہہ رنگ سانگیاں دے غرضوں پاک ہوندے نہیں
پر استھے رانجھے دے بھراواں دا ورتارا دسدا اے جو ماکی ویہار وچ بندے دے سارے
سانگے غرض پر نے ہن۔ باپ ٹوں دھیدو نال ”بہت“ پیار اے، بھائیاں نوں غرض
”بہت“ پیاری اے۔ خبرے موجودا دانت ہنڈایا آپا وی غرض ای اے تے ایسے غرض دا
اُلٹ سہی ہوں پاروں دھیدو موجودی نوں غرض بن گیا اے چھیکوے۔

تخت ہزارے رانجھا کاہدا اُلٹ اے تے کیوں ایہدی دس سانوں میہدیاں وچوں
پوندی اے:

تقدیر سیتی موجود حق ہو یا بھائی رانجھے دے نال کھیردے نہیں
کھائیں رج کے گھوردا پھیریں رنہاں کڈھ رکتاں دھیدو ٹوں چھیردے نہیں
باپ دے مردیاں ای بھائیاں دے گجھے میہنے باہر آ گئے نہیں۔ موجودے ہوندیاں
بھائیاں کول وس نہ ہا۔ موجودے مگروں بھائی اوہدی چودھری تے سرداری دے وارث

نیں۔ ہُن وِس اوہناں دا اے۔ اگے اوہناں دے میہنے بے وِسیاں دا گُجھا ساڑا آ ہے، ہُن وِس والیاں دے بیان بن گئے نہیں، اوہ بیان جیہناں اُتے چودھرتے سرداری دی مُہر اے۔ سرداری اے پکی نہیں تھئی۔ پکی ایہہ ہونی اے بھوئیں دی ونڈ نال۔ سوا بے بھائیاں دی رانجھے نال کھیہڑ اے۔ بھائی ایس کھیہڑ نال ای رانجھے نوں پلے لاونا چاہوندے نہیں۔ کھلی لڑائی اوہناں نوں وارا نہیں کھاندی۔ ہُن اوہناں دے میہنے رانجھے نوں پلے لاون دا ہتھیار نہیں۔ ایہناں ہتھیاراں دی ورتوں باریک اے، سوچی سمجھی۔ ”تقدیر سیتی موجود حق ہويا“ وی اک عام پینترا اے کہانی دا۔ پر ویکھو عام پینترا اتھے خاص کیوں تھیا اے۔ ”بھائی رانجھے دے نال کھیہڑ دے نہیں“ ایہدے نال ای جُویا ہويا اے ایہدے وِچوں نکلیا جا پدا اے۔ جیویں تقدیر دا بھانا تڑت اے تیویں بھائیاں دی تدبیر دا نُورا تڑت اے۔ یاں ایہہ تدبیر وی اک تقدیر ای اے جیہڑی بھوئیں والی ماکی ویاہر دی بتر وِچ اُنی پئی اے۔

رانجھے نال بھراواں جو کرنی اے اوہدے لئی اوہنوں باندھ اُلنگھو حرام خور بناون ضروری تے ہے۔ پر ہر میہنا کسے سچ دے اُتے کھلوندا اے، کسے سچ نوں مونہدا کر کے اوہدے اُتے۔ سچ نوں مونہدیاں کرن ای میہنے دی اٹکل اے۔ رانجھا گاوندنا وِجھلی وِجاوندنا اے، جنی کھئی نال ہس رسدا اے، پر ماکی دے آہر وِچ گھبدا کوئی نہیں۔ ایہہ گلاں سانوں میہنے ای دَسیندے نہیں پر دَسیندے کیوں نہیں:

پنڈا چت کے آرسی نال ویکھن تیہناں واہن کیہا ہل واہنا اے
 پنڈا پال کے چوڑے پئے جیہناں کسے رن کیہ اوہناں تھوں چاہونا اے
 ہُن بھوئیں دے جھگڑے کرے مُنڈا ایس توڑ نہ مول نباہونا اے
 دیہنیں وِجھلی واہے تے رات گاؤے کوئی روز دا ایہہ پراہونا اے

واہن اوہ بھوئیں ہوندی اے جتھے ہل وگ گیا ہووے۔ بھوئیں رانجھے نوں ملی

اے بنجر۔ میہنا ایس گل نوں ٹھپن دی کردا اے اکھے رانجھاتے وگی وی نہیں واہ سکدا۔
 نال ای ”واہن“ دا مطلب وسیبوں باہر کڈھیجسی جنی وی اے، جیہنوں مالکی ویہار
 ”کسی“ بنا کے ورتدا وی اے تے بنجر وی بناوندا اے، ورتنوں باہری۔ لفظ واہن دی
 ایس دوہر پاروں ”ہل واہن“ دے معنے وی دوہرے تھی ویندے نیں۔ اُتج دی کار
 گالھ بن ویندی اے پر نال ای رانجھے نوں ملی بنجر بھوکیں جیہڑی میہنے نے آپ اوہلے
 کیتی آہی دِن لگ پوندی اے۔ مالکی ویہار دے کج ٹوں ننگن جو گالھ دا کم ہویا۔

میہنا آکھدا اے رانجھا واہن وی نہیں واہ سکدا کیونجو اوہ جنا نہیں آپ واہن
 اے۔ ”کے رن“ وچ واہناں نال گھر ہستناں وی آردیاں نیں۔ گھر ہستن نوں رانجھا
 نہ اولاد دے سکدا اے نہ رزق نہ سانجھ۔ اوہ تے آپ رناں ورگا اے اپنے پنڈے
 ٹوں دوجیاں دی اکھ نال آرسی وچ ویکھدا اے، دوجیاں دے ویکھن جوگا بنیندا اے
 سجا کے۔ (ایہہ آہر گھر ہستناں واہناں وچ سانجھا اے۔ دیکھو گھر ہستناں واہناں نوں
 اک کر کے میہنا کیویں مالکی ویہار دی بنتر نوں ننگا کری آوندا اے۔ جیہناں دا ہتھیار
 اے اوہناں وی سلی آوندا اے۔) میہنا اچیت ای رانجھے نوں ہوراں مالک گھرواں نال
 جوڑ دیندا اے جیہناں تحت ہزارے وچ رنگ مچایا اے۔ کولیاں مُندریاں والے، سجاوٹی
 سوہن والے چھیل مست اربیلڑے۔

بھوکیں وال مالکی جنی دی ہوند نوں جنے کنوں وکھرا کے جنے دی مرضی پٹھ کریندی
 اے۔ جنی دی ایہہ وکھرائی ہوند اوہدی آچی نہیں جنے دی ویتری ہوئی اے۔ پنڈے
 نوں جنے دے ورتن لئی سجاون ای ایس ہوند دا ہون اے۔ ہزارے دیاں مالکاں جنی
 وکھرا کے سجا کے ہنڈا تے گھدی کتے گھر ہستن کتے واہن کر کے، پر اچیت ای اوہ مُڑ
 اوہناں دی ہوند وچ آوڑی، جو اوہناں بنائی آہی اوہو بن کے۔ جنیاں دیاں پنڈیاں
 وچ دوجیاں دے ویکھن ورتن والا سجاوٹی سوہن بن دی۔ مالکی آپنے آپ کنوں قدرت

کنوں دکھ تھیوں اے، اپنے آپ نوں دوجیاں کرن۔ اپنے آپ نوں دوجا بن
 ویکھن۔ میہنا آپ ای ایہہ پردہ سرکیندا اے، میہنے ہاپ نوں وجد میہنے ماراں نوں جا
 وجا اے، رانجھے نوں وسیبوں کڈھیندا وسیب دے ڈھر اندر گھسن گیا اے۔ رانجھا ایسے
 اندر وچوں ای جمیا اے پر ایہہ اندر اپنی بنتر پاروں آپ ای اوہنوں باہر کن دا اپنے
 کنوں نکھیرن دا ڈھو پیا بیندا اے، آپ ای اپنے جائے نوں اپنی بنتر پر چولن جوگا
 پیا کریندا اے۔ کیہ رانجھے دے وجود وچ جنی دی بے قید ہوند نال میل جوگی تھاں پئی
 بندی اے، اوہ میل جیہڑا مالکی ویاہرنوں وارا نہیں کھاندا۔

میہنے بارے سانوں ایہہ سہی نہیں ہوندا جو ایہدے وچ بھابھیاں دی بنائی کیہڑی
 اے تے پھکواں شریکاں دی ودھائی کیہڑی۔ میہنا بولیاں دے روپ وچ اے۔
 پہلیاں دو بولیاں تے گالھ نوں اکھان دا بانا پواندیاں نیں، میہنے دی نیت نوں قدرتی
 قانون دی نیت پرکھے پرتائے سچ دی رنگن چاڑھدیاں نیں، پر جڈن ”جیہناں“
 ”جیہناں“ دا مونہہ میہنے ماراں ول مُردا اے تاں ایہو رنگ نقل دی بھار مارنا لگ پوندی
 اے۔

دوجیاں دُونہہ بولیاں وچ میہنا اکھان بانا لاه کے مونہہ سدھا رانجھے ول کریندا
 اے تے دسد تے جو ایہدا تے چالا ای نکل و نجن والا اے۔ میہنا اپنی نیت نوں
 اگوئی سُوہ بنا کے ورتیندا اے پر مونہہ سدھا رانجھے ول کر کے وی میہنا اپنا کلاوسوں
 وچ ورتیندیاں عام دلایاں وچ ٹھوکی رکھدا اے۔ ایہہ ہننے بھونئیں دے جھگڑے کریندا
 اے، ایہنوں گھر دی وڈکیاں دی ساڈی رہت دی کوئی دید نہیں، ایہ سمجھو گیا کہ گیا۔
 ایہو جیسے وی کدیں نباہ کریندے نیں۔ دینہہ ونجلی واہون تے رات گاؤن آہری جنیاں
 دا کم نہیں لٹاں دا کم اے، بے اتاریاں تے آپ مُہاریاں دا جیہڑے نہ رزق دے آہر
 وچ ٹھکدے نیں نہ مُہرداری باندھاں دا خیال کریندے نیں۔ ایہو جیسے سر پر کسے نوں

کڈھ کھڑ دے نیں۔ ”کوئی روز دا ایہہ پراہونا اے“ وچ ایہو سینت اے۔
 ویکھو میہنا ریتل سچ دے پینترے راہیں اوس حاضر سچ ٹوں کیویں دباؤندا اے
 جیہڑا رانجھے نال ورتیا اے تے اوہدی تھاویں کیویں آپنی مرضی دا سچ گھڑ ورتاؤندا اے۔
 ایس توں ایہہ وی سہی ہوندا اے جو ریتل سچ بھاویں اوہ اکھان روپ ہووے بہتا
 اوسے دھڑ دا سچ ہوندا اے جیہڑی اوہنوں ورتاؤندی اے۔ اکھاناں دی ٹھکی بنتر وچ
 وکھ وکھ دھڑاں میلاں دے لاہے پوری وسوں دے فیصلے بن کے قدرت دے قانون
 بن کے بولدے سُنندے نیں تے کسیں مدھے مدھولے سچ گنگیاں سینتاں کریندے وی
 دسدے نیں۔ میہنا مارن والیاں میہنا بنا کے پرچارن والیاں رانجھے دی پوری ہستی نوں
 ”باہرلی“ بناون دا ٹیل لایا، بھئی ویکھو ایہدا سریر ایہدا سبھا ایہدا گن ایدے نشانے سبھ
 باہر ہوون جوگیاں والے جے۔ پر آپنی دکھ سوارن وچ مست ہوون تے ماکی والیاں دا
 عام آہر اے تے پرانی بھوکیں وال وسوں وچ بھوکیں دا جھگڑا تے ہویا ای ماکی دا
 مڈھ مول۔ گاؤں تے وچھلی واہون باہر لیاں دے کم ضرور آہے پر ایہناں نوں وی
 پرانی بھوکیں وال رہتل نے اندرا لیا ہا۔ سو رانجھے دے متھے مینے جو گجھ لایا اے اوہ
 نویکلا تے کوئی نہیں۔ اصل گل ایہہ ہے جو بھراواں دے ویر نے رانجھے دی ہستی وچ
 ہزارے دے وسیب ولوں ماکی ویہار ولوں جیہڑا اجوڑ پچیا اے اوہو اوہدے سبھا اوہدیاں
 گناں اوہدیاں نشانیاں نوں پیا دکھراؤندا ہے۔ ویہار دے اصلے دی جیہڑی سار بھائیاں
 دے ورتارے اوہنوں دتی ہے اوہو اوہدا نواں تت پئی بندی اے، نوں سخان نوں
 ستیا۔ خبرے ویہار نال اجوڑ دا میں وی پرانا ای ہا جیسے پوند پیو دا پیار تے بھائیاں دا
 ویر ابھاریا۔

ویہار نال رسائی تے اجوڑ دے میں ہر جی وچ جماندرو ای ہوندے نیں، ایہہ
 دوویں ویہار دی بنتر دے انگ جو ہوئے۔ دونویں میں پھدے وی کٹھے نیں، کیہڑا

ودھدا نسر دا اے ایہہ ہر جی آپو اپنی ورتی ہر اے، ورتی دی سنبھال سر۔ ہر جی ورتی
 دی سنبھال سر ویہار رسائی ول اُلا تھیوندا اے یاں ویہار اجوڑ ول۔ پر اک پاسے اُلا
 تھیندیاں وی دوجی سکت اصلوں مُک نہیں ویندی۔ دوویں رنگ بندے دی ہنتر وچ
 اوہدی کرنی وچ نت لگدے تے نتر دے نیں۔ کدائیں سُنجان ایہناں دی سچ سبھا پئی
 تھیندی اے کدائیں گھنی نیجیہ وی مساں ای نکلھیندی اے ایہناں توں۔ شاعری وچ
 وی ایہو لیکھا اے۔ رانجھے دی اکھ دکھ بارے اوہدی سوچنی کرنی بارے سانوں ہن
 تائیں جو دسیا اے میہنیاں ای وکھایا اے۔ میہنیاں دی اپنی دُولی ہنتر وچوں اوہناں دی
 وکھانی لکونی وچوں ای اسیں رانجھے نوں پاونجا سکتے آں:

رانجھا جو تراواہ کے تھک رہیا لاہ اریاں چھاؤں توں آوندا اے
 بہتا آن کے بھابی نے کول دھریا حال آپنا رو وکھاندا اے
 چھالے پئے تے ہتھ تے پیر پھٹے سانوں واہی داکم نہ آوندا اے
 وارث شاہ جیوں لاڈلا باپ داسی اتے کھرا پیارڑا ماؤں دا اے

ہُن پہلی وار اتھے رانجھے داکم آپ ساڈے ساہنے آیا اے۔ پوند ایہہ کرم میہنیاں
 توں سچ کریندا جا پدا اے، ایتنا سچ جو اخیرلی سطرے جد میہنا مُڑ ایس کرم توں پڑھن
 آکھلوندا اے تے اسیں اوہنوں سُنجان ای نہیں سکدے پل دا پل۔ سانوں اخیرلی سطر
 کہانی کرن والے دی کیتی گل جا پدی اے، رانجھے دے سچ بارے کہانی کار دا نتارا۔
 اوہ تے جد اگلی پڑی وچ رانجھا بولیا تاں پتہ لگا جو ایہہ کہانی کار دی کیتی گل نہ آہی
 بھابی دی ٹوک آہی۔ ”وارث شاہ“ شاعر دا ٹھپہ نہ ہا شاعر دا مکھوٹا ہا جیہدے پچھوں او
 رانجھے نوں وکھاوندا اے۔ (”وارث شاہ“ شریف صابر دی سودھ وچ اے۔ عزیز دی
 سودھ وچ تے ہے ای ”بھابی آکھیا“) وارث شاہ ہوریں ایہہ مکھوٹا تھاؤں تھاکیں
 آپنیاں پاتراں نوں پواندے لاہوندے نیں۔ خبرے اپنے مکھوٹے وچ پاتراں نوں لکا

کے اوہ ایہہ دکھالڈے نیں جو ایہہ پاتر وی اوہناں وچ لگے ہوئے نیں یاں ایہہ جو اوہ آپ ایہناں پاتراں وچ لگے ہوئے نیں۔ ہاں بھانے اوہ ایہہ مکھوٹا پاونڈے لاہوندے نیں تے ہاں بھانے اسیں وی نسل ہو کے اوہناں دی ایس کھیڈ وچ رل بنے آں تاں سہی ہوندا اے جو ایہہ پاتر ساڈی آپنی بنتر دا انگ نیں۔ جیویں اوہ اپنے مکھوٹے نوں باہروں ہس ویکھدے نیں ایویں اسیں وی آپنی بنتر نوں باہروں ہس ویکھنے آں۔ ایہہ شاعری وی ریت اے، جدوں شاعری کھیڈ بن کے کھڈاوے، لگن مئی بن کے بھلاوے تے بھلاون راہیں لبھاوے۔ ایہہ دکھری گل اے جو کنیاں نوں ایس بھلاوے وچوں بھل ای لبھدی اے۔

رانجھا بولیا تاں اسان پہلی وار ”وارث شاہ“ والے مکھوٹے چھپے اوہنوں لگیا ڈٹھا۔ سانوں ایہہ وی سہی ہو یا بھئی جیہڑا اگے کہانی کار داناں ہا اوہ ہن کھڈ کار دا مکھوٹا بن گیا اے تے اسیں سُنن توں کرن دے پڑ وچ آلتھے ہاں۔ رانجھا بولیا تاں اسیں مکھوٹے اوہ لگے رانجھے نوں ماری بھابی دی بولی سُنی۔ بھابی نوں تے ایہہ پتہ ای نہیں جو رانجھا مکھوٹے اوہ لگے وڑ بیٹھا اے، اوس تے بولی ماری اے رو کے حال دکھاوندے نوں تے ماری انج اے جیویں تیار بیٹھی ہووے بولی مارن لئی۔ جیویں بولی گھڑ کے تیار رکھی ہووے اگیتی۔ بولی دا ایہہ گھڑیا گھڑاتا تیار سبھا سُنیراں نوں وی بھلیندا اے جو ویکھو ہوئی نہ اونویں جیویں اسان آہدے ہاں۔ نکلیا نہ ایہہ لاڈ دا چوڑ کیتا امرد۔ ہن اگوں وی ویکھو ایہنے آپنا قصور ساڈے متھے لاونا ہے۔ پر بولی دے ایسے گھڑے گھڑاتے تیار سبھا وچوں ای اسان بھابیاں دا کرودھ سُنیا تاں سانوں شک گذریا ہے ایس توں کچھلی سطر وی جیہنوں اسیں رانجھے دی حال دکھاونی سمجھی بیٹھے آں بھابی دی بولی ای نہ ہووے، متے اوہ رو کے حال دکھیندے نوں پئی چگھدی ہووے، رونی واج کڈھ کے اوہدی نقل بنیندی ہووے:

چھالے پئے تے ہتھ تے پیر پھٹے سانوں واہی دا کم نہ آوندا اے
 شک شک ای رہندا اے پک نہیں بندا پر ایہہ بھابی دی بولی ہووے یاں رانجھے
 دی حال وکھاوئی ایس پوری پڑی وچ ہوئی کھیڈ ہُن سانوں ہووے دس لگ پئی
 اے۔ رانجھا تھکیتے ہے پر جو تراواہ کے۔ اوہ اپنے بھانے ”چھاں“ نوں پیا آوندا
 اے۔ تریجی سطر رانجھے دی آکھی سمجھوتاں ہو سکدا اے رانجھا بھابی نوں دوس نہیں پیا
 دیندا جو تہاڈی دتی بنجر واہ کے میرا ایہہ حال تھیا اے، اوہ دوس اپنے سر پیا لیندا اے۔
 ”سانوں واہی دا کم نہ آوندا اے۔“ (ترنجی سطر بارے شک دا پھل ہے ایہہ
 پڑھت۔) اوہ بھابی نوں اپنی بھیال سمجھ کے اوہدی چھاویں بہہ کے حال دس آیا ہے
 جیویں کوئی آپنیاں کول دم دلا سے کان آوندا ہے۔ بہتا لے کے آئیاں دا آون اک
 دلا سا اک تھاپڑاوی ہوندا ہا واہی وان کیتے۔ پر اگوں بھابی دی چھاں (”بھتا آن کے
 بھابی نے کول دھریا“) اک چھہہ جا پدی اے جیہدے اوہلیوں رانجھے اُتے اخیر لا پھٹ
 لاوناس:

پر ایہہ پھٹ ہے کاری۔ ایہدے نال رانجھا مَر جیویا اے۔
 رانجھے حال تے دسیا اے اک جنی نوں جیہڑی اوہدے لئی بہتا لے کے آئی اے۔
 پر اوہ اگوں بولی اے ساریاں ولوں۔ اوس بھراواں بھرجائیاں دا سا بھامیہنا مار کے دسیا
 اے جو میری میں میری ٹبرواری باندھ توں وکھ نہیوں۔ تیرا میرا ٹا کرا دونہہ آپنیاں دا
 نہیں جو میں تیرے دکھ دی بھیال بن بہواں، ایہہ بھوکس دی ماکی دیاں دونہہ شریکاں
 دا ٹا کرا اے۔ ایہہ گل مہینے دے پٹھ اے، مہینے دے پچھو کڑے۔ رانجھا ایس پچھو کڑ
 نوں موہرے کریندا اے۔ نال ای اوہ بہتا لے کے آئی جنی نال چھیڑی آپیت والی تار
 ہتھوں چھڈ دیندا اے۔ اوہ اوہنوں اوہو بنا کے گل کریندا اے جو اوہ آپ بنی اے۔
 اوہ ہُن رانجھے لئی اک جنی نہیں ”بھابیو“ اے، ویری دھڑے دا اک مہاندرا اے:

خوشی رُوح نوں بہت دلگیر کیتا تاں پُھل گلاب دا توڑیا جے
 سکے بھائیاں نالوں وچھوڑ مینوں کنڈا وِچ کھیجے دے پوڑیا جے
 نال ویر دے رکتاں چھیڑ بھابی سانوں میہنا ہور چھوڑیا جے
 جدوں صفائاں ہوئرن گئیاں طرف جنت وارث شاہ دی واگ نہ موڑیا جے

”بھابیاں“ جنیاں دا ناں نہیں۔ ایہہ ناں ہے اک ساک دا، اک پر بندھ دا جیویں
 ”بھائی“ اے۔ بھابیاں ماکی دے اندر وِچ دا نشان نیں۔ موجودے گھر دی سانجھی ماکی
 نوں پُتر اں دے پر نیویں تریڑیا اے۔ بھانیاں دا بھرپ آپو اپنی ٹبرداری پاروں اندروں
 شریکا بن گیا اے۔ بھائی چارے دی جُوت گلاب دا پُل ہے، بوٹے نال لگا۔ ایہدا
 سُکھ گلاب دا رنگ اے، اوہدی سُگندھ۔ پر سانجھ والا ایہہ پُھل لگا ای ماکی دے باغ
 وِچ اے سو ایہدے نال ای کنڈے وی نیں۔ سانجھ کھلیاں جنیاں دی نہیں ماکی
 بدھیاں دی اے۔ ماکی وال پُھل تروڑ کے آپو اپنے ہتھ وِچ پھرن دی کریندے نیں۔
 پُھل سُک ویندا اے تے کنڈے وِچ کھیجے دے پُڑتجدے نیں۔ بھابی ”میہنا ہور چھوڑیا
 اے“ دا جواب دیندی اے:

کریں آکڑاں کھا کے ددھ چاول ایہہ رنج کے کھان دیاں مستیاں نیں
 آکھن دیورے نال نہال ہوئیاں سانوں سبھ شریکیاں ہسدیاں نیں
 ایہہ رانجھے دے نال ہن گھیو شکر پر جیو دا بھیت نہ دسدیاں نیں
 رناں ڈگدیاں دیکھ کے چھیل مُنڈا جیویں شہت وِچ کھیاں پھسدیاں نیں
 اک توں کلنک ہیں اسان لگا ہور سبھ سُکھالیاں وسدیاں نیں
 گھروں نکلیں تے پیا مریں بھکھا وارث پُھل جاون خرمستیاں نیں
 رنج کے کھان دی مستی آکڑ وی اے تے کام وی۔ ایہہ ددھ چاول پاروں اے،
 ددھ چاول سُکھالا کھا جا اے اچھ والا۔ بھابی آکھدی اے ددھ چاول ساڈا سلوک اے۔

تینوں ایس سلوک پاروں آکڑتے کام دی مستی چڑھدی اے تے شریکیاں لیہنوں ساڈے کام دا نشان بنیدیاں نیں۔ بھائی آکھدے نیں ”کھائیں رنج کے گھوردا پھریں رناں۔“ اوہو بھابیاں آکھدیاں نیں، ”رناں“ وچ اوہ آپ پہلوں نیں۔

گھیو شکر، ددھ پاؤل تے شہت سکھالا رزق اے۔ بھوئیں وال وسوں وچ تھندا مٹھا کھا جا اوہناں دا ہوندا اے جیہناں کول لوڑوں ددھ جڑدا اے کیتیوں ددھ ڈھکدا اے۔ ایسے پاروں تھندا مٹھا لوک ریت وچ لہہ دا نشان ٹریا آیا اتھے ایہو کام دا نشان بن گیا اے۔ لہہ تے کام پچھوں اک جو ہوئے، لوڑوں ددھ لوچنی میں دے انگ، مل مارنی میں دے۔ کام جنے جنی دی ملن تا نگہ نہیں، مل مارنی میں دی انکھٹ بھکھ اے۔ ملن ماکی تے ٹبرداری والے وکھرپ دی دتی بے وساہی وچوں جمدا اے تے ملن دا بدل بن دسدا اے۔ بندے دیاں ڈھلیاں سکتاں ملن دا جم پل نیں ملن واسطے نیں۔ ویکھن سُنن چھوہن سنگھن۔ ملن ایہناں نوں گھنڈیاں کریندا اے، لیہناں نوں اپنے اندر گھٹ بنھ کے بندے نوں لسا کریندا اے۔ بندے دی بے وساہی ودھا کے اوہدے اندر ہور ملن دا ہاڑا مچیندا اے۔ کام دوجے نوں ملن دا پتج پا کے دوجے دے سریر اُتے مل مارن اے۔ دوجے دے سریر نوں اپنی ورتوں پٹھ کر کے اپنا بے زور زور مانن اے۔ اپنی بے ہوند میں دی ہوند مانن اے۔ کام ملن دی، مل ہنڈاوان، ہنڈا مکاون دی بھکھ اے۔

بھابیاں میسنے نوں جیویں کھولیا اے اوہ مالک جٹالی دے ورتارے دی قدرتی وکھالی اے۔ پیو دے ہوندیاں بھراوان دی بھوئیں ماکی وچ سانجھ تے رن ماکی وچ اسانجھ ہے۔ ایہہ دو پھیڑ دونہاں رنگاں وچ نتردا اے، بھوئیں وکھری کیتیاں یاں سوانی سانجھی کیتیاں۔ سوانی ویسی باندھ پاروں گھل کے سانجھی تھی نہیں سکدی۔ سو جد تا ئیں بھوئیں دی ماکی سانجھی رہندی اے ادھ گجھسی سوانی سانجھ ویہار دے اندر اپنی راہ پئی

کڈھدی اے۔ بھرجائی والی باندھ دے پٹھو پٹھ سوانی دی سانجھی ورتوں بھائیاں دی
 بھوکیں مالکی نوں سانجھی رکھن دا اک ترلا ہے۔ گاوناں وچ ایہہ ادھ گجھا ورتارا ہاے
 بھانے مانیا نیا وی جاندا اے:

میںوں دیور دے ویاہ وچ نچ لین دے نی
 جیہنوں جھوٹھ جھوٹھ آہندے نیں ہو سچ لین دے نی
 جیٹھ نے بانہہ پھڑ لئی، کیکن آکھاں نہیں

ایہہ سانجھا ہون اسانجھ دی باندھ دے تھلیوں دی اے، سو میہنا اے۔ بھابیاں
 ایہدے دوویں کچھ ورتدیاں نیں۔ اوہ رانجھے نوں ورتے رزق نوں اپنے چاڑھتے تیج
 صدقہ دسدیاں نیں تے ایس دس وچ اوہنوں اپنے نال ”سانجھا“ تھیون دی سلاہ وی
 مریندیاں نیں۔ پر نال ای ایسے ورتے رزق نوں، ایسے چاڑھتے تیج نوں رانجھے دی
 آکر ڈا اوہدی کام بھوتر دا کارن دسدیاں نیں۔ بھابھیاں مالکی ویہار وچ سوانی دا باندھ
 روپ نیں۔ اوہناں دے سریر مالکی دی سیاست دا رچھ بن گئے نیں۔ اوہناں دی میل
 سکت کام بن گئی اے۔ اوہ مالکی ویہار دے دوزخ وچ منکیاں پیاں نیں۔ رانجھا ایس
 دوزخ نوں چھڈ ٹرن دی سیمتر ”وارث شاہ“ دے مکھوٹے پٹھ تھی کریندا اے:

جدوں صفناں ہوٹرن گلیاں طرف جنت وارث شاہ دی واگ نہ موڑیا جے

رانجھیاں دے گھر وچ سانجھ تے وکھرپ دا دو پھیڑ ویکھو رزق دیاں رمزاں
 راہیں کیویں رنگ کڈھدا اے۔ گھر دا رزق اے سانجھا اے سو رزق رمزاں (گھوشکر
 ددھ چاول شہت) اک پاسے بھابیاں دے اندرے اندر رانجھے نال ”سانجھیاں“ تھی
 ونجن دی سدھر بن کے اوہنوں موہن دا اپرالا نیں تے ڈو جے پاسے ایسے سانجھیاں
 تھیون دا میہنا بن کے اوہنوں وکھ کرن دا اپرالا:

بھابی آکھدی گنڈیا گنڈیا وے اساں نال کیہ رکتاں چائیاں نی

الی جیٹھ تے جیہناں دے فتو دیور ڈب مونیان اوہ بھرجانیاں نی
 گھرو گھریں وپاردے لوک سارے سانوں کیهیاں پھاپیاں پانیاں نی
 تیری گل نہ بنے گی نال ساڈے پرنا لیا سیالاں دیاں جانیاں نی
 شریف صابر ہوراں آپنی سوڈھی ہیر وچ (پنا 509) الی فتو دی کہانی انج دی اے
 جو ایہہ چار بھرا آہے۔ الی ولی فتو تے متو۔ الی تے فتو آہے جھلے۔ چونہاں وچوں اک
 ولی ویاہیا ہویا ہا۔ ووہٹی داناں سہاگن۔ اوہ ساریاں بھراواں دی سیوا کریدی آہی۔
 ولی مرگیا تے سہاگن آکھیا ہُن اکومتو ای رہ گیا اے سو میں لیہدے نال نکاح کر
 رہواں۔ پر لوکاں الی فتو نوں چکيا بھئی تسیں وڈے او تہانوں چھڈ کے نلے نال نکاح
 کرن لگی جے ڈب مرو۔ الی فتو آکھیا اسیں کیوں ڈب موئے۔ ایہنوں ای ڈوب کے
 رپھڑ کیوں نہ مکایے۔ سو راتیں سستی سہاگن دی منجی دریا وچ جا سٹیونیں۔ ایہہ ہاس
 کہانی وی سانجھی رزق مالکی وچ اسانجھی سوانی نوں کسے رنگ وچ سانجھیاں کرن والی
 ریت بارے ای اے۔ بھابی نے کہانی چھیڑی تے رانجھے نوں چگھن لئی ہے پر جا پدا
 انج اے جیویں اوہ مالکی دی شبرداری نوں ای چگھ گئی ہووے۔ جیویں ایس شبرداری وچ
 آپنی بدھی ہستی دے پاڑے دی سار ہوولیں۔ بھابی دی ایس چھیڑ وچ رانجھے نوں
 باندھ بھنو ہوون دا میہنا گھٹ اے تے باندھ بھنن جوگا نہ ہوون دا میہنا گھنیرا۔ یاں
 آکھو دونویں میہنے ساویں نیں پر ہن اک دوجے وچ ولھیٹے ہوئے۔ اگلی سطر وچ وی
 ایہو ڈول اے۔ اخیرلی سطرے ایس ڈول وچوں اک تریجا رنگ وی چمکيا اے۔ رانجھے
 دی بے پرواہی دا ساڑا۔ ایہہ ساڑا جیویں رانجھے دے کام و ہونے سجا دا اے، اوہدی
 ملن سکت دا۔ متے ایہہ ساڑا آپنی ملن سکت دا وگوپا اے اچیتا۔ تے میہنیاں دی
 ڈولی ولھیٹ وچوں کردا کام متے ایسے وگوچے والے کھے نوں پورن داٹل اے:

کیہا بھیز مچایا اے کچیا وے متھا ڈاہیو ای سوکناں وانگ کیہا
 جا سجر کم گوا ناہیں ہو جاسیا جوہنا پھیر بیہا

را.نچھا بھابی ٹون سوکن جاپدا اے دیور نہیں۔ رزاق ونداؤ سوکن۔ باندھ دی شریک سوکن۔ ”سوکن“ وچ جنا نہ ہوون دا میہنا وی ٹری آوندا اے، جنا نا ہوون دا (”کچیا وے“)- سگوں اگلی سطرے ایہہ چوہڑ ترکھی تھی ویندی اے۔ جا (سیالاں دی نڈھی پرناون دا) سجر کم گوانا ہیں۔ ”کم“ ہے تے کاج، ڈھو، پر اتھے جاپدا اے ایہدے پچھے لفظ ”کام“ وی کھلوتا ہویا اے۔ (شریف صابر ہوراں دی جاچے تے ایہہ لفظ ہے ای کام، کم نہیں۔) بھابیاں اکو ویلے رانچھے نوں کام وھونا وی بنیدیاں نیں تے کام رُدها وی۔

بھرجائی دی ساری گل وچوں رانچھے نوں وجوگ دا سنیہا ملدا اے۔ ایہہ وجوگ ظاہر تے بھابیاں بھابیاں نال اے اوہناں پاروں اے پر وچوں رزق دے اوس و بہار نال اے جیہدے موہرے مہاندرے بھائی بھابیاں نیں، جس بھابیاں بھابیاں نوں اوہ بنایا ہے جو اوہ ہن۔ اوڑک پک تھیونداس جو میں ایس ویہارے وس نہیں سکدا:

رانچھے کھا غصہ ہر دھول ماری کبھی چنبری اُن نوں وانگ لیہا
تسیں دیس رکھو اسیں چھڈ چلے لاه جھگڑا بھاپے گل ایہا
ہتھ پکڑ کے جتیاں مار بکل رانچھا ہو ٹریا وارث شاہ جیہا

”کبھی چنبری اُن نوں وانگ لیہا“ غصے تے کھج دی بولی جاپدی اے پر ویکھو ایس غصے تے کھج وچ رانچھا آپنے تے ست دی سنبھال کیویں کریندا اے۔ اوہدات ست اُن ہار نرم اے، اوہدی سکت نرمائی دی سکت اے۔ جیویں اُن وچ اُنیجن دی نگھ دیون دی سکت ہوندی اے۔ آپنے بارے ایہہ چانن دو جیاں بارے ویہار بارے چانن وی اے۔ اوس شریکے تے باندھ دی، غرض تے کام دی ڈولی سیاست والا لیہا سنجان گھدا اے۔ ایس لیے کنوں چٹیاجن ہن اوہنوں منظور نہیں۔ ”ہتھ پکڑ کے جتیاں مار بکل۔“ نکل ٹرن دے ایس ڈھنگ وچ پک اے کدائیں ججن دا، کسے ان ڈھی دنیا

وِچ۔ پک اپنے تت داوی ہے تے اوس دُنیا داوی جو اوہ ایس دھرتی اُتے ہے ساڈی
 تِج وِچ۔ نکل ٹرن دے ایس ڈھنگ وِچ کچھلی دنیا نوں چھڈن دی اوتنی ای اُتاول
 ہے جتنی اگلی نوں اپڑن دی۔ ایہہ ڈھنگ مالک جٹالی دے جی دا نہیں، اوہدا اے جیہدا
 کوئی ناں تھاں نہیں۔ جیہڑا اصلوں اَملا اے۔

خبر بھائیاں ٹوں لوکاں جا دتی دھیدو رُس ہزاریوں چلیا جے
 ہل واہنا اوس توں ہوئے ناہیں مار بولیاں بھابھیاں سلیا جے
 پکڑ راہ ٹریا ہنجو نین روون جیویں ندی دا نیر اُچھلیا جے
 اگوں ویر دے واسطے بھائیاں نے ادھ وائیوں راہ جا ملیا جے
 روح چھڈ قلبوت جیویں وداع ہوندا تیویں ایہہ درویش سدھاریا ای
 ان پانی ہزارے دا قسم کر کے قصد جھنگ سیال چتاریا ای
 کیتا رزق تے آب اداس رانجھا چلو چل ہی جیو پکاریا ای
 کچھے وِجھلی مار کے رواں ہويا وارث وطن تے دیس وساریا ای

پہلی وار گل ”لوکاں“ دے وس پئی اے۔ ایہہ لوک کون نیں۔ ایہہ پاپدا اے نہ
 رانجھے نیں نہ اوہناں دے شریک۔ ایہہ اجیہے لوک ہن جیہڑے رانجھے دے حال دے
 جانو ہن، ہڈ ورتی پاروں۔ ایہہ مالکاں دی وسوں وِچ اَملے لوک ہن، نما نے جنیاں
 جے۔ ایہہ رانجھے ٹوں اوٹ نہیں دے سکدے۔ اوہدے نال، اوہدے ولوں، کھلو نہیں
 سکدے پر رزق اداس تھی کے وسیبوں نکل ٹرن اوہناں دی ورتی کنوں ڈھیر دراڈا
 نہیں۔ رانجھا ہُن اوہناں ورگا ہے، اوہناں دے اوس رنگ ورگا جیہڑا اوہناں دے چت
 بنیرے اُتے ہر ویلے پیا بلدا بھدا اے۔ ایہو رنگ ہے جیہنوں اوہ ”درویش“ آکھدے
 نیں۔ ایہو لوک ہن جیہناں نوں ولاون کیتے ”اگوں ویر دے واسطے بھائیاں نیں ادھ
 وائیوں راہ جا ملیا جے۔“

ہُن بھائیاں دی گل رانجھے لئی گھٹ تے ایہناں لوکاں لئی ودھیرے ہے۔ ہُن
 بھائی ظاہر ایہہ کریندے نیں جو دھیدو بھر جائیاں دی گل توں ای رُسیا اے ساڈے کیتے
 توں نہیں۔ اوہ اوہنوں ”رانجھا“ آکھ کے اُچھا اپنے وچوں گن وکھال دے نیں۔

آکھ رانجھیا بھاکہ بنی تیرے دیس اپنا چھڈ سدھار ناہیں
 ویرا امڑی جانیا جاناہیں سانوں نال فراق دے مار ناہیں
 ایہہ بانڈیاں تے اسیں ویر تیرے کوئی ہور وچار وچار ناہیں
 بخش ایہہ گناہ جو بھاپیاں نوں کون جمیا جو گنہگار ناہیں
 بھائیاں ریتل بھر پن دے اوہلیوں گل ٹور ویکھی اے۔ اگوں اوہ ریتل بھر پن
 دے پکے مکھوئے لاکھوئے تے نیں۔

بھائیاں باجھ نہ مجلساں سوہندیاں نیں اتے بھائیاں باجھ بہار ناہیں
 بھائی مرن تے پوندیاں بھجج بانہاں پنا بھائیاں پرھے پروار ناہیں
 لکھ اوٹ ہے کول و سیندیاں دی بھائیاں گنیاں جیڈی کوئی ہار ناہیں
 بھائی ڈھلونڈے بھائی اُسار دے نیں بھائیاں باجھ بانہاں میلی یار ناہیں

بھر پی بارے بھائیاں ریت دا پورا بھار اپنے بیان وچ اتاریا اے۔ پر بیان دے
 پہلے ادھے وچ اپنا ذمہ ولا کے پورا گناہ بھابھیاں دے متھے لا کے اپنی سیاست دا گھر
 تے پورا کیتو نیں جانے ایہہ سوانیاں شودھیاں آکھ ای دیندیاں نیں ماڑا چنگا، ایہناں
 نوں ماف ای کر چھڈنا چاہیدا اے۔ پر سیاست دا ایہہ پینترا لوکاں نوں بھر پی دی ریت
 دا اصلا وی وکھال جاندا اے، مالکی تے ثبرداری دے دو پھیڑ دا تریڑیا اصلا۔ بھائیاں
 ایس اصلے دے اُتے بھر پی دی ریت دا صدیاں بدھی پر تیتیا مکھوٹا تے کیا اے پر کسن
 نے ای مکھوئے دی کھوچل ظاہر کر دتی اے۔ بھر پی بارے بھائیاں دے بیان والی
 اکھاناں ورگی سیانپ جیہڑی صدیاں بدھی مالک ٹا بریاں دی مالکی دی اوٹ بنی اے،

ماکی دا سنگھار وی رہی اے تے ہتھیار وی، ہُن ماکی دا اصلا وکھالن دا ڈھو بن گئی
اے۔

بھوئیں وال ٹابریاں دی سانجھی ماکی بھائی دے ساک نوں پردھان گن کے ویہار
دا بُتا ساروی آئی اے۔ بھائی دا ساک بندے دی بندے نال جُوت نوں نہیں مندا بھائی
دی بھائی نال جُوت نوں مناؤندا اے، بندے دی بندے نال جُوت نوں ان قدرتی تے
بھائی دی بھائی نال جُوت نوں ”قدرتی“ آکھدا اے، بندے دی بندیاں نوں ماکی تے
ٹابری وچ جُول کے ادھ رنگی کریندا اے۔ ماکی دی بھرپی وچ پلے بندے دی بندیاں
نری بھانیاں جوگی ہے۔ بھرپیوں باہر اوہ ادھ بندہ ہے، جے اصلوں کنبدانہیں تاں۔ پر
مالک بھرپی دے اپنے چوکھے دیاں چولاں وچ جماندرو کان اے۔ ماکی دی سانجھ
ٹہرداری پاروں ای جُودی اے تے ٹہرداری پاروں ای کھنڈی اے۔ مالک بھرپی دا مڈھ
شریکا اے۔ ”بھائی ڈھاوندے بھائی اُسار دے نیں۔“ ویکھو ایس گل وچ رانجھے بارے
بھانیاں دی سیاست کیوں ٹچری گئی اے۔ نرا ایتنا نہیں پورا بیان ای اپنے آپ نوں
آپ ہسدا جاپدا اے۔ رانجھے دا ولدا سچ سبھا ای بھرپی دے اصلے اُتے اُنگل دھریندا
اے۔

رانجھے آکھیا اٹھیا رزق میرا میتھوں بھائیو تسیں کیہ منگدے ہو
ونڈ لیا جے باپ دا ملکھ سارا تسیں ساک نہ سین نہ انگ دے ہو
وس لگے تاں منصور وانگوں مینوں چا سُولی اُتے منگدے ہو
وچوں خوشی ہو اسان دے نکلنے تے مونہوں آکھدے گل نہ سنگدے ہو

ایہہ اصلا ہے ونڈ، ملکھ دی ونڈ۔ ملکھ تے ونڈ اک دو جے نال جماندرو جُوے
پے نیں۔ اتھے ونڈ ہے وی کائی۔ بھراواں پیو دا ملکھ سنے رانجھے دے حصے دے آپو
وچ ونڈ لیتا اے۔ وکھالے دے حساب ایہہ ونڈ شرعی اے، ریت پروانی اے ایہدے

اُتے حضرت قاضی تے پینچاں دی مہراے۔ پر ایہدے پٹھ وڈھی اے (وڈھی ماکی دے قانون تے پر بندھ دا اصلا ہے اونویں ای جیویں شریکا ماکی دی جوت دا اصلا ہے۔) ایسے ونڈ رانجھے نوں ساک سین تے انگ دا اصل سچ وکھا لیا اے تاں اوہدا رزق اٹھیا اے۔ بھانیاں نال جوت تے آہی رزق دی، بھرپی دامول تے رزق سانجھ آہی۔ ہُن رانجھے کول بھانیاں نوں دین جوگی کیہڑی شے اے۔ جو ہے اوہدے اوہ گاہک نہیں۔ اوہ ہے سچ دی سخان ایہہ سخان اوہدی اندر ورتی اے جیہڑی ہُن کرنی بن ٹری اے۔ سچ دی سخان ملکھوان رزق ویہار دی پرچول توں ٹری اے تے ملکھوان رزق ویہار نالوں اٹک تھیون دے پنڈھ پئی اے، ایس رزق ویہار وچوں آپ نکلن ایہنوں اپنے وچوں کڈھن دے پنڈھ۔ لاگوایاں پڑیاں وچ ایہہ گل اُتوڑتی آئی اے۔

لوک آہدے ہن:

کیتا رزق تے آب اداس رانجھا چلو چل ہی جیو پکاریا ای
رانجھا آکھدا اے:

بھابی رزق اداس جاں ہوٹریاں ہُن کاس ٹوں گھیر کے ٹھکدیاں ہو
”اداس“ پرانی بولی وچ اٹک تھیون ہے۔ رانجھے ان پانی دا روزہ نہیں رکھ گھدا۔
اوہ چالو رزق ویہار دے ورتن ورتاون توں وکھ تھیون دے راہ تے ٹریا اے، مل دی
ساکا چاری تے ساکا چاری دی مل والے چکرنوں تروڑن دے راہ تے۔ اپنے آپ
ٹوں منصور نال جوڑن جٹ چھوہر دی بڑھک جاپدی اے۔ ایہدے وچوں ہاسے دی
کئی کردی اے۔ ایہو کئی سانوں نوں سوجھ دس دس پاوندی اے، رانجھے بارے ای نہیں
منصور بارے وی۔ کتاباں وچ، ریتل شاعری وچ، منصور نوں سنے سولی اک کتابی
مرتبے اُتے ننگ دتا گیا اے جیہڑا جنی کھنی دے وس نہیں، جیہدا بندے دی روز ورتی
نال جوڑ ای کوئی نہیں۔ اتھے رانجھے دی گل وچوں کری ہاسے دی کئی سچھندی اے متاں

منصور دی سُولی پچھے وی ایہا ونڈ ای ہووے جیہڑی جی نوں جی کنوں تے اک نوں گل
کنوں وچھوڑ دی اے، متاں منصور دی سُولی اُتے وی او سے شرع دی مہرتے نہیں
جیہڑی رانجھے دیاں بھراواں دے ہتھ وں اے۔

شریف صابر ہوراں دی سودھ وچ اے

وچوں خوشی ہو اساں دے نکلنے تے گل آ کھدے مونہوں کیوں سنگدے او
شیخ عبدالعزیز ہوراں ”مونہوں آ کھدے گل نہ سنگدے ہو“ چنیا اے۔ ”کیوں
سنگدے ہو“ نال ”گل“ دا مطلب بندا اے بھراواں دے اندر دی گل۔ ایہہ لکھت
بھراواں دے اندر باہر وچ فرق کریندی اے۔ اندروں خوشی ہن پر خوشی ظاہر کرن توں
سنگدے ہن۔ ”نہ سنگدے ہو“ نال ”گل“ دا مطلب ہے اوہ ریتل بیان جیہڑا بھراواں
رانجھے نوں تے خلقت نوں وچ سُنایا اے۔ رانجھا آ کھدا اے تسیں وچوں خوش ہو،
ایتنے خوش جو چھے دینہہ خلقت دے سائے گُوڑی گل آ کھنوں سنگدے نہ ہو۔ بھرپی
ٹوں مار کے بھرپی بارے تقریر کردیاں تہانوں کوئی حیا نہیں آئی۔ سو تہاڈا ورتارا تہاڈے
اندر کنوں وکھ نہیں۔ تہاڈی گل نری گل اے، ایہہ مینوں بھلاوے نہیں پاسکدی۔ تسیں
جتنے سنگے دل نال مینوں کڈھیندے او پنے اتنی ای نسنگی جیہہ نال لفظاں نوں معنیاں
کنوں نکھیر کے ورت سکدے او، بولی نوں ابولی سگوں کبولی بنا سکدے ہو۔

”رزق“ دے نالو نال ای رانجھے دی بولی وچ لفظ ”دیس“ وی اچھا دھیان گوچرا
تھی ویندا اے۔

ہتھوں تیریوں دیس میں چھڈ جاساں رکھ گھر ہنسیارے واسطہ ای
تسیں دیس رکھو اسیں چھڈ چلے لاه جھگڑا بھاپے گل ایہا
کچھے وچھلی مار کے رواں ہويا وارث وطن تے دیس وساریا ای
دیاں دی ویتر رزق ویہار کریندا آیا اے۔ ٹا بریاں دی مالکی دی بُوہ اوہناں دا

دیس بنیا۔ ٹابریاں وی وٹڈ جڑت نال دیساں دی وٹڈ جڑت تھئی۔ (اجو کے دیس اجو کے رزق ویہار دے وٹڈے ویترے نیں۔) اتھے رانجھے لئی ”دیس“ بھانیاں دی ماکی تے ٹبرداری دی سیاست دے گھیرے دا ناں اے۔ وطن تے دیس وسارن چالو ویہار دی ساری رہتل دی پکڑ وچوں نکل کے اک نویں سُر ت ول نویں ستیا ول رواں تھیون اے۔ ہزارا دیس بھانیاں بھابیاں دی پرانی رہتل دا گھیرا اے، جیہڑا اوہناں دی سُر ت نوں گھیری بیٹھا اے، سو اوہو ایہہ دیس رکھن، گھر رکھ۔ ”گھر“ دیس وٹڈ دی وچلی وٹڈ اے، اپنائت تے جڑت دے بھلاوے راہیں بندے نوں بندے کنوں، آپنے آپ کنوں وجوگن دا ڈھو، بندے نوں اوہدے اصل گھروں بے گھر کرن دا ڈھو۔

رانجھے اندر ایس ویہار دی نابری، ایس رہتل دا تروڑ اُبھریا اے۔ ایہو تروڑ اوہدی میل سکت دے بنجھ گھلیندا اے (”رکھ“، ”چھڈ“، ”لاہ“، بنجھ کھولن دیاں سینتراں نیں)، اوہدے ساہ نوں سُر کریندا اے، اوہدی ونجھلی بن ویندا اے۔ سُر ت قدرت نال بندے دی اکائی اے، وٹڈیار ”میں“ نالوں نکھرن اے۔ ساہ سُر تھی کے سُر ت نوں اکائی دارس چکھا کے وٹڈیار میں دی پکڑ نوں ڈھلیاں کریندا اے۔ ایہو سُر کتاباں وچ انہد ناد اے۔ انا الحق جیہدا سُنن سناون وٹڈیار میں نوں مت اے سو اوہ لیہنوں حرام کریندی اے سُنن والے کن وچ سیسہ گھتیندی اے سناون والے ساہ نوں سولی چڑھیندی اے۔

کتاباں وچ وڑ کے گل وٹڈیار میں دا ای راتب بن ویندی اے کیونجو کتاباں دا لکھن لکھاون ورتن ورتاون پڑھن پڑھاون وٹڈیار میں وی چھاں پٹھ اے۔ پر اتھے گل کتاباں باہر آئی اے تے اُتھائیں آکھلوتی اے جتھوں ٹری آہی، لوک بولی دی ورتن وچ، جتھے لوک ویہار نوں پرچوں دے آہر وچ رل سکدے نیں۔ اتھے گل ونجھلی اے، مالک جٹانی دے وسائے دیس نوں چھڈ نکلدے چھوہر دی کرنی اے۔

فرض کج کے رات گزار جائیں

واہ لا رہے بھائی بھابھیاں بھی رانجھا اٹھ ہزار یوں دھایا اے
بھکھ ننگ نون جھاگ کے پندھ کر کے راتیں وچ مسیت دے چھلیا اے
ہتھ و نچھلی پکڑ کے رات ادھی مزا بھی خوب بنایا اے
رن مرد نہ پنڈ وچ رہیا کوئی سبھا گرد مسیت سدایا اے

تخت ہزار یوں اٹھ ٹرے رانجھے نون وارث شاہ تون پہلیاں قصہ کاراں وی رات
مسیت رکھیا اے۔ دمور دے رانجھے نون مسیتے مٹلاں نہیں ٹکریا۔ اک مچھانی گڑی ملی
اے، جیہڑی ویکھدیاں ای رانجھے نال پرینون تے تیل گئی گجھ جٹ ملے نیں، اوہناں
رانجھے نون اپنا بال بنا کر گڑی دی ماں کنوں رجویں روٹی انوا کھادی۔ رانجھا جٹاں دی
ایس ٹھگی وچ نہیں رلیا۔ بھکھا بھانا اوہناں نون مند مسیتوں نکل گیا اے۔ مُتقبل دے
مٹلاں رانجھے دی چنگی خاطر کیتی اے۔ شاگرداں گھراں تون کھنڈ چاول انوا کھویا، آدر
بھاء نال رات رکھیا تے دے جان دے رانجھے کنوں دُعائیں لیاں۔ احمد دے مٹلاں وی
رانجھے نون رات رکھیا اے۔ شاگرداں گجھ نویاں پڑھیاں والی جھید کیتی اے رانجھے نال
پوند پر مُز اوہنوں گھروں ٹکر آن دتو نہیں بھکھا ویکھ کے۔ سو جاپدا اے وارث شاہ ای
پہلی وار مٹلاں تے رانجھے دا ٹکراء کروایا اے تے اک ٹوکواں رنگ وکھایا اے مٹلاں دی
لوک نال واہ ورتن دا وی تے وسیب وچ مسیت تے درس دے کم دا وی۔ اُنچ دمور
دی مسیت وکھالی وچ وی اک سمجھوتی تاں ہے سمجھن والیاں لئی۔ ایہو جو جٹاں دی

”جماعت“ مسیت نوں ورتیا اے ٹھگی نال ٹکر اُگراہون لئی۔ دوجی سمجھوتی رانجھے دی جاندی واردی گل وچ ہے۔

جیہے آئے تہیہ چلے ایہہ گل اسان جو کیتی
منگے ٹکر نہ چکھے ودینے لسی پا نہ پتی
آپنا جھگا سنبھال مچھانی پیا ہی مسیتی

استھے ودیفہ (وظیفہ) اود بدھا ٹکر اے جیہڑا مسیت والیاں نوں زمینداراں ولوں
یاں سرکاروں ڈھیندا اے۔ دمودر دی سمجھوتی وارث شاہی نقل وچ گھلی سٹھ بن گئی
اے۔ ایہہ سٹھ رُدی اے رانجھے دے وچھلی وچاون توں تے مسیت دی صفتوں پڑھائی
دے ویویوں لنگھ کے رانجھے نال ملاں دے گھلے مُتکے اُتے جانرُدی اے۔ گھلی ایہہ
سٹھ ایس پاروں وی اے جو خلقت موہرے کیتی گئی اے پر خلقت نری سٹھ سنیر ای نہیں
سٹھ پاتر وی اے۔ سگوں سٹھ دا ایہہ رنگ بنیا ای خلقت دے وچ ہون پاروں اے۔
شریف صابر ہوراں ہیر وارث دی سودھ وچ دس پائی اے جو ہتھ لکھیاں وچ لفظ
”چھایا“ آوندا اے، اک وچ رانجھے بارے:

بھکھ ننگ نوں جھاگ کے پندھ کر کے راتیں وچ مسیت دے چھایا اے
تے دوجی وچ خلقت بارے:

زن مرد نہ پنڈ وچ رہیا کوئی سبھا گرد مسیت دے چھایا اے
چھاون اک تے ہوندا اے تھوڑے چر لئی کدائیں ٹک وچن۔ ایسے توں ”چھاوئی“
وی اے کچا ٹکانا۔ پر چھاون چھاں کر دیوں وی اے چھا جاون وی، دوجے نوں دباون
وی۔ جے ایہہ لفظ رانجھے لئی آیا اے تاں پہلے معنے موہرے نہیں تے دوجے
پچھو کڑے۔ جے خلقت لئی آیا اے تاں دوجے معنے موہرے ہوندے جا پدے نہیں
(اُنج شاعری وچ پچھو کڑے معنے موہر لیاں نوں پچھیرے کرن دی مارتے تاں رہندے

ای نہیں۔) ”چھایا“ اوہلے اک ہور لفظ وی لگی بیٹھا سہی ہوندا اے۔ چھاہیا۔ (شاعری
 وچ لفظ ہوراں بے جوڑ لفظاں نوں بُکلاں وچ لکائی بیٹھے ہوندے نیں)۔ چھاہن،
 چھہہ لاون اے، وار کرن لئی لگ بیٹھن۔ اتھے رانجھا مسیتیں چھہہ لائی بیٹھا اے یاں
 خلقت چُپیتی آن مسیت دوالے چھہہ مار بیٹھی اے؟ رانجھے دا ہزار یوں اٹھ ٹرن تے
 رات کٹن لئی مسیتیں آہن تاں اک نما نے نتھوایں جی دی عام ہڈورتی اے۔ پر
 ایہناں چونہ سٹراں وچ کہانی دا ترکھ ٹورا گجھ ہور وی جھیندا اے پیا، جیویں رانجھے دے
 سارے کرم وچ کوئی گجھ گھاتا آہر ہووے، ظاہر اے تھوہے پندھ کچھے کوئی نویکلا میچا
 ہووے۔ اٹھ دھایا، چھایا، سدھایا (سدایا؟) ہتھ و نچھلی پکڑ کے رات ادھی، بھکھ ننگ
 نوں جھاگ کے پندھ کر کے ایہناں سہناں کرماں وچ اک ٹھک اے، اک مہاڑ۔ سچ
 سجا کیتی یاں سبوں ہوئی ورتی چھے کوئی پت مٹھی وی سہی ہوندی اے پئی۔ دھاون
 چھاون وچ تے بھڑن دی نیت بہوں گجھی ہے وی نہیں۔

پر ایہہ بھڑن ہے نویکلا ای جیہدا ہتھیار و نچھلی اے۔ رانجھے نوں ہزار یوں کڈھاون
 وچ وی ایس ہتھیار دا ہتھ اے:

دینہہ و نچھلی واہے تے رات گاوے کوئی روز دا ایہہ پراہونا اے

پر رانجھے نوں ہزار یوں تے کڈھیا اوہدیاں بھراواں، مڑ اوہ اتھے مسیتیں کیہدے
 نال بھڑن آن دھایا اے۔ مسیت دا رانجھے دیاں بھراواں نال کوئی لاگا ہے؟ لاگا ظاہر
 تے کوئی نہیں ظاہر تے مسیت رانجھے دے بے تھوہے پندھ دا اک پڑاں اے، رات دا
 ٹکانہ۔ بھیت ایس پندھ والی رمز وچ ای اے مٹے۔ ایہہ پندھ ظاہر کدایں چُپن لئی
 تاں نہیں ہاں گجھ چھڈن لئی ضرور اے، ہزارا چھڈن لئی۔ شہر ہزارا نہیں، بھراواں دا
 وسیب اسانجھی مل دا ویہار چھڈن لئی۔ پر چھڈن دے ایس پندھ وچ مسیت والا پڑاں
 کیوں آیا اے۔ مُقبل دی کھت وچ مل ہن رانجھے نوں مسیت دی اوٹ اے، مُلاں

دا تھاپڑا اے۔ وارث شاہ دی لکھت مُقبل دی نقل بنیدی اے۔ مقبل دی گل نون سجا بنا
 کے اُلٹا دیندی اے۔ اتھے مُلاں مل وانی چھڈ ٹرے پاندھی دا بھیاں نہیں، مسیت
 رانجھے دی اوٹ نہیں۔ بھراواں نون جیہڑے بج لا کے کڈھیا اے، مُلاں اوہناں اُتے
 شرع دی مُہر گھتیندا اے۔ جیہڑا کم بھراواں قاضی راہیں چھوہیا ہا رانجھینوں وسیبوں باہرا
 کرن دا:

حضرت قاضی تے پینج سدا سارے بھانیاں زمیں نون کچھ پوائی آہی
 وڈھی دے کے بھوئیں دے بنے مالک بنجرز میں رنچھیے نون آئی آہی
 اوہ مُلاں ہتھوں توڑ چڑھیا اے۔ بھراواں بھابیاں دی بولی مسہنے دی بولی آہی،
 مُلاں سدھی پھٹکار دی بولی ورتیندا اے۔ بھراواں بھابیاں رانجھے دے بانے تے ٹوک
 کیتی آہی:

پنڈا چت کے آرسی نال ویکھن تنہاں واہن کیہا ہل واہنا اے
 پنڈا پال کے چوپڑے پے جیہناں کسے رن کیہ اوہناں تھوں چاہنا اے
 چیرا بنھ کے بھنڈے وال چوپڑے وچ ترنجاناں پھیریاں گھتتا ایں
 زلفاں کالیاں گنڈھیاں ہونک منگو جھوکاں ہک تے آن بھانیاں نی
 مُلاں رانجھے دے بانے اُتے سدھا فتوا ٹھوکیا اے:
 مُلاں آکھیا چونیاں ویکھدیاں ہی غیر شرع توں کون ہیں دُور ہو اوئے
 اتھے لچیاں دی کائی جا ناہیں پے دُور کر حق منظور ہو اوئے
 تارک ہو صلات دا پے رکھے لبیاں والیاں مار پچھاڑیے اوئے
 نیواں کپڑا ہووے تاں پاڑھیے لبیاں ہون دراز تاں ساڑھیے اوئے
 بھائی بھابیاں بولیاں مریندے آہے رانجھے نون۔ بولیاں رمز بولی بولیندیاں نیں۔
 سریر دی سجاوٹ رمز اے کام حرص دی۔ رانجھا سبھا دا کامی اے سو ریت اُلنگھنا اے۔

ملاں دی بولی رمز و ہونی اے۔ رانجھے دے بانے تچھے سبھا دا کیہ وگاڑا اے اوس وگاڑتوں خطرہ وسیب نون کیہ اے ملاں نہیں دسدا۔ اوہدے لئی رانجھے دا بانا شرع د کتاب دا اُلنگھن اے تے ایہدے واسطے متھی سزا اے کتاب وچ۔ پر قانون دی خشک اکہری بولی تے میہنے دی تر تے پر تدار بولی دونہاں دا نشانہ اِکوا اے۔ چا پدا اے جیویں رانجھا ہزارے دیاں چودھریاں دی رپوٹ تے پھڑیجا ملاں ساہنے پیش ہو یا اے تے ملاں کتاب دے حساب رپوٹ نون ٹھیک من کے تڑت فیصلہ سنا دتا اے۔ ریت تے قانون دا لیکھا اِکوا اے۔ قانون دی ریت دا ای ویترا اے۔ ریت تے قانون دونویں بھارو میل دے لاہے دی سنبھال کریندے نیں۔

ملاں کول قانون دی کتاب وی اے تے علم دی وی۔ تے علم وچ شاعری وی اے تے شاعری وچ حافظ جیہا غیر شرع شاعر وی اے۔ پر چا پدا اے شاعری مدرسیاں وچ بہتی ملاں ای پڑھاوندے آئے نیں۔ ملاں دی پڑھائی نے بھکھ ننگ جھاگ کے آئے پاندھی نون ایہہ نہیں تچھیا بھئی تیرے نال بنسی کیہ۔ رانجھے نون اوس جیویں ڈٹھا ای کوئی نہیں چھڑے اوہدے وال ای ویکھ کے فتوا ٹھوک دتوس:

ملاں آکھیا چونیاں ویکھدیاں ای غیر شرع توں کون ہیں دُور ہو اوئے
پر فتوے دا اگلا حصہ دسدا اے جو گل متے نری والاں دی نہیں:

انا الحق کہاونا کبر کر کے اوڑک مریں گا وانگ منصور ہو اوئے

ایہہ سطر ملاں تے ہزارے دیاں چودھریاں دی سانجھ وکھاوندی اے۔ اوہناں دے سہنے اِکو جیسے ہن رانجھے ولوں۔ دونہاں نون رانجھا منصور چا پدا اے۔ رانجھے بھراواں نون آکھیا آہا:

وس لگے تاں منصور وانگوں مینوں چا سولی اُتے چاڑھدے او

پوند تے ایہہ گل ہساونی ای چا پدی اے۔ پئے کبر دی نشانی کیویں ہو گئے تے

زریاں پٹیاں نال رانجھا منصور کیویں بن گیا۔ پر موقعے ول دھیان کریئے تے زریاں پٹیاں نال رانجھا منصور کیویں بن گیا۔ پر موقعے ول دھیان کریئے تاں ایس گل وچوں مُلاں دی کوئی ہور چننا وی بولدی چا پدی اے۔ مُلاں رانجھے دی ونجھلی وی سُنی اے تے مسیت دوالے خلقت دا گھیرا وی ڈٹھا اے، اوہنوں اینویں نہیں ایس پٹیاں والے مسافر وچ منصور رڑ کیا۔

ساڈا دھیان وت ”دھایا“ ”چھایا“ ”سدایا“ ول ویندا اے تے ”تھہ ونجھلی پکڑ کے رات ادھی“ ول وی۔ کیہ مُلاں نوں ایہہ سار تھی گئی اے جو مسیت جیہڑی دینہہ ویلے اوہدی آہی رات ویلے رانجھے دی تھی گئی اے۔ کیہ اوہ اپنے دینہہ تے رانجھے دی رات دے فرق دا بھیت پا گیا اے، رانجھے دی رات جیہڑی رت دا تروڑ بن کے اوہدے دینہہ نال چمہڑی ہوئی اے۔ کیہ مُلاں مسیت دوالے اوہناں لوکاں دی تک گجھ ہوویں ہوئی ڈٹھی اے جیہڑے دے اوہدے پچھے نماز نیتن آوندے آہے (یا ناہے آوندے)؟ آپنا درس کیہ ہُن رانجھے دا درس بنیا چا پیوس؟ (بہتیاں سو دھان وچ ”سبھا گرد مسیت سدھایا“ ہے۔ شریف صابر سدھایا نوں ”سدایا“ پڑھدے نیں تے ”سدایا“ دی بُکل وچ اوہناں نوں لفظ ”سدائی“ دسدا اے۔ ”سدائی“ درس پورا کر پٹھیاں نوں کوئی سند سوغات دیون ہوندا اے۔)

پر ایہہ جو ”سدایا“ نال درس اے اوہ کتے ”چھایا“ نال چھاوئی تے نہیں۔ کیہ مُلاں نوں گھڑک گئی اے بھئی جو میرے درس دا تروڑ اے اوہ متے حاکماں دی چھاوئی دا وی تروڑ اے۔

اگوں مُلاں تے رانجھے دا جھیرا جیویں خلقت دی کچھری وچ اے۔ پر فیصلہ خلقت اپنے بارے کرنا اے۔ فیصلہ ایہہ نہیں نیں کرنا جو ایہناں دونہاں وچوں سچا کون ہے، فیصلہ ایہہ کرنا نیں جو اساں کون ہاں۔ مُلاں دی وچ وچ مُڈھوں ای اک تھرتھلی جیہی اے چتا دی جیہڑی اوہدے کڑکے دے پٹھ پٹھ وگدی چا پدی اے جیویں خلقت دی

نویں نہار دا ڈر ہوویس، جیویں رانجھے نون تراہوندا اوہ خلقت نون تراہ کے آپنا ڈر پیا
 لاہوندا ہووے۔ مُلاں دا ایہہ ڈر ”کہاونا“ وچ اُگھڑدا اے۔ ڈر رانجھے دے آپ انا الحق
 کہن دا نہیں خلقت نون انا الحق کہاوں دا اے، ونجھلی سنا کے جہنی کھنی نون منصور بنا
 دیوں دا۔

منصور آکھیا ہا میں سچ آں۔ ایس گل وچ اک ہاں اے تے اک نہ۔ میں سچ
 آں۔ میں میں نہیں۔ کوئی نویں ناہی کیتی منصور۔ نہ کوئی نواں پواڑا آہا جیہڑا نیڑنا ہاس۔
 ایہ پواڑا ہر جی دا اے تے ہے وی دُھر دا۔ ہر جی آپنے سریر نون آپنے من دیاں
 لوڑاں تھوڑاں نون آپنا آپا سمجھدا اے، لہہنوں میں آکھدا اے۔ ایہہ میں اوہنوں باقی
 ہوند کنون وکھریاں کریندی اے۔ پر پواڑا ایہہ ہے جو ہر جی دا ہوون باقی ہوند دے
 ہوون نال ای اے۔ اوہ کیہ کرے، آپنے آپ نون باقی ہوند دا انگ جانے یاں باقی
 ہوند نون آپنا شریکا؟ رل ورتن راہیں باقی ہوند نال آپنی اکائی سُنجانے مانے کہ باقی
 ہوند نون شریک سمجھ کے ڈھاوے، آپنے حکم پٹھ کرن دی واہ لاوے؟ آپنی سکت نون
 گل ہوند دا انگ جان کے گل نال رل ورتے کہ گل ہوند دی سکت اُتے مل مار کے
 آپنی وکھری ہوند دا بالن بناوے اوہنوں؟

منصور آکھیا ہا میں سچ آں۔ میں میں نہیں۔ میری وکھری ہوند کوئی نہیں، گل دی
 ہوند ای میری ہوند اے۔ حاکماں تے اوہناں دی دھڑ دیاں عالماں سمجھیا جو منصور آہدا
 اے گل دی ہوند کوئی نہیں میری وکھری ہوند ای گل ہوند اے۔ اوہناں منصور دی نہ
 نون ہاں تے ہاں نون نہ جاتا۔ جاپو نہیں جو ایہہ تے ساڈا شریک اے۔ گل ہوند اُتے
 مل دے دعوے دار تے ہاں اسیں۔ ایہہ کون اُٹھ کھلوتا اے۔ سو منصور نون سولی
 چاڑھیو نہیں۔

یاں متھے اوویں ای سمجھی حاکماں عالماں منصور دی گل جیویں اوس سمجھائی تے سوچیو

نیں جے ایہہ گل عام تھی گئی خلقت پلے پنہ گھدی تاں ساڈی حاکی نوں کون منسی۔
 جے ہر جی گل ہوند دا انگ ہے تاں اسان کیہڑے حساب لکھاں جیاں دی کیتی آپنے
 پیٹے پائی آونے آں جدیں پھتیں، تے کیہڑے حساب آپنے حکم پیٹھ کیتی بیٹھے آں
 اوہناں دا مرن جیون۔ جے وکھری ہوندیاں وی ہر ہستی گل دا ای سُرُوپ اے تاں
 اسیں لکھاں اُتے بھارو کیوں تھی گئے، لکھاں دی بھکھ نوں آپنا رن بناون دی منظوری
 سانوں کس دتی۔ سو اوہناں منصور دی نہ نوں ہاں تے ہاں نوں نہ بنا ہو کیا۔

اک بھیت منصور دی گل وچ ہور آہا۔ جیہڑی میں دا اوہ مُنکر تھیا اوہ چھڈی نہیں
 چھڈی۔ اوہ نری بندے دے ظاہرا وکھرے ٹری پھر دے جیو جامے وچوں ای نہیں
 پنگری اوہدیاں جڑھاں وسیب وچ نہیں، وسیب دے ویہار وچ جیہڑا گل دی کیتی کمائی
 نوں وکھو وکھ ڈھانیاں تے وکھو وکھ جیاں دے لیکھے لا کے اوہناں دی ماکی بنا دیندا
 اے تے ماکی نوں ای ہوند مندا منویندا اے۔ صدیاں بدھی ایس ویہارے وسدیاں مل
 ای بندے دی میں بن کھلوتی اے۔ مل ہے تاں مل میں، نہیں تے مل دا وگوچا میں۔
 وگوچا ای میں اوڑک، کیونجے مل ہووے نہ ہووے وگوچا نال نہدا اے۔ مل آونی
 جاونی اے، وگوچا بت دا اے۔ بت وگتی میں میں دی شریک اے۔ ایہو شریک وسیب
 دے ویہار دا دھرا پیا بنیا اے صدیاں بدھی۔ ایہو جگ دا مول جاپیا اے جگ والیاں
 نوں تے ایسے دا تروڑ بھالیا اے وارث شاہ ہوراں:

اول حمد خدائے دا ورد کیجئے عشق کیتا سو جگ دا مول میاں

اوہناں جاچے قدرت شریکے نوں نہیں عشق نوں جگ دا مول کیتا اے۔ عشق ہے
 شریکے دا نہ ہوون۔ مل پالی مل وگتی میں دا نہ ہوون۔ جے ایہہ میں نہ ہووے تاں ہر
 جی اک دو جے نوں گل ہوند دا سُرُوپ جانے۔ ڈو جے دے وکھرپ نوں آپنا ای
 رُوپ سُنجان کے مانے۔ ایہو عشق ہے۔ پر عشق کیوں تھیوے۔ شریکا کیوں نہ تھیوے۔

جے مل ویہار ہے تاں مل ای، مل دا وگوچا ای، بندے دی میں اے۔ ایس میں
 دے ہوندیاں جی جی نال بھڑ ای سکدا اے مل نہیں سکدا۔ سو مل ویہار وچ عشق
 آپنی ان ہوند بن کے ظاہر تھیندا اے، آپنے ہون دی تاگھ بن کے، مل ویہار نوں
 ڈھاون دی آس بن کے۔ رانجھا ایہو تاگھ ایہو آس بن کے نکلیا اے ہزار یوں، بن
 نکلیا اے آکھو، شریکے دے پو وچوں اٹھ کے، مل تچ کے مل دا وگوچا دھو کے۔ ایہو
 آس ایہو تاگھ اوہدی وچھلی وچ بولدی اے تے رات خلقت نوں جگا جوڑدی اے۔
 ایسے تاگھ تے آس دا چکار ملاں خلقت دی اکھ وچ ڈٹھاتے جا پیوس جانے ایہہ انا الحق
 پئے آکھدے نیں۔ آپ تے ایہہ ماڑے واہک کمی گجھ آکھن جوگے نہیں ایہناں نوں
 سر پر ایسے غیر شرع لُچے ای انا الحق کہایا اے۔ ملاں دی پوری آکھنی ویکھنی نال جُو کے
 ”کہاون“ دے ہور رنگ اُگھڑدے نیں۔ کہاون دو رنگ دا ہے۔ اک جو پڑھیا اوہ
 دو جیاں نوں کہاون۔ دوجیاں دا اصل کم چھڑا کہائے دا دوہراون ای اے۔ ظاہر بنتر نوں
 سگواں اُتار وکھاون بن پرکھیاں بن سمجھیاں۔ دوجا رنگ کہاون دا ہے آپنی مرضی دی گل
 دو جیاں دے مونہوں کہاون۔ ملاں ہوراں دے کہاون وچ ایہہ دونوں رنگ ہن۔
 کہاون اوہناں دا کسب ہو یا، اوہناں دی مل۔ سو جے رانجھے خلقت نوں گجھ کہایا اے
 تاں رانجھا ملاں ہوراں دا شریک اے۔

ملاں دی جھڑک وچ لفظ حق پہلاں وی آیا اے:

اتھے لُچیاں دی کوئی جا ناہیں پئے دُور کر حق منظور ہو اوئے

جانے لُچیاں نوں حق دی منظوری جھٹا پٹ مل سکدی اے جے اوہ پئے دور کر
 لین۔ (شریف صابر نوں دُور پڑھدے نیں تے ایہدا مطلب والاں دا کن توں کن
 تائیں گول شرعی خط کردے نیں) ملاں واسطے سچ باہرلی نکھیر اے بانے دی، رسم ریت
 دی، ناں دی۔ جے جی دا جی نال مل شریکا قدرتی اے تاں بندے دا بندے نال میل

تے تھی نہیں سکدا، جیاں دی اصل جُوت تے بن ای نہیں سکدی۔ سو ظاہر باہری
 نکھیری ای جوڑندی اے جی نوں جی نال۔ یاں آکھو جُون دا بھرم بھریندی اے۔ جد
 تاں ایہہ نکھیر رہندی اے جُوت دا بھرم وی بنیا رہندا اے۔ دُو جے نال ظاہر نکھیر
 اوہلے تھی وےجے تاں آپسی شریکا ننگا تھی ویندا اے، جُوت دے جوڑ گھل ویندے
 نہیں۔ بھارو ڈھانیاں ماڑیاں نوں ظاہر نکھیراں راہیں دھڑاں وِچ وِٹدیاں نہیں،
 ماڑیاں نوں دھڑ ویر وِچ ٹھوک کے آپنی چودھری بنائی رکھدیاں نہیں۔ مُلاں ہوراں
 دی شرع ظاہر نکھیر نوں ای حق آکھدی اے، جیویں ظاہر نکھیراں نوں منظورن
 ورتارن ٹھوکن ای حق داکم اے۔ جے ایہہ نکھیراں ای حق نہیں، ہستی دا مُول، کُل
 ہوندا دا سر جن سوما، تاں جی دیاں سبھ سکناں ایہناں نوں منن مناون وِچ ای لگنیاں
 چاہیدیاں نہیں۔

مُلاں دی پوری تقریر وِچ اکورمز آئی اے:

وارث شاہ نہ ہنگ دی باس چھپدی بھاویں رسمی وِچ کافور ہووے

تے اوہ وی شاعر داناں وِچ آون نال اک جکت بھری رمز بن گئی اے جیہدی
 کاٹ دُولی ہے۔ مُلاں آکھدا تے ایہہ جاپدا اے رانجھے نوں جو تیری ظاہر سوتنی شکل
 تیرے اندر لے گند نوں چھپا نہیں سکدی۔ ایہہ رمز منصور والی گل دے نال ای آئی
 اے۔ جیویں اتھے اپڑدیاں مُلاں نوں رانجھے دے سوہن دا کافور دی جاپیا ہووے تے
 اوہ اپنے آپ نوں پیا تھا پڑدا ہووے بھئی میں ایس کافور اندروں منصور والی ہنگ جو
 سنگھ لئی اے مینوں ایہہ کیویں بھرماسکدا اے۔ ہنگ تے کافور دونویں دوانیاں وِچ
 پوندے نہیں۔ سو مُلاں ہوراں آپنی حکیمی پرکھ دا وکھالا وی کیتا اے۔ پر ہنگ سستی
 جٹکی ورتوں دی شے ہے تے کافور مہنگی ملوک وست۔ عامان بھانے تے کافور گھنا
 کنفیرن وِچ ای ورتیندا اے جیہناں نوں جُوے۔ سو باس دا لفظ جھب رانجھے دی اگوں

کیتی ٹوک نال ونج رلدا اے:

باس حلویاں دی خبر مُردیاں دی نال دُعائیں دے جیوندے مار دے ہو
کافور دی باس حلوے دی باس نال رسمس گئی اے۔ موت لالچ نال رسمس گئی
اے۔ حلوہ کافور راہیں ہنگ ہو گیا اے، لالچ موت بن گیا اے۔ ایہہ خبر مُلاں ہوراں
ٹوں نہیں (یاں متے ہے تے ایسے پاروں اوہ ایڈے چھتھے پئے ہوندے نیں۔)
ہنگ کافور والی رمز ہور جگت وی کریندی اے مُلاں دی ویکھنی نال۔ مُلاں اُنج
تے ظاہر نکھیر جاچن والا اے پر اتھے اوہ ظاہر نکھیر راہیں اندر دا بھیت بجھن دا دعوے
دار اے۔ پر اوہ خشبو وچوں بو سَنگھن دا وجری اے بو وچوں خشبو نہیں۔ رانجھے دے لے
جٹکے وال اوہنوں منصورِی ہنگ تائیں لے گئے نیں پر رانجھے دا حُسن کسے اندر لے
گن دا سر ناواں نہیں سُو جا پیا۔ جے حُسن نے اکھ دی کئی چھکی وی اے تے مُلاں
ثرت اوہنوں کافور وِچ کفنیرن دی کیتی اے۔ کافور دی رمز ایہہ وی دس دی اے جو
حُسن مُلاں لئی مہنگی ملوک رہتل والیاں دا امیر چکھے والیاں دا وصف اے (مُردیاں
رُوحاں دا سُروپ) سو رانجھے دا چکھا ہو سکدا اے سوکھا ہووے پر متدا بانا دسدا اے جو
اوہ چکھا ہُن چکھے ای رہ گیا اے اوہدے نال کوئی نہیں۔ مُلاں ٹوں رانجھے دا حُسن
اوہدے بانے وِچ کفنیر یا جا پدا اے تے بانا اوہدے بھانے ہو یا اصل حق۔ باوا فرید
امیر رہتل نوں، اوہدے بانے نوں، ہنگ نال رمز دے نیں تے کفن نال وی:

نھاتی دھوتی سنبھیئے سستی آہی پنچت

رہی سو ہیڑی ہنگ دی گئی کتھوری گندھ

مُلاں دی ویکھنی فرید دی ویکھنی دا اُلٹا کریندی جا پدی اے۔

”باس حلویاں دی“ تے اپڑدیاں ہنگ کافور والی رمز مُلاں دی اپنی رمز بن
ویندی اے۔ دعویاں دے کافور وِچ کفنیر یا اوہدا مُشک یا آپا رانجھے وکھال دتا اے۔ لفظ

رسمی والی جکت دا وکھرا سواد اے۔ ”رسمی“ لفظ کھان والیاں شیواں نال ورتیندا اے عام۔ خشک جیبہ دے بلارے بیٹھوں تر جیبہ دا چسکور اُریا اے پر کفن مُردے والی رمز نال رسمس کے۔ ظاہر اکھروے آکڑے سجا دا تھندا پولا تھلا لفظ رسمس راہیں ہسدا باہر آیا اے جیویں مُلاں ہو ریں اپنے سانگ راہیں اپنے ہساو نے سروپ نوں پنے ملدے نیں۔ جیویں اوہ اپنے آپ اُتے پنے کھلدے ہوون۔ وارث شاہی نقل وچ گل کرن والے گل دے وچ وی ہوندے نیں پر گل توں باہر واروی ہو کھلوندے نیں۔ نقل کھیڈ وکھائی آوندی اے، کھڈار آپنیاں پاتراں وچ اُتردے نیں پر نالو نال باہر کھلو کے ویکھنہاراں نال رل کے پاتراں نوں ویکھدے وکھاوندے وی نیں۔ ایہہ رنگ شاعر دے ناں والیاں تھکاں وچ ودھیرے اُگھڑدا اے۔ جیویں نقلیے سانگ وچ گھنے ٹھک کے وی سچ سجا ای ویکھنہاراں نال سدھی گل کرن لگ پوندے نیں تے آپ باہر آوندے آوندے اوہناں نوں کھیڈدے اندر آن کھلہیار دے نیں۔

مُلاں رانجھا جھگڑا خلقت دے روبرو ہے، جیویں جلسے دی نقل ہووے۔ مُلاں دی جھڑک سٹیجوں کیتی تقریر جا پدی اے تے رانجھے دی ٹوک سُنیراں وچوں وگائی وگتی۔ مُلاں رانجھے نوں دبیز کے جیویں خلقت اُتے اپنا کھنجا دابا مُردھرنا چاہوندا اے تے رانجھا مُلاں نوں چگھ کے خلقت ولوں اوہدا وار ولاوندا اے۔ مُلاں رانجھے دی ٹوک دا سدھا ولد نہیں دیندا۔ اوویں کریندا اے جیویں سٹیجی مُلا پڑوں اُٹھ ٹوکن والیاں نال کریندے نیں۔

پہلے بند وچ اوس رانجھے اُتے سدھا وار کیتا اے پر رانجھے دی پرتاویں سٹ پاروں رتا پچھانہ ہٹ کے اپنے عہدے دی ڈھال اگیرے کیتیوس۔ رانجھے دے ”توں“ دے جواب وچ اوہ ”اسیں“ تھی کھلوتا اے۔ اپنے بکتے دا دیوا، اپنی برادری دی پونج تے اختیار۔ ایہہ اوہدا نواں پینترا اے اپنا رعب بحال کرن لئی۔ رانجھے دی

چاگھ ننگی تے تے ننگی چاگھ دا سدھا جواب ہتھوں ودھیری لہائی کرا سکدا اے لوکاں
 ساہمنے۔ سو مُلاں دا وارہن اپنے عہدے دے متھے فرض نبھاون دی دھونس راہیں
 اے۔ جیویں اوہ دفتری کتاب کڈھ کے رانجھے نوں (تے خلقت نوں) قانون پیا سناوندا
 ہووے۔ اوہ سدھا رانجھے نوں گتیا فقیر نہیں آکھدا۔ ایہناں دونہاں تھوکاں بارے کتابی
 ضابطہ پڑھ سناوندا اے۔ پر ایہ ساری کارروائی وی ہتھوں اوہنوں آپ توں ای
 بھنڈیندی اے۔ کتیاں تے فقیراں نوں ڈریاں نال بنھ مارن لمیاں لباں ساڑ سٹن
 نیویں کپڑے پاڑ سٹن دا جس ہے نال اوہ اعلان پیا کریندا اے اوہ آپ ای اوہنوں
 باسو پینا بنا دیندا اے۔ لوک دیاں اصل پوڑیاں دی یاں تے اوہنوں ساراں نہیں تے
 یاں اوہ ایس سارنوں آپنیاں پتلیاں رُجھاں دے بھار گور پٹھ دینا چاہوندا اے۔ رانجھا
 متے اوہنوں ایس سار دا ای سروپ سہی ہويا ہووے تے رانجھے نوں دباون لئی پورا ٹل
 لاکے مُلاں بھادیں آپنی سارنوں ای پیا دبیڑا ہووے، خاص کر جد ایہ سار خلقت
 دی کوئی جاگ وچ آن ظاہر تھئی اے تے مُلاں دی سرکاری ہستی نوں خطرہ بنی کھلوتی
 اے۔ مُلاں آپوں وی ماڑے میل وچوں ہے تے خبرے بھکھ ننگ دا پندھ جھاگ ای
 مسیتے اڑیا اے پر ایس پندھ نوں گوکھیا جاچیا اوس کوئی نہیں۔ خبرے اوہ ایس پندھ دا
 ترٹھا ای آوڑیا اے مسیتے تے شرع نوں اپنے ایسے ڈر دا ای سرپوش بنا یوس چا۔ تے
 ایسے پاروں ای اوہ وڈا روادار اے گنہگار دا یاں روادار اے وڈے (ہستی والے)
 گنہگار دا۔ ایہ رواداری متے اوہو اے جو حضرت قاضی تخت ہزارے دیاں چودھریاں
 نال ورتی اے۔

رانجھا مُڈھلے لوک پوڑے دی سار پاروں ای بھکھ ننگ دے پندھ پیا اے
 بھراواں دی ورتن نے رانجھے نوں ساریاں اے جو مل ای مُڈھلا لوک پوڑا ہے۔ ایس
 سار پاروں ای مل تجی ہے اوس تے بھکھ ننگ دا ڈر کڈھیا اے اپنے اندروں۔ بھکھ

بھکھ وی اے تے لالچ وی، نگ کپڑے دا لہن وی اے تے عزت دا لہن وی۔ بھکھ
نگ دی جھاگ رانجھے دی سار پکیری کیتی اے، ایہو سار ہُن اوہدی ونجھلی دیاں سُراں
وچ تے اوہدیاں گلاں وچ پئی بولیندی اے۔ ونجھلی تے اوہ اگے وی وگیندا ہا:

دینہہ ونجھلی واہوے تے راگ گاوے

پر ہُن ونجھلی دے وانج وچ جیہڑی نویں سکت اے اوہ متے ایہو سار اے جیہڑی
اوہ سُئیراں نال ساجھی کریندا اے۔

ونجھلی پھوک اے، ساہ، دم، بندے دا ہنڈایا دم، سریر وچ لہہ پرتیا دم، ہوند دا
انہوند انگ، ہاں دا نہ انگ۔ ایہو اوہ انہوند اے جیہڑی ہوند نوں ہوند بنیندی اے اوہ نہ
جو ہاں نوں ہاں کریندی اے، اوہ ان ہوون جس باجھوں ہوون نہیں، جس باجھوں
ہوون نوں ویہل نہیں۔ ایہہ لگ ہے، واند ہے، ہوون دی سکت، اوہدا گھر۔ ونجھلی وچ
انہوند ہوند تھی لیندی اے۔ ونجھلی نہ دا آلاء ہے، واند وجود ہے۔

نہ دا دم وائس دی واند نوں بھر کے اوتھوں وت نکل پوندا اے، نہ وچوں ہاں تھی
وت نہ تھیوندا اے، تاں وانج بندا اے، نہ وچ نہ تھی ہاں بندا اے تے ہاں توں مُز نہ
تھی نہ دی ہوند وکھالدا اے۔ بندے دے ونجائے دم دا وائس دی لگ وچ چند بن
تے وت وائس دیاں مورییاں راہیں ونجی کے وانج تھیون۔

ونجھلی ساہ گھندی اے پک موریوں تے کڈھیندی اے گھنیاں مورییاں وچوں۔
انہوند ہوند تھیون کیتے بہوں رُوپیں ڈھلدی اے۔ ونجھلی دے ست سُنیدے سُر اک
ان سُنیدے سُر دی سنوت نیں، ان سُنی دی سناونی، میں دا نہ رُوپ تے گل دا ہاں
سروپ۔ ”رن مرد نہ پنڈ وچ رہیا کوئی“ انج اے جیویں سارے جی آپو اپنی میں ونجا
کے گل سُر وچ مانن انہوند وچ ہوون ڈھکے نیں۔ مُلاں رانجھے وچ منصور ٹھیک پچھاتا
اے پر منصور نوں نہیں پچھاتا اوس۔ یاں آکھو منصور نوں پچھاتا اے اوہنے اپنے ای

رُوپ وِچ، میں سمجھ کے، کبر کر کے۔ کبر وڈیائی اے، چھوٹائی دی منگ چھوٹائیوں سنگ۔ ایہہ چھوٹائی تے پلایا ہے۔ ایہہ دُوجے نوں چھوٹائی دیندا اے تے آپ چھوٹائی توں ڈردا اے۔ ایہہ میں دی سوڑا اے، اکہرا اے، ہوند دا انہوندوں وچھنا رُوپ، ہوند دی کھلوت۔ کھلوتی ہوند ہوند نہیں ہوند دا بھرا اے۔ بھرم آپنے آپ نوں کچھ ویکھدا اے، آپنی نت سوڑوں چھتھا ہو کے آپنے آپ نوں نت سپاردا اے، سوڑ نوں نت سوڑی کریندا اے، بھرم نوں ول ول بھرمیندا اے۔ چھوٹائی توں ڈرا اے کبر۔ چھوٹائی توں ڈر ہون پاروں کبر کبر دا شریک اے۔ کبر دُوجے اُتے سوار تھی کے اوہنوں نت نہ ہویا کر کے ای رہ سکدا اے، دُوجے دے نال نہیں۔ ایسے پاروں مُلاں رانجھے دے منصور دا شریک اے۔ اوہ رانجھے وِچ منصور ویکھدا اے تے منصور وِچ اپنا آپ۔
 آپنی دُوج۔

رانجھے دے وار توں بچدیاں چکھانہہ ہٹ کے جیویں اوس اپنا آپ اپنے عہدے دے ویروے وِچ لکایا اے تیویں ای منصور دے ویروں وی ہُن کھل کے نہیں ہوکدا اوہ، اپنے عہدے دے بدھے کماں وِچ گن رڑکاندا اے:

جیہڑا فقہ اصول دا نہیں واقف اوہنوں چا سُولی اُتے چاڑھیے اوئے
 رانجھے دی ٹوک نال جیہڑی سوڑ پئی اے اپنے عہدے مگر کھلو کے مُلاں اوہنوں مُکاون دا چارا لاوندا اے تے ”اوئے“ آکھ کے رانجھے نوں چھوٹیاوندا تے اپنے آپ نوں سپاردا اے۔

رانجھے جانچ گھدا اے جو مُلاں چاگھ ولاون لئی عہدے دے بھار گور اوہلے ہو بیٹھا اے سو اوس اک یمل نال چاگھ دا مُونہہ مُلاں دی ایسے کاریگری ول موڑ دتا اے۔ اچھا جی ایڈا اختیار اے تہاڈا تاں سانوں ان پڑھاں نوں وی کچھ نماز دی پچھان کراؤ۔ تئیں بندے دی پچھان جس حساب نال کریندے او نماز دی وی اوسے حساب ای

کریندے ہوسو۔ سو نماز بارے رانجھے دی پُچھ نقل اے اوس تصویر دی جیہڑی مُلاں اپنی
 آپ بنا دکھائی اے اپنے کم دا چرچا کر کے۔ ایہہ نقل اے جیون بارے اوس ویکھنی
 سوچنی دی جیہڑی مُلاں دی تقریر وچوں جُو اُگھڑی اے۔

گجھ رنگ ایس جھیڈ وچ مناظرے بازی دا وی ہے جیویں مناظرے وچ اک ول
 اپن چیت پینترا بدل کے دوجے نوں کوئی کولا جیہا سوال پا دیندا اے۔ مُلاں ایس
 جھیڈ نوں وی ولاوندا اے پر نری دوہرائی راہیں۔ اوہدے کول پینترے وی گنے منے
 نہیں۔ اوہدا وڈا رچھ دوہراون ای اے، اکوگل نوں مُڑ مُڑ آکھن تے ودھیرے زور نال
 آکھن۔ رانجھے دا مونہہ تے خلقت دے کن بند کرن دا بیا ڈھنگ اوہدی رچھانی وچ
 کوئی نہیں۔ پر نہیں، دوجیاں وارث شاہی پاتراں وانگ ایس پاتر دی دت وی پڑھت
 مچپوں باہری رہندی اے گجھ۔ ویکھو جدن دھونس نال کم نہیں سر یا تاں مُلاں اک دم
 جا پدا اے جیویں ہس پیا ہووے، گجھ بھیرا پے کے گجھ بھیرا پونوں بچن لئی۔

مُلاں آکھیا نامعقول جٹا فرض کج کے رات گزار جائیں

فجر ہوندى تھوں اگوں ہی اٹھ ایستھوں سر کج کے مسجدوں نکل جائیں

گھر رب دے نال نہ بنھ جھیرا ازغیب دیاں جٹان نہ اٹھائیں

”نامعقول جٹا“ بزرگاں والی اینویں ہس کے درگزر کرن والی پولی جیہی جھڑک اے
 بے سمجھ پینڈو نوں۔ رانجھا منصور وی نہیں رہیا پر ”کتا اتے فقیر“ والے درجیوں اُتانہہ
 وی آ گیا اے۔ بھاویں ”جٹا“ ایستھے ان گھڑ بے علم دے ارتھ لے کے ای آیا اے پر
 ایہہ لے کے ای آیا اے پر ایہہ رانجھے دی جات نوں اوہدے چودھر والے پچھے نوں
 پولا جیہا چھوہ کے رانجھے نوں پسماون دا ترلا وی مریندا اے۔ مُلاں ایس پینترے
 راہیں پچھلی تقریر دے اُلٹ کھلو کے آپ اپنی بے ضروری سختائی اُتے ہسد جا پدا
 اے، جیویں نقلیے اپنے پاتروں جھٹ دا جھٹ باہر تھی کے اوہدے تے ہسدے نیں۔

گنا، فقیر، منصور و سب باہرے نہیں۔ نامعقول جٹ بنا کے مُلاں رانجھے نوں مُرد
اندراون دا چارا کیتا اے۔ اوہدے اُتے پلہ گھت کے اوہنوں اپنی ورت دا ای اک
وگڑیا بال بنا کر جان چھڈاؤ اے مُلاں۔ ایہہ جٹ آکھن اوہ ہے جیہدے وچ درس
پڑھیاں دی ہتھ کار کرن والیاں کنوں دُوری وی ہے تے ہتھ کار کرن والیاں نوں پولا
جیہا وڈپ چاری کم کڈھو تھاپڑا وی ہے۔ واہی وانان وچ رہندیاں اوہناں دا کیتا
کھاندیاں اوہناں کنوں نویکلے تھی کھلوون تے اوہناں دی رہتل نوں پینا جانن پُرانا و تیرا
لگا آیا اے پڑھ لکھ گیاں دا۔ کیونجو پڑھن لکھن بوہا ہا اوس میل دی نیڑ دا جیہڑا واہی
وانان دی کمائی دے سرتے اپنا راج اُساری کھلوتا ہا۔ درس دیاں کتاباں ویکھو۔
ساری پڑھائی عربی فارسی دی اے۔ دیسی بولی وچ اِکو کتاب ہے ”انواع باران“ فقہ
دیاں مسئلیاں دی۔ شاعری علم عقل جیویں اِتھو کے ہوئے ای کوئی نہیں نہ ہو سکدے
نیں۔ گل آہی وی ٹھیک۔ جیہناں دی کیتی کھوہ کے اپنے پیٹے پاونی ہووے، جیہناں
نوں کیتی کھوہن لئی ہتھل رکھنا ہووے۔ اوہناں دے چج سوجھ نوں علم دا اوہناں دے
لیکھ جوڑ نوں شاعری دا درجہ دے کے درس نہیں واڑیا جاسکدا۔ ایہہ چج سوجھ تے لیکھ
جوڑ وی رانجھے ہار پلیت تے غیر شرع اے۔ جے ایہہ اندر آوڑے تاں لیہنوں
نامعقول آکھ کے جھوٹھا جیہا ہس کے سرج کے باہر نکل جان دا راہ دس دتا جاندا
اے۔ اے کیتی کھوہ کھاون والیاں نامعقول جٹاں دی حرام و نجھلی نوں مہنگی ٹکنا لوجی دی
شرع وچوں لنگھا کے حلال کرن تے مشہوری دی چھری پھیر کے وچ کھاون دا ڈھنگ
نہ ہا کڈھیا، نہ اوہناں نوں اے ایس ڈھنگ دی لوڑ آہی۔ اوہ درباری سنگیت وچ
جگہ دے کے و نجھلی دا مل پواسکدے آہے۔

درس وچ کتاباں حاکم رہریت دی اکھ نال پڑھیاں پڑھائیاں ویندیاں نہیں۔
کتاباں وچ جو لکھیا سو لکھیا پر اوہ پڑھیندا اے حاکم و بہار نال رسیون لئی۔ درس دا وڈا

کم اے حاکم ورتارا چلاون لئی لوڑیندے آہری گھڑے۔ درس ویرواترے بنداں وچ
 اے جیویں ترے ڈپارٹمنٹ نیں یونیورسٹی دے یاں ٹریننگ اکیڈمی دے۔ پہلے وچ علم
 ہے فقہ، عربی صرف نحو، تفسیر۔ دوجے وچ فارسی بولی دی سکھائی اے تے فارسی نظم نثر
 دی پڑھائی۔ تریجے وچ لکھن دی سکھائی اے مسودے سیاق خسرے سیاہے اردا جے۔
 ایہہ پڑھائی لکھائی سرکاری دفتران دیواناں عدالتاں دے آہری تیار کریندی اے تے
 درس چلاون والے عالم وی۔ نالونال ایہہ واہکاں کامیاں کاریگراں دے سرتے جوڑ
 کھلبیاردی اے اوہناں وچوں اُسر یا پر حاکمی رہریت وچ رنگیا اوہدی چس دا ڈنگیا اک
 وچولامیل۔ درس دی پڑھائی سکھائی دا ڈھنگ خلقت دی سوچنی نوں حاکم رہریت لئی
 وتر کریندا اے۔ لوک دے چت چیتے اوہدا رعب بہاوند اے تے اوہدی موہ جگاؤندا
 اے۔

وڈیری ماکی والے آپ درس بہن نہ بہن آپنی ماکی تے چودھر پاروں اوہناں دا
 درس والیاں نال لاگ تے ہوندا اے، درس پڑھیاں مُنتھیاں مسدیاں کروڑیاں ایناں
 عملاں تے دیواناں نال وی تے قاضیاں مُفتیاں نال وی، بھاویں ایہہ ماکی والے
 رانجھے دے پوجیسے ہوون چونترے اتے سرکار منے ہوئے تے بھاویں رانجھے دیاں
 بھراواں جیسے، قاضیاں نوں وڈھی دے کے اوہناں کولوں آپنی مرضی دا کچھ پوان
 والے۔ درس والیاں نوں وی پتہ ہے جو درس نوں خرچہ چودھریاں دی کیتی اُگراہی
 وچوں ای ڈھیندا اے۔ رانجھے دا مسیتے آن کے لوک نوں وکھلی سنا جوڑن تے مُلاں
 نوں چگھن ہزارے دیاں چودھریاں نال اوہدے اجوڑ دا ای ودھان جاپدا اے۔ ایس
 کرنی جوگی سکت اوہنوں مل ویہار دے رزقوں اُداس تھیون پاروں ای ملی اے۔

درس کتاباں دی گین پکا مُونہہ بنا کے کیتی جاپدی اے آدر بھانال، جیویں درس
 دی مشہوری دتی ہووے۔ نوں گھلے کالج دا اخباری اشتہار یاں پُرانے آدرے کالج دا

پراسپنس۔ درس دا روز وار آہر دکھایا گیا اے۔ پاڑھواں تے پڑھاواں دا بھار گورتے پڑھائی دی ٹھکی ویتر تُکساں دی گھڑت راہیں دکھالے گئے نیں، پر تُکساں دی گھڑت راہیں ای اک پتی ٹچکر پورے بند دے پٹھو پیٹھ وگائی گئی اے۔ سواریا نیں نواریا نیں نتاریا نیں حفظ قراریا نیں دا بہوں ٹھکیا جج آپ ای ایس ٹچکر نوں لگیندا تے لکا کے دکھیندا اے۔ ”روضہ نال اخلاق پساریا نیں“ وچ ٹچکر ٹھٹھ بندی جا پدی اے پر ٹرت ای ”نخوتاریا نیں“ وچ شاعر دا مُونہہ مُر پکا بن گیا اے۔ تُکساں دی ایہہ باریک گت اخیرلی سطر دی تھا پ نال ہور ای رنگ پھڑ جاندی اے:

کرن حفظ قرآن تفسیر دوراں غیر شرع نوں ڈریاں ماریا نیں
 گل اتھے انج مگدی اے جیویں ایہہ سار، ٹھک، جج، پڑھائی دا سارا نکھیر نتارا
 دُری دی مار دکھاون واسطے ای آہا، جیویں ایہہ سکھر اے ساری پڑھت گڑھت دا
 سارے علم تے حکمت دا۔ انج ایہہ اخیرلی سطر سچ سچا پچھلیاں نال جُوی کھلوتی اے
 جیویں نتاریا سواریا قراریا والی لڑی دا ماریا اُتے مگنا کوئی اچنجا نہیں۔ سطر دے پہلے
 ادھے تائیں علمائی والا پینترا نکلیا کھلا اے۔ دوجے ادھے وچ اچتیں جُبے تھلیوں
 کوتوال دی وردی دس پوندی اے۔ وردی وٹاون وچ نقل دیاں پاتراں نوں کوئی کھچل
 نہیں ہوندی۔ اوہ سینت نال ای بانا وٹا کے نویں تھی ویندے نیں تے اوہناں دا ایہہ
 وٹا ہاسے بھانے جھیندا اے جو ظاہر پینتریاں تے لگیاں سجاواں وچ کتنی گھنی نیر
 ہوندی اے کیویں پینترے تلک کے سجاواں وچ وڑیہندے نیں تے کیویں سجا اُور
 کے پینتریاں دے اندر جا کھلوندے نیں ان گولے۔

میسیت دے ٹوری ڈول تے درس دے علم ادب والے درشن پٹھوں جیہڑی ڈاڈھ
 اخیرلی سطرے اگھڑی اے اوہ کتوں باہروں نہیں آئی اوہ سو بھا دے اُلا تے ویوے
 دی باریکی دے اندر ای اُنی ہوئی اے۔ ایہہ اُلا تے ایہہ باریکی جیویں ایس ڈاڈھ دا

ای ان گولیا رُوپ اے۔ جے چونترے اُتے سرکار نال ویاہی ہوئی اے درس وانی،
جے اوہناں دے آہرنوں دیہارن ای ایہدا مُڈھلا کم اے تاں ایہدا توری ڈول
ایہدی باریک علم داری ایہدی شاعری دا سوہن سواد اوس ڈاڈھ دے ای روپ بہروپ
نیں جیہدے ہر تے چونتر اُتے سرکار پئے چلدے نیں۔

سانوں دس نماز ہے کاس دی جی کاس نال بنا کے ساریا نیں
وِچ رانجھے دی یملی پُچھ ٹوک اے درس اُساری سُر ت اُتے۔ نماز جیویں کوئی کرم
نہیں، گل حضوری راہیں آپ حضوری تے آپ حضوری راہیں گل حضوری نہیں، کسے
سانگے دی چاپ سناپ نہیں، کوئی گھڑت اے کوئی رچھ کوئی جنتز، بندیاں نوں دوجن
والا، دوج کے کیلن والا:

متھے کیہناں دے دھروں ایہہ ماریا نیں

ایہہ وی پک نہیں جو ایہہ گل کسے جنتز دی پئی ہوندی اے یاں کسے جاندار جی
دی۔ اک پاسے نک کن نیں تے دوجے پاسے کلیاں۔ کیہ رانجھا درس واناں نوں ایہہ
پیا دسدا اے جو تھیں نکھیر کرن دے سیانے بندے او پر تھانوں نکھیر کرنی آوندی کوئی
نہیں، تھانوں تے چیزاں دے مُڈھلے فرق دا وی پتہ نہیں۔ یاں اوہ پیا آہندا اے جو
تھیں جانداراں تے جنتزاں نوں اکو لیکھے سمجھدے او یاں ایہہ بھئی تہاڈا علم تھانوں نرا
وس کرن تے ورتن ای سکھاو ندا اے، بندے ہون توڑے شیواں۔ یاں متے ایہہ بھئی
تہاڈا علم تے ہے ای کوئی نہیں۔ تھیں تے جانج دسدا اے او دُوئی دی، کماں توں جیاں
نوں اپنے نالوں پروکھا رکھ دی، وِتھ ہر رکھن دی، جیوندیاں نوں بے جان جنتز بناون
دی۔ یاں ایہہ جو تھیں جیہڑیاں بنتریاں بنا کے لوکائی دے ہر دھردے او اوہ گوہ کیتیاں
بے جوڑ سہی ہوندیاں نیں۔ گوہ کرو تاں سہی۔

یاں خبرے رانجھا سچی مچی کوئی بُجھارت پیا پاؤندا اے مُلاں توں اوہدے علم بارے

کرتب بارے جان سنجان بارے، اجیہی بھارت جیہدے بُجھن اُتے بُجھن والے دا
 ہوون نہ ہوون مُکنا ہووے۔ یاں ایہہ چُکھ رانجھے دی کوئی سدا اے مُلاں ٹوں ویکھن
 کرن دے پُرانے ڈھنگ چھڈن دامڑ بال بن کے کھیڈے رن دا، ہستی بارے اک
 نواں سنبھالا سکھن دا۔ لفظ ”جی“ دی ورتوں بھیندی اے ایہہ۔ سانوں دس نماز ہے
 کاس دی جی۔

درس کتاباں دی گین ”غیر شرع ٹوں ڈریاں ماریا نیں“ اُتے انج مُکدی اے
 جیویں ایس پڑھائی دی نینہہ ایہو دھگان ای ہووے، جیویں ایس پڑھائی دا مچا دھگان
 کرن دا ول سکھاونا ہووے۔ مُلاں دی تقریر وچ تے دھگان دی تلوارنگی اے پر مسیت
 سو بھاتے درس درشن وی ایسے تلوار دا نیام اے۔ پر نیام ہے نقل دے ہتھ، سو بڑا
 ٹھکواں جا پدا اک دم کھوچا جیہا تھی ویندا اے۔ کتاباں والے لمیرے بند دے اخیر وچ
 تلوار کھوچلے واہ باہر ڈھین لگی اے پر جھٹ اندر کر دتی گئی اے اگلے بند دے شعر
 ادب نال۔ لکھت سکھائی والے محکمے وچ اپڑ کے نقل مُر نیام دی کھوچل کھڑکاوندی
 اے جھٹ سارا:

کوئی بُھل کے عین دا غین واچن مُلاں چند کڈھن نال کڑکیاں دے

اُتوں تے ایہہ سطر سکھائی دا پک وکھاوندی اے تے مُلاں ہوراں دی ہر دم
 چوکس نگرانی۔ پر وچوں لڑ ایہہ جوڑدی اے دراز لباناں تے نیویں کپڑے والیاں سطران
 نال اک پاسیوں تے منصور والی سطر نال ڈو جے پاسیوں۔

پڑھیار بال وی نقل دے پاتر نیں بُھل کے ط دا ظ یا ص دا ض نہیں واچدے ع
 دا غ ای واچدے نیں تے مُلاں ہوراں نوں جھٹ دا جھٹ منصور والی جھکانی دے
 کے تیلی لا جان دے نیں۔ عین رمز ٹری آئیائے سگوس سچ دی تے غین وگوس دی۔ عین
 عین اوہا تے غین غیر، عین حاضر ناظر تے غین غائب۔ بلھے شاہ ایہدی کھیڈ بنیدے

نیں:

جیسی صورت عین ہے ویسی غین پچھان

اک نقطے دا پھیر ہے بھلا پھرے جہان

غیر وی عین اوہو ہے۔ ہر یک جی گل دا سروپ اے۔ نکھیر جڑت دا ای رنگ
اے۔ عین اکھ اے پراکھ آپنے آپ نوں تے نہیں ویکھ سکدی۔ جے ویکھ سکدی اے
تاں دُو جے نوں ویکھن راہیں۔ ایہو دُو جا ای نقطہ ہے اکھ دی تک دا۔ جے تک عین
دی ہووے تے نقطہ ای عین سہی کرویندا اے غین پٹھوں تے نقطہ ای عین غین دی
سانجھ بھیندا اے، نہیں تے نقطے دا پھیر جہان دا پھیر بن ویندا اے۔ مُلاں ہوراں لئی
عین دا غین واچن بھل اے تے بکھے شاہ لئی غین نوں عین نہ واچن بھل۔ فرق ایہہ
وی ہے بھئی مُلاں ہوریں بھلیاں دی چند کڈھونیں کڑکیاں نال تے بھلے شاہ بھلیاں
وچ بکھا، بالاں وچ بال تھی رلے نیں تے کھیڈ کھڈا کے سمجھدے سمجھندے نیں پئے،
کھیڈ ای پڑھائی اے اوہناں دی، رل کھیڈن ای درس نیں۔ نقل وی رل کھیڈن ای
ہوندی اے، ہس کھیڈن۔ خبرے ایسے پاروں ای خلقت نوں وارث شاہ تے بکھے شاہ
بانی پئے جا پدے نیں اکو درس پڑھے، توڑے اصل وچ لمان پاڑ ہووے پیا دونہاں
دے ویلے وچ۔ جیہڑی کھیڈ لیاں رل کھیڈی ڈاڈھیاں موہرے جڑ کے اٹھارویں
صدی وچ، بکھے شاہ اوہدے پوند لے سرے تے نیں تے وارث شاہ چھیکر لے تے۔
خلقت متے او سے کھیڈ دا چیتا ہرا رکھن لئی دونویں سرے جوڑ ویکھدی اے۔ مُدھ نوں
اخیر نال اک کریدی اے اخیر وچ لگیا مُدھ بھالن دی تاگھ۔

متے کڑکا فوجاں نوں ہلا شیرن والے جنگی ترانے نوں وی آکھدے سن۔ کڑکے
وچ پُراتن لڑاکاں دا جس وی ہوندا ہا۔ ایہہ چکھو کے جیسے معنے مُلاں دے کڑکے چکھے
نقل دا اک ہووے وی چھیڑدے نیں۔ کیہڑے جنگ وچ اُتارو اے ایہہ کڑکا درس

پڑھیاراں نوں۔ او سے لسیاں ڈاڈھیاں دے بھیر وچ (ڈاڈھیاں ولوں) جیہڑا
 اٹھارویں صدی دے پنجاب وچ لگا، بکھے شاہ دے وارے توں وارث شاہ دے وارے
 تائیں؟ کیہ مُلاں ہوراں دے کڑ کے رانجھے دے دھاوَن چھاوَن دا ترور نہیں؟
 اگلی سطر وچ کڑ کے والی ڈاڈھ اصلوں لگ گئی اے بالاں دے سنگھڑ روپ وچ:
 اک آوندے شوق جُزدان لے کے وچ مکتباں دے نال تڑکیاں دے
 چھلی سطر دے دُوجے ادھے وچ کڑی کس اے۔ ”عین داغین واچن“ وچ
 اک جھول اے۔ ”بھل“ پہلوں تے ایس جھول نوں ڈھل دیندی جا پدی اے پر
 اگوں ”بھل دی پیش ”مُلاں“ دی پیش دے پیش پے کے اوس جھول نوں دو لیوں
 چھدی اے تے اُتوں ”جند“ ”کدھن“ ”کڑکیاں“ والیاں جھپٹیاں شگنجہ کس
 دیندیاں نیں۔ تے عین داغین واچن والی کلڑی ہن انج سہی ہوندی اے جیویں بھلے
 جاتک عین تے غین دے رولے وچ ای گواچے کھلوتے ہوون سہم کے، سُر تے دوس
 دی سٹ نال سُن ہو گئی ہووے تے بے تھوہیاں اکھاں حرفاں اُتے ایویں پیاں
 پھردیاں ہوون۔ پر اگلی سطر وچ وزن دی سواہری ونڈ چھلی سطر نوں اک ہور رنگ
 چاڑھدی اے۔

اک آوندے شوق جُزدان لے کے وچ مکتباں دے نال تڑکیاں دے
 دونویں سطران ”اک“ توں تڑدیاں نیں۔ دو رنگ نیں جاتکاں دے۔ ایہہ ”اک“
 جیویں میسنے ہوون، لے دی سواہری ونڈ سر تڑدے لیسے لگے، تے اوہ پچھلے ”اک“
 جیویں شطونگڑے ہوون، جان کے بھلے، مُلاں ہوراں نوں کڑکا کے کڑکیاں دی کڑکی
 وچ سر سٹ کے عین غین بنے وچو وچ گڑھکدے۔ میسڈیاں دے رنگ پر تدار نیں۔
 شوق جُزدان سکھنے نیں گجھ بھر کھرن لئی۔ کیہ؟ علم؟ کیہڑا؟ بھلن والا کہ کڑکیاں نال
 بھلاوَن والا؟۔ مُلاں جیویں ایہناں نوں پلوسدے ہوون دو جیاں نوں وکھا کے دیکھو

اویں لہناں ورگے بنو، تے چکھلیاں دی کڈھی جند لہناں دیاں اڈیاں شوق جزداناں
 وچ پا دیندے ہوون۔ خبرے ایہہ میسنے اُتلیاں شطونگڑیاں نال وچوں رلے ہوون۔
 یاں متے میسنے میسنے ہوون ای نہ اصلوں ساؤ ہوون تے جیویں ”شوق جزدان“ ”قلم
 دان“ نال رل کے بند دی پہلی تے اخیرلی سطر دی سواہری لے نوں اکتھاں کریندا
 اے، اوویں ایہہ اپنے ساؤ پئے نال شطونگڑیاں دی بھل نوں رفع دفع کر کے درس دا
 قانون بحال پئے کریندے ہوون:

قلم دان دوات دختین پٹی ناویں ایملی ویکھدے لڑکیاں دے

ہر شے اپنی تھاں سر۔ محنت وچ جئے لکھیار:

لکھن نال مسودے ساق خسرے سیاہے ادوار جے لکھدے ورقیاں دے

سرکاری لکھت وچ مہارت بناون دی لگن، پکیاں ہوون دی۔ پر یے آں دے
 سپار نال اگھڑی ایہہ محنت تے لگن سیناں دی گھسر پاروں اپنے آپ نوں آپ ای
 پھوکا بنا وکھیندی اے جیویں کسے نلمے کم وچ پھسی ہووے، جیویں میسنے یاں ساؤ سکھیار
 وگ تگ دفتران دا کم سانبھن وچ جٹ گئے ہوون تے انھے واہ بدھے ڈھنگ دیاں
 سرکاری لکھتاں دا جال اُنی آوندے ہوون دوجیاں نوں پھسائی آون لئی تے آپ
 پھسے رہن لئی۔ ایسے جال دی سواہری وگا تگ اُنتی نوں اچتیں ٹھلدی اے عین دا غین
 واچن والیاں دی بھل۔

”تڑکا“ ظاہر تے فجر اے پر ایہدے گجھے رنگ وی نیں۔ تڑکا بھکھ نوں وی
 آکھدے نیں تھوڑے غریبی نوں۔ کیہ ایہہ شوق جزداناں والے لسیاں دے بال نیں۔
 لہناں دے شوق دا مایاں دی بھکھ نال کیہ لاء نکراء ہے۔ کیویں مکاوند اے درس دا
 شوق ایس بھکھ نوں۔ اک تڑکا لاون نوں لاسیدا اے تھندا سوادلا کرن لئی، بھکھ
 بھکاوان لئی۔ ایہہ تڑکا لسیاں دی بھکھ وچوں لنگھ کے ڈاڈھیاں دی بھکھ ول جاندا

اے اوہناں کھانیاں راہیں جیہڑے مُلاں ہوراں تُوں ساؤ گھراں وچوں آوندے نیں۔
شاعری ادب دی پڑھائی دا محکمہ دیکھیے:

اک نظم دے درس ہر کرن پڑھدے نام حق اتے خالق باریاں نی
لفظ نظم شاعری تے بندوبست دونہاں واسطے ورتیندا آیا اے۔ ”نظم دے درس“ وچ
گل تے شاعری دی اے پر بندوبست بہوں دُور نہیں۔ اُپرلا بند دُریاں دی مارتے مُکا
اے تے اگلا بند بندوبستی لکھتاں دی سکھائی دا ہے تے مُلاں دیاں کڑکیاں دا۔
وارث شاہ اتھے نظم لفظ وچ جیہڑی جگت دھری اے اوہ سوورھے مگروں میاں محمد دین
دے مرزے وچ مُڑ آئی اے گجھ ودھیرے گھل کے۔ بالڑی صاحبان دے وڈکے سیال
راٹھ اوہدی پڑھائی بارے مسلت کریندے نیں:

یارو پڑھن بہایے صاحبان نظموں فقہ قرآن
صاحبان پڑھن بہندی اے پر الفوں اگے نہیں تُردی اوہنوں نظم پڑھا کے یا نظموں
ولا کے ”نظماون“ دا متا توڑ نہیں چڑھدا۔

سعدی حافظ نظامی خسرو فردوسی دے نال ابوالفضل داناں لفظ نظم دی جگت نوں
ای آس دیندا اے۔ (ابوالفضل دا وڈا کم شاعری نہیں سی بندوبست سی۔) شاعراں دی
نظم دا درس اتھے ویہار دے نظم دے درس کولوں وکھرا نہیں۔ شاعری دا پر بندھ ویہار دا
انگ بنیا جا پدا اے۔ نظم دھاگے وچ پروون ہے، ٹھک سر ٹھوکن۔ پر ہر ٹھوکن والے دا
ٹھک وی آپنا ہوندا اے، دھاگا وی آپنی مرضی دا تے پروت وی آپنیاں لوڑاں سر۔
شاعر اپنے حساب سر لفظ پروندے نیں تے ویہار والے اپنے حساب سر پڑھدے
پڑھاوندے نیں اوہناں لفظاں تُوں۔ اتھے شاعراں دا لکھیا حاکم بولی دا لکھیا ہوون
پاروں پیا پڑھیندا اے۔ اوہدی پڑھت وچ حاکمی دی داب تے دراڑی اچیری ربت
دی موہ اُنی ہوئی اے۔ شاعری دا نظم ویہار دے نظم نال گڈاوڈ ہو یا پیا اے۔

نظم پروون اے، جوڑن لفظاں دا، لفظاں راہیں چت چتے دا چت چتے راہیں
 وسیب دا۔ ایہہ کم درسوں تڑدا اے۔ درساں وچوں پڑھ نکلے ویہار نال رسن ویہار وچ
 رس وسن نکلدے نیں۔ پر وچوں کوئی ورلے بھل کے عین دا عین واچن والے وی نکل
 آوندے نیں، جیہڑے شاعری دے نظم نوں ویہار دے نظم دی پرچول بناون تڑ پوندے
 نیں، شاعری دے جوڑ نوں ویہار دے جوڑ دا تروڑ بناون، جیویں وارث شاہ ہوویں
 نیں:

حکم من کے بجاناں پیاریاں دا قصہ عجب بہار دا جوڑیا اے
 فقرہ جوڑ کے خوب درست کیتا نواں پھل گلاب دا توریا اے
 بہت جیو دے وچ تدمیر کر کے فرہاد پہاڑ نوں پھوڑیا اے
 سہا وین کے زیب بنا دتا جیہا عطر گلاب نچوڑیا اے

اتھے بہار، گلاب، عطر گلاب، فرہاد فارسی نظم دیاں ریتل رمزاں نیں درس
 پڑھائیاں (خسرو شیریں دا قصہ درس وچ لگا ہویا اے۔) ایہہ رمزاں درباری رہریت دا
 سنگھار بندیاں آئیاں نیں۔ اتھے اک چوہل ہے ایہناں رمزاں نال۔ بہت جیو دے
 وچ تدمیر کرن، فقرہ جوڑ کے خوب درست کرن شاعری دا کسب اے۔ ایس قصے وچ
 ایس کسب راہیں درباری رہریت دی اوہنوں سہارن والے رزق ویہار دی پرچول ہونی
 اے۔ ایہو ایہناں ریتل فارسی رمزاں وچ جگت اے۔ فرہاد دی نقل بنا کے جیویں ریتل
 رمزاں دا پہاڑ ای پیا پھوڑدا اے شاعر۔

رانجھا منصوروں نامعقول جٹ تھی گیا اے فجر دی نیڑ پاروں جیویں مٹلاں ہوراں
 تڑکا سنگھ گھدا اے دھمدی رات وچوں تے چتا دا انہیرا لہن نال منصور دی ڈراونی
 دکھالی جھوں گئی اے، تے رانجھا بڑا پرا معقول جٹ بن کے اپنے ہتھ وس ہوندا جاپیا
 ہووے نیں۔ نامعقول جٹاں دی منصوری اے سہن رات ہے متاں۔

جیہناں نوں سُولی دا حکم ہا اوہناں نوں ہُن فرض کج کے رات گزارن دی اجازت
 مل گئی اے۔ متے رانجھے دی اخیرلی ٹوک پاروں ای ملی اے ایہہ اجازات:

وارث شاہ مسافراں آیاں نوں چلو چل ہی پئے پُکار دے ہو

متے ایہہ میہنا ووٹ تروڑ جا پیا اے مُلاں نوں یاں کوئی ترلا سہی کیتوس رانجھے دی
 گل وچ جس پاروں فرض کجاون والی گنجائش نکل آئی اے۔ رانجھے دا سریر ہے تاں
 غیر شرع پر فرض کجا کے ایہہ وی اپنی کتابے چاڑھیا جاسکدا اے۔ سریر دا کج جیویں
 رات دا دینہہ کرن اے، منصور دا نا معقول جٹ کرن۔ فرض لفظ رانجھے دی اوس ٹھٹھ
 اُتے وی پلہ گھتیندا جا پدا اے:

جیہڑے تھاول ناپاک دے وچ وڑیوں شکر رب دیاں بے پرواہیاں نوں

جیہڑے تھال بندے دے جمن جُون دا وسیلہ نیں اوہو رد نکاس وی کردے نیں۔

ناپاک ایہہ کیوں نیں، رد نکاس کرن پاروں کہ جمن جُون دا وسیلہ ہوون پاروں؟ ردیا
 کیہ ہے؟ ردن تے تھیون دا اکتھاں ہوون کیوں اے، ردے دی پاکی دس لئی کہ تھیون
 دی ناپاکی؟ کیہ ردیا اوس ویلے توں گھن گوچرا تھیا اے جدن دا جمن جُون لوبھ گوچرا تھی
 گیا اے؟ جے ایویں ہے تاں بھیت گھن تے لوبھ دا ہے ردن تھیون دا نہیں۔ ردن
 تھیون متے اصلوں اک نیں جیویں گھن تے لوبھ اصلوں اک نیں سو ایہہ فرض کج
 پاکی پاروں ہے کہ ناپاکی پاروں؟ تے جیہڑا فرض اے اوہدا کج کیوں؟ متے ایہو پچھدا
 اے رانجھا:

ایہہ پاک ناپاک دا کرو واقف

رانجھا دسدا اے جو تھاول دا نوارن ویزھن ”سمر پوش“ ہوندا اے کسے ہو رگل دا۔

ایہہ فرض کج ایویں ہے جیویں ایس ایتنے گو کج نال رانجھا گزارے جوگا پاک ہو سکدا
 اے، جیویں ڈر رانجھے توں فرض ننگے کر دیون دا ای اے۔ پر اگے گل ہر کج دی وی

آئی اے:

سر کج کے مسجدوں نکل جائیں

رانجھا متے پورا ای ننگ اے، اوہ ننگ جیہڑا اوس جھاگیا اے۔ تے مُلاں ایس
ننگ ٹوں کج دا ترلا بن گیا اے ہُن ویہار واناں ولوں، جیویں ویہار چلنا ای ایس کج
نال اے۔ متے ایہہ سچ ای ہووے، جے جمن جُزون ٹوں بندے دے سکت سواد نوں
لوبھ تے گھن نال کجیوں باجھ پاک نہیں کیتا جاسکدا، ویہار دے لیکھے نہیں لایا جا
سکدا۔ سوترلا ایہہ ہے بھی کجیا ای رہن دے نامعقول جٹا۔ ساڈی کجیوں باجھ نہیوں
سردی۔

ایہہ وی ہو سکدا اے جو مُلاں ہوراں ٹوں ہُن سُجھی ہووے بھی ایہہ تے ایویں
ہس کے ٹالن والی آہی میں کاوڑتج کے ایویں ودھان کرا بیٹھاں۔ سو جو کجھ پھولیا جا
چُکا اوہ جیویں مُڑ پیا کجیو ندا اے جانے ایہہ تے ایویں ہاسا بکھیڑا ہا۔ ایہہ پینتراوی نقل
دا انگ ہوندا اے۔ نقل آپ آپنے اصل نہ ہوون نوں قبولدی اے ہس کے، آپنے
آپ نوں بھنڈ کے بھنڈ بجاں تھوکاں ٹوں جھاڑ پلوس کے وت پرانی جائیں نکیندی اے
پر اوہ جائیں وی ہُن اُتھاں ہُن کہ نہیں ایہہ سَنجان سُنیراں ٹوں کرنی پوندی اے۔

اسیں رَ ب کیہ جاندے

چڑی چُو ہکدی نال جاں ٹرے پاندھی پیاں دودھ دے وچ مدھانیاں نیں
اُٹھ غسل دے واسطے جان دوڑے یجاں جیہناں نے رات ٹوں ماتیاں نیں
راجھے گُوچ کیتا آیا ندی اُتے ساتھ لدیا پار مہانیاں نے
وارث شاہ میاں لڈن وڈھی کپن کپا شہد دا لدیا بانیاں نے
”گُوچ“ مڑ چیتے کریندا اے ”چھاپا“ ودھایا۔“ راجھا جیویں کوئی سنگ اے نرا
اک جی نہیں۔ اوہدا کلا نمانا گھروں بے گھر سروپ جیویں کوئی ستھ وی اے جیہڑی
ویہار ٹھوکیاں ستھاں ٹوں ٹکرن نکلی اے اوہناں ٹوں پرچولن اوہناں دا تروڑ بھالن۔
”چھاپا“ ”دھایا“ دے لڑ لگ کے ”گُوچ“ سانوں لشکراں تے پڑاں ول سینتدا
اے۔ بھاویں ایہہ تریوے لفظ اکلے جی دی عام آء ونج واسطے وی ورتیندے نیں پر
ایہو ایہناں دی دوہری سکت ای ایہناں دی کھیڈ اے۔ کھیڈ ایہہ وی ہے جو ایہہ
راجھے والا سنگ لشکراں جیہا لشکر نہیں ویہار واناں دیاں بیڑیاں ستھاں جیہی ستھ نہیں۔
ایہہ سنگ ”گُوچ“ ”دھایا“ ”چھاپا“ جیہیاں سینتراں راہیں نقل بیندا اے ویہارو
ستھاں دے کم دی اوہناں دی بنتر دی۔ کم تے اوہناں دا ہے ای دھنگان پر بنتر وچ
وی دھنگان اے۔ ایہہ راجھے والا سنگ جاپدا اے جیویں کوئی نقلیاں دا سنگ ہووے
یاں نقل وی ایس سنگ دیاں کماں وچوں اک کم ہووے۔ نقل دا کم ویہار اندر اے پر
ویہار باہر وی اے۔ ویہارو ستھ کاری دی پرچول۔ تے ایہہ پرچول سردی اے ہسن

ہساون راہیں۔ ہسن ہساون نسل کریندا اے ویہار رُدھیاں نوں، ماڑے ہوون توڑے تگڑے۔ نسل تھیئے جی پرچول نوں اندر لہن دیندے نیں، آپنی ہستی اندر ویہار دی بنتر اندر۔

کہانیوں باہر تے ایس نقل دے سنیر تے ویکھیار ہن ای پر ایہہ نقل کہانی دے اندر وی اپنے سنیر تے ویکھیار بہاوندی اے جیہڑے کہانی دے پاتر وی نیں۔ لوک ڈھانیاں، ماڑیاں دے اکھ تے ہن ای، اسان ویکھے نیں تحت ہزارے تے مسیتے پر ڈو جے پاتر وی اپنے کم وچ رہندیاں اک سنیر ہوندی نال رکھدے نیں۔ ویہار وان پاتر جیویں بھائی بھابیاں قاضی پیبنج ملاں تے نقل دی مار وچ نیں۔ کہانی دا واگ ایہناں ویہار وانان ہتھ سہی ہوندی اے پر نقل دی مار ماڑیاں دی ویکھنی وچ اے تے نقل دی مار کہانی دی واگ نوں نت تھکاوندی رہندی اے ویہار وانان ہتھوں۔ نقل دی مار ہسن ہساون دی مار اے تے ایہہ مار اوڑک وگ جاندی اے ویہار وان پاتراں نوں وی۔ جھیڈ چاگھ دے مونہہ آئے ایہہ پاتر وی اک ویلے آپنیاں کھوٹیاں پٹھوں سرکدے جا پدے نیں جیویں آپ وی گجھ ہسدے ای ہوون پئے اپنے آپ اُتے۔ اوس ویلے ایہہ وی جیویں سنیراں ویکھیاراں وچ رلن دی کریندے ہوون۔

رانجھا مستیوں کوچ کر کے دریا تے آیا اے پار و نجن۔ پر پہلوں اُرار ای نقل دا پڑ بچھ گیا اے۔ نقل اپنے آپ نوں اُساردی اے پچھلیاں ہیر قصیاں دے ہرتے۔ سنیر پچھلیاں قصیاں وچ پاتراں دی کرنی دے جانو نیں۔ سو ایس قصے وچ پاتر آپنیاں پچھلیاں روپاں نوں وی نقلدے نیں اوہناں نوں سنیراں دیاں چیتیاں وچ اگھاڑدے نیں تے اگھاڑے پرکھویندے نیں سنیراں کولوں۔

دمودر وچ بیڑی ہیر دی آپنی اے، لڈن اوہدا آپنا سپی اے، اوہ سواریاں ڈھوون لئی بیڑی نہیں واہوندا، بیڑی ہر ویلے حاضر رہندی اے بیلے وچ ہیر دے آتن کول،

ہیر جس ویلے چاہوے آتن نال بیڑی دا سیل کریندی اے۔ مُقبل دے لڈن دالیکھا
گجھ ہور جا پدا اے:

راجھا پار دے کنڈھیوں ویکھ بیڑی نمو جھان ہو کے اُبھے ساہ بھر دا
ککھ آن کے تائہرا بنھو سو دریا دے ترن دا فکر کردا
لاہے کپڑے سیس تے چاء رکھے جان اپنی ہیل کے وچ وڑدا
عاشق مست کیتا مد عشق دی نیں نہیں مرن توں مقبلا مول ڈردا
لڈن پار دے کنڈھیوں نظر کیتی حُسن راجھے دا ویکھ مشتاق ہویا
کوئی احمقاں دا بادشاہ ہیں توں لڈن میونے راجھے نوں کوک کہیا
بیڑے سنے مہانیاں ڈب دے نیں کسے نہیں چنانہوں دا انت لیہا
بیڑے چاڑھ اتارساں پار تینوں بنے کھڑا رہو مُقبلا من کیہا
رتا پلنگھ ڈٹھا راجھے وچ بیڑی اُتے رنگی تیج سی وچھی ہوئی
لڈن مہیو نوں پچھدا بنیتی کر ایس تیج دی خصمنی کون ہوئی
لڈن آکھیا تیج ایہہ ہیر دی ہے اتھے کئی مراتے آن سوئی
حسن ہیر دا ویکھ کے تاب لیاوے وچ عاشقاں مقبلا مرد سوئی
لڈن مہیو تھوں ہیر دا ناں سُن کے غم گیا رنجھیٹے نوں خوشی آئی
جان بُجھ کے گھیسلا ہوئے پچھدا ہیر ذات دی کون ہے کس جانی
اتھے لکھ آون لکھ جاوندے نیں بیڑی وچ کیوں ہیر نے تیج پائی
ماں باپ کیہ ہیر نوں ورجدے نہیں نہیں ورجدے مُقبلا سکے بھائی؟
لڈن آکھدا ہیر دی ماؤں ملکی چوچک سیال دی دھی ہے کھری پیاری
علماء فقراء دی کرے خدمت نیک بخت مقبول اصیل کواری
دنے پڑھے قرآن تے رکھے روزے کھڑی نفل گزاردی رات ساری

ماؤں باپ ہے نکلیاں بھکھیاں دی دردمند دی مقبلا کرے کاری
 رانجھے فکر کر کے تدبیر کیتی کیویں ہیر دا پلنگھ لتاڑیے جی
 ہیر ملے تاں شکر بجا لیا یے ہاوے نال رقیباں نوں ساڑے جی
 مُقبَل یار ملیاں کھلے باغ دل دا تدوں دکھاں دا رُکھ اکھاڑیے جی
 لڈن میو نوں رانجھے سوال پایا سانوں مار انیندرے چور کیتا
 ساری رات میں رہیا ہاں راہ ٹردا ناہیں اُن کھادا پانی نہیں پیتا
 ذرا کہیں پلنگ تے لہاں ڈھونکا سوال نام خدا دے من مینا
 دہ دُنی تے ستر وِچ آخرت دے جیہناں دتا ہے مقبلا تہاں لیتا
 لڈن آکھدا رانجھنا تہہ سُتے نہیں گھسدا گُجھ پلنگ دا جی
 میں تاں ہیر سیال دے حکم باجھوں کائی گل نہیں کر ہنگھدا جی
 ہر گھولیا ناؤں خدائے دے تھیں میرا ہیر تھوں جیوڑا سنگدا جی
 بگھیاڑ دا خوف جیوں بکری نوں مُقبَل ہرن نوں خوف پلنگ دا جی
 رانجھے لڈن نوں ہتھ دی چھاپ دتی کس آکھنا ہیر نوں جاء میاں
 اساں گھڑی دی گھڑی آرام کرنا نہیں بیٹھنا جھونپڑا پاء میاں
 خیر لکھ بلائے نوں ٹال دی اے سمجھ مُقبلا خیر کماؤ میاں
 لڈن مٹیو دی لوبھ تھیں جیبھی مُٹھی اکھیں شرم پئی دل مہر آئی
 کہندا پلنگ تے جائے کے لیٹ میاں جیہڑی ہٹھی ہے رب نے ہوگ سائی
 مقبَل دا لڈن پتن تے بیڑی واہوندا اے، سواری ڈھوندا اے:

اتھے لکھ آون لکھ جاوندے نیں بیڑی وِچ کیوں اوس نے تیج ڈاہی

کیہ ایہہ کوئی نواں پر بندھ اے رانجھا چاری دے اندر جو ملاح بیڑی بھاڑے تے
 وی واہے تے نال ساڈی سیپ وی نبھائے، پتن اُتے سواری ڈھو کے اپنی دیہاڑی

وی بناوے پر بیڑی ساڈی تیج راکھویں رکھے، جس ویلے چابیے بھیئے۔ ہو سکدا اے
 بیڑی راٹھاں دی ہووے تے اوہ ملاح دی کمائی وچوں اپنی پتی یاں مالکانہ وی بھاویں
 رکھدے ہون۔ اِکے جے بیڑی ملاح دی اے تاں اوہنوں سیپ دیندے ہون ورھے
 چھماہیں۔ احمد دی ہیر وچ وی لڈن رانجھے کولوں بھاڑا منگدا اے۔

دمودرتوں مقبل تائیں، سوھویں صدی دے چھیکو لے ادھے توں اٹھارویں دے
 پوند لے ادھے تائیں اِتھو کے رزق ورتارے وچ جیہڑے وٹا آئے نیں کہ ایہہ اوہناں
 دی دکھالی ہے؟ ماہہ والے گھوہ دی تے چرکھے دی ورتوں عام ہو وئجن پاروں کپاہ سوتر
 تے کپڑے دی ودھیری اُتج تھئی۔ وپار ودھے۔ سڑکاں دا پندھ سولا نہ ہون پاروں
 اتھے دریا دا راہ چرکالوں ای گھنا ورتیندا ہا آء وئج لئی وی تے وست ڈھوئی لئی وی۔
 ہُن چڑھے وپار نے ملاح دا کم ودھایا اے تے اوہنوں سیپوں کڈھ کے دیہاڑی دار
 کسی بنا دتا اے۔ پیسے دی ورتوں عام ہون پاروں بھاڑا وی جنا کھنا روک تار گھندا
 اے۔ کیہ دمودروں مقبل تائیں لڈن دے وٹدے سبھا دا پچھو کڑ ایہہ اے؟

مُقبل دے لڈن دا سبھا گھن پرتا اے۔ اوہ پتن تے آئے ماڑے پنے دا درد دریغ
 وی کریندا اے بھاویں اوہنوں پار لے کنڈھیوں رانجھے دے حسن وی چھک کیتی اے۔
 بیڑی وچ راکھویں راٹھ تیج ملاح دی ساکھ وی اے تے مشہوری وی:

لڈن آکھیا تیج ایہہ ہیر دی ہے اتھے کئی مراتبے آن سوئی

حسن ہیر دا ویکھ کے تاب لیاوے وچ عاشقاں مقبلا مرد سوئی

جھمان دے ناں نوں اوہدے حسن نوں ایہہ ادھ سپی ادھ دیہاڑی دار اپنی مشہوری
 لئی ورتدا وی اے پر میلا وی نہیں ہون دیندا۔ جد رانجھا گھیسلا ہو کے ہیر دے
 ورتارے بارے لیک لاوئی پچھ کریندا اے:

اتھے لکھ آون لکھ جاوندے نیں بیڑی وچ کیوں اوس نے تیج پائی

ماں باپ کیہ ہیرنوں ورجدے نہیں نہیں ورجدے مُقبلا سکے بھائی؟
 تاں لڈن جھب ایس چُکھ نون جھمان دی اک ہور وڈیائی دے پٹھ سرکاون دی
 کردا اے:

علماء فقراء دی کرے خدمت نیک بخت مقبول اصیل کواری
 دے پڑھے قرآن تے رکھے روزے کھڑی نفل گزاردی رات ساری
 ماؤں باپ ہے بھکھیاں ننگیاں دی درد مند دی مقبلا کرے کاری
 رانجھے دی چُکھ وچوں جیہڑا میہنا ہیر دے چُکھے ول اُلریا ہا اوہ لڈن پوند ای ٹھل دتا
 اے:

لڈن آکھدا ہیر دی ماؤں ملکی چوچک سیال دی دھی ہے کھری پیاری
 حاکماں راٹھاں دا ناں اوہناں دے لاگی لوکاں وچ ایویں ای سانہ سوار
 ورتاوندے آئے نیں اوہناں دیاں ودھکیاں نون ریت دا اوہلا دیون کیتے - اتھے
 راٹھاں دے ناں دی رُکھ بھاڑے تے بیڑی واہون والے ملاح دی اپنی ساکھ دی
 رُکھ وی ہے۔

دمودر دا لڈن رانجھے دے رُوپ تے وُجھلی دا موہیا اوہنوں ہیر دی سیجے سوالدا
 اے - مقبل دا لڈن وی رانجھے دے حسن دا مشتاق تے تھیا اے، اوہدے نماں تے
 ترلیاں وی ٹنپیا ہس، پر وڈا بھار اوہدے اُتے رانجھے دی وڈھی دا اے:

رانجھے لڈن نون ہتھ دی چھاپ وتی کس آکھنا ہیرنوں جاء میاں
 توڑے رانجھا ایس وڈھی نون سوالیاں والی دعا دے ریتل رنگ وچ ولھیٹ کے
 لڈن واسطے حلال بنا دیندا اے:

خیر لکھ بلاء نون ٹالدی اے سمجھ مُقبلا خیر کماں میاں
 جیویں رانجھے دی درخواست نون رُوپ، سُبھا، پلہیل، ترے، سیماں تے وڈھی رل

مل کے اگیرے کریندے نیں ایویں لڈن دے درخواست منظورن وچ وی شرم، مہر
تے لوبھ اک مک تھی گئے نیں:

لڈن میو دی لوبھ تھیں جیبھی مُٹھی اکھیں شرم پئی دل مہر آئی

ایہہ متے پرانی راٹھ رہریت تے نویں وپاری ورتارے دیاں سُمران دا میل اے۔
وارث شاہی لڈن پچھلیریاں لڈناں ٹوں نقلدا اے، اپنے ویلے نوں آپنیاں
پُرکھاں دے ویلے نال نکریندا اے۔ ویلیاں دا ایہہ جوڑ نکھیڑ وی نقل دا مسالہ اے۔
لڈن پہلی وکھالی وچ ای اپنا نواں روپ اگیرے کریندا اے:

راجھے گوج کیتا آیا ندی اُتے ساتھ لدا پار مہانیاں نے

وارث شاہ میاں لڈن وڈھی کہن گپا شہد دا لدا بانیاں نے

اتھے لڈن پوند ای وپار نال جُویا ہویا اے وپار نال بدھی ہوئی وڈھی نال۔ تے
ایہہ جیویں اوہدا عام کم اے، گھلا، ویہار پروانیا۔ سگوں پورے بند نال رل کے ویکھو
تے سہی ہوندا اے جو ایہہ ”قدرتی“ کم اے اوہدا:

چڑی چو بکدی نال جاں ٹرے پاندھی پیاں دودھ دے وچ مدھانیاں نیں

اٹھ غسل دے واسطے جان دوڑے سیجاں رات نوں جیہناں نے مانیاں نیں

چڑیاں دی چوہک تے پاندھیاں دے پندھ ورگا، دُدھ رڑکن تے تیج مانن ورگا
قدرتی کم، جیون وس دا قدرتی انگ۔ چڑی دی چوہک نال جیہڑا دینہہ جا گیا اے اوہ
سمجھو اپنے انگ پیا وکھالدا اے۔ ایس دینہہ وچ جا پدا اے وپار دی اچھ اے۔ چڑی
چوہک نال جُویا پہلا کم ہالیاں دا نہیں پاندھیاں دا اے، ونجاریاں دا۔ پاندھیاں تے
بانیاں دے وچکار ای پیاں گھوکدیاں نیں مدھانیاں تے وچکار ای لگی ہوئی اے دوڑ
سیجوں اٹھ کے غسل نوں جاندیاں دی۔ انج ایہہ ”غسل دے واسطے جان دوڑے“
گجھ چھیڑ پچھلی مُلاں والی وکھالی نال وی کریندے جا پدے نیں۔ سیجاں مانن دے ”کچ

قدرتی“ کم نوں شرعی غسل نال ”پک قدرتی“ بناون لئی دوڑی جاندے۔ ”سیجاں
 جیہناں نے رات نوں مانیاں نیں“ وچ جیہڑا سچ تے رچا اے اوہ ”اٹھ غسل دے
 واسطے جان دوڑے“ دی اُتاول نال گجھ چوری دی بے وساہی نوں چھوہندا جا پدا اے
 تے گجھ مل مار کے تھاپڑا لین نوں، جانے غسل وی کوئی ”سرپوش“ اے۔ مدھانیاں وی
 متے سرپوش ای نہ ہوون۔ ہین کہ نہیں ایہہ تے مدھانیاں والیاں نوں پتہ ہوسی۔ پر
 ”سیجاں“ نال رل کے مدھانیاں اک پتلا جیہڑا رمز کیرا وسیب دے دینہہ رات دیاں
 بھیناں دا کیر گئیاں نیں اتھے۔ لڈن وی وڈھی دے غسل نال بانیاں دے کج قدرتی
 وپار نوں پک قدرتی بنیندا اے۔ پر لڈن نوں سرپوش دی لوڑ نہیں (جیویں تخت ہزارے
 وچ وڈھی راہیں زمین دی وڈنوں قانون تے قدرتی بناون والیاں حضرت قاضیاں تے
 پینچاں نوں سرپوش دی لوڑ نہیں)

رانجھے آکھیا پار لنگھا ابا میکوں چاڑھ لے رب دے واسطے تے

اسیں رب کیہ جاندے بھین پاڑا بیڑا ٹھیلدے لب دے واسطے تے

”رب“ والی تک دے اُتے ”لب“ والا پتہ مار کے لڈن نرا رانجھے نوں ای نہیں
 چگھدا دھروکار میلاں دا اصل دھرم وکھالدا اے، اوہناں دے ویہار اُتوں ریت دا
 سرپوش لاہ کے۔ دونہاں لفظاں وچ جتنی دوری معنیاں دی ہے اتنی ای نیڑ واج دی
 ہے۔ معنیاں دی دوری پاروں اک لفظ دوجے دا تروڑ وی ہے پر واج نیڑ پاروں
 دونویں جھب اکدوجے نال وٹج وی سکدے نیں۔ دونہاں لفظاں وچ واج دا فرق
 سرپوش دی تہہ جتنا ای اے۔ لڈن دی چاگھ وچ اک پرت ایہہ وی ہے جو میں مُلاں
 نہیں۔ اوتھے جیہڑا سرپوش لاہون نوں اتاولا آہیوں اتھے میرے اُتے پاون آکھلوتا
 ایں۔ سرپوش ویہار واناں دا رچھ اوہ ایہنوں ورت سکدے نیں اپنی گوں نوں کج لئی۔
 توں اپنی ٹھہر ایہدے نال نہی کج سکدا ویہار باہریا۔

لڈن ویہار وانی دی پٹھلی پوڑی اُتے ہے۔ اے اوہ پرانی سیپوں پورا باہر وی نہیں، اے بیڑی پوری اوہدی نہیں، وچ ہیر دی تیج وی وچھی اے۔ اوہ بانہہ بل، ویت تے جاچ راٹھاں اگے وی ویتچدا اے تے وپاریاں اگے وی پر ایہناں دونہہ میلاں وچکار وگدیاں قانون دا ڈرتے ریت دا آدر اوہدے لئی زاناں رہ گیا اے نرالفظاں دا تماشا۔ جس گھل لڈن نوں ایہہ سمجھ دتی اوہ نری دونہہ میلاں وچکار وگن پاروں نہیں اوہ گھل کمیریاں دے اوس گھول صدقے ہے جیہڑا سو ورھیاں توں اوہ مغل افغان راٹھ راج نوں ٹھلن پٹن لئی کریندے آئے نیں۔ جس ویلے وارث شاہ ہوریں ہیر پئے جوڑیندے نیں اوس ویلے ایہہ گھول اپنے ای دو پھیڑ دے مونہہ آیا کھلا اے۔ ماڑیاں دی نابری پاروں باتشاہیاں دا دباء گھنیا تے راج مہار باتشاہاں ہتھوں تک کے اتھاویاں چودھریاں ہتھ آ گئی۔ ایہناں ماکی والوں اپنا لاہا ویکھ کے کمیریاں دا کچھ پورن دا اوہناں دی سوچ اپناون دا پینترا دھاریا ہاتے ہوئی ہوئی نابراں دے ادم نوں اپنی اگوائی پٹھ رکھن چلاون دا آہر کر گھدا ہا۔ ماڑیاں وچوں وی کنیاں چدھرا دے آسن مل گھدے آہے۔ تے ماڑیاں گھلاٹیاں وچوں اُبھریاں ایہناں نوں چودھریاں جٹ جات دا بانا وی تان لیتا ہا۔ جٹ ماکی اپنا راج ساجن تے آ گئی آہی۔ گھرو گھریں نویں سرکار پئی اُسردی آہی تے

اشراف خراب کمین تازہ زمیندار دی وڈی بہار ہوئی

پرانی اشراف مغل یاں افغان باتشاہی دے بٹھائے آہے اوہناں دی تھاں اتھوکیاں زمینداراں دے چڑھ بہون پاروں کمین تازہ تان تھئے پر رہے کمین (”تازہ“ وچ نویں سریوں کمین ہون والی سینت وی ہے۔) دمور دا لڈن جیہڑا نورے راٹھ کنوں نابرتھی اوہدی بیڑی کھول چنانہہ اُتے ٹھل و گیا ہا پر چنانہہ اُتے راٹھ ویہار دی پکڑ پاروں اپنی کھل نہ سردی ویکھ کے مُڑ ہیر راٹھ دی سام وچ وڑ بیٹھا ہا مُقبل دے

ویلے تائیں ہیر دی تیج را کھویں رکھ کے رہندی بیڑی نوں بھاڑے اُتے واہون جوگا تھی گیا ہا۔ تے ہُن وارث شاہی نقل صدقہ آ پنے لو بھ اُنوں مہرتے شرم دا لہیر چھنڈ کھلوتا اے تے مل وان ویہار نوں ریت پر تیت دے اچھاڑوں واندا ای ویکھن وکھالن لگ پیا اے۔ پر لڈن دی ایہہ سمجھ مل وان ویہار وچ رہن کیتے ہے، ایہنوں ہنڈاون تے اپنی ہوند ایہدے کھاتے چاڑھن کیتے، ایہنوں اُتھلن کیتے نہیں۔ اوہدی جیبھ وچ اوہ کوڑاے جیہڑی زہر کھاون گجھیاں وچ ہوندی اے۔ اوہدے جیبھیاں ماڑیاں دے گھول وچوں اُتھلن تے ملن والے دونویں راہ نکلدے نیں۔ اوہنوں ملن والا راہ ای وارا کھاندا اے۔ اوہدی ادھ ماکی ادھ نوکری اوہنوں ”تازہ“ تے کر دتا اے نواں نہیں کیتا۔

(”اشراف“ تے ”کمین“ مغل شاہی رہریت دے دتے ناں نیں مالک میل نے کیرے میل لئی۔ مالک شرف والا اے وڈیائی والا، اُچا، ودھیا دساوروں آیا یاں دساوریاں ورگا۔ کمی کمین اے تھڑیا گھٹیا، گُن پنا، بندیا نیاں وانجھیا اُتھاواں۔ ”خراب“ تے ”تازہ“ وی اوہ رہریت دی بولی اے۔ ایہہ بول اوہ رہریت دیاں پچھلگاں دے جھورے دی نقل وی بناوندے جا پدے نیں۔)

لڈن رانجھے نوں جیہڑی گاہل کڈھی اے اوہ رب لفظ دے اصلوں نیڑے نرے جٹکے ہاسے پاروں ای نہیں ڈھکی۔ ایس گاہل دی ساکاداری اے ”لب دے واسطے تے“ بیڑا ٹھیلن نال۔ مل ویہار دی بنتر دا انگ اے ایہہ گاہل ایس پھول آئے آں تحت ہزار یوں نکلدے۔ مل ویہار وچ جینی وی مل اے، بندے دی اپنی جون دا وسیلہ ہوون پاروں سبھ توں نیڑلی مل، حرص دا مول۔ مالک ہون دا، مل وان بندہ ہوون دا سبھ کنوں موہرا نشان جینی دی مل اے۔ ایہہ مل ریت پروانے ساکان راہیں ملی ویندی اے۔ ایہناں ساکان دا اُلنگھن مل دات اُلنگھن ہے سو مل دے ہر روپ دے

اُلنگھن دی رمز ہے۔ پیسیوں باجھ بیڑی وچ بہن والا، لب دی تھاں رب دا واسطہ گھنن
 والا، مل و ہونا اے سو ”بھین پاڑا“ اے۔ رانجھے ”ابا“ آکھ کے لڈن نال جیہڑی
 ماڑے ورگ دی سانجھ جگاون دا ترلا کیتا اے ایہہ گاہل اوہدا جواب اے لڈن رانجھے
 نوں اوہدی پچھان کرویندا اے ایس گاہل راہیں۔ جینی نوں لب دا مول بناون، جینی نوں
 جتن ملن، اوہنوں اُلنگھن، اوہدی ثابتی بھنن، مل ویہار دی بنتر دامڈھلا انگ اے، پر
 ریت پرتیتیں قدرتائے رنگ وچ، کسے سرپوش پیٹھ۔ ریت پرتیتوں باہرا اُلنگھن گاہل
 اے دوس اے۔ ایہہ دوس دے کے دوجے نوں ویہار باہرا کیتا جاسکدا اے۔ رانجھے
 دے بھائی بھابیاں اوہدے کنوں جدی ملکھ کھوہن لئی اوہنوں گجھے مہینے دیندے نیں۔
 لڈن ملکھ پنے رانجھے نوں اوہدی ویہار باہری بے پرتیت ہستی چیتے کراون لئی گھلی
 گاہل کڈھدا اے۔ بھاڑیوں باجھ بیڑی وچ بہن لڈن دی ملکھ اُلنگھن اے۔ رانجھا
 آپ تے ملکھ نابری دے راہ پیا ہویا اے۔ پر لڈن دی ماکی نوں ریت پرتیت دا
 سرپوش گھت کے اُلنگھنا چاہوندا اے لڈن نوں ابا آکھ کے، رب دا واسطہ پا کے۔
 ریت تے مل واناں دا سانجھ سرپوش اے۔ بے مل، بے مل رانجھے نوں ایس سرپوش پیٹھ
 وڑن کون دیوے۔ لڈن دی گاہل بھائیاں بھابیاں دے مہینے دا ای اک ننگ رنگ
 اے پر ایہہ نال ای اوہناں پاک ناپاک تھاؤں والیاں تے حجرے والیاں ٹوکاں دا
 جواب وی اے جیہڑیاں رانجھے مُلاں نوں وگائیاں۔ لڈن دی آکھنی وچ جیویں بھائیاں
 بھابیاں دی تے مُلاں دی آکھنی ریت پرتیتی بانا لہ کے آگئی ہووے، ننگ نرول۔
 لڈن دی گاہل ”ابا“ دا ویروا وی اے، ریتل ساکاداری دا نتارا۔

لڈن دی رب تے لہہ دی نکھیڑ ایہہ ہوکیندی اے جو مل ویہار وچ رب دا
 مطلب لہہ ای ہوندا اے تے لہہ دارب۔ ایہہ حرفاں دی ”بھل“ ویہار دی ورتن آپ
 ای پڑھاؤندی اے، ایہہ سمجھو پہلا سبق اے اوہدا، تے ایس نت پڑھیندی نت ورتیندی

نُھل اُتے مُلاں کڑکیاں نال جند نہیں کڈھیندے۔

لڈن وانگ مُلاں دی نقل وی پچھلیریاں قصیاں دے لاء ٹکراء وچوں نسری اے۔
دمودر دی مسیت وچ تے ملاں ساہنے ہے ای نہیں۔ اوتھے رانجھے دے حُسن دی منھی
جھیورانی نون جٹ جماعت آپنی بھکھ دا اُپا کرن لئی ورتدی اے۔ جٹ آپنے آپ
نون رانجھے دے وڈکے دس کے جھیورانی نون رانجھے داساک دین تے ہاں کریندے
نیں تے اوہدے کولوں بنداسردا انوا کھاندے نیں۔ ایہناں نک ماکی والاں نون بنا
وچولیوں ای آپنا لہ پالن دی ویہل ملی ہوئی اے مسیتے، کمی کاریاں دیاں تانگھاں نون
آپنی بھکھ دا بالن بناون دی، جانے ایہہ رب گھر سچ سبھا ای لہہ گھر کر کے پیا ورتیوندا
اے۔ ایسے پاروں رانجھا ایہتھوں بھکھا ای نقل ویندا اے، رزق اداس۔

ٹکر نہ چکھے ودینے نہ کھادے لسی پا نہ پیتی

جیسے آئے تیسے چلے ایہہ گل اساں جو کیتی

احمد دی مسیت وچ ملاں وی ہے تے درس وی۔ رانجھے نون رات رہنوں کوئی

نہیں ورجدا پر راتیں:

سُتیاں پیاں رنجھیے نون خاب آیا اگے خونچے روغنی نان میاں

ہتھ دھوئے رانجھا اوتھے جا بیٹھا اگے چار یاری مسلمان میاں

رانجھا ڈھک لوہناں کول جاء بیٹھا ایس نون دین تے آپ بھی کھان میاں

جدوں جا گیا ویکھے تاں گجھ ناہیں اوہنوں دعا دے گیا شیطان میاں

وت درس پڑھیار رانجھے نون پرکھ دے پھیر وچ پاوندے نیں:

اک حرف کتاب فریب والا دوجے لڑکیاں کیتا سو آء چھتھا

تُسیں کھا آئے گھر مایاں دے میرے بھکھ دے نال سڑ گیا پتا

میرا خیال بخشو رب واسطے دو اساں ہاریا تے یارو تُساں جتا

احمد دی مسیت جیویں اک سُپن گھر ہے۔ بُھلن ویرھا۔ جتھے رنج کھانیاں
 ”مسلمان چاریاریاں“ وچ رن دے سُپنے پلدے نیں حرف کتاب دے فریب پٹھاں۔
 سکھالے۔ بُھکھیاں نوں آپنی مسلمانی راہیں رنج دی چاریاری وچ رلاون دے سنے
 وکھال دے نیں نالے اوہناں نوں حرف کتاب دے فریب راہیں بھلاوندے تے چھتھا
 پاوندے نیں۔ ایس سُپن فریب وچ آ کے پنے آپنا ت ست لہ و بہار اگے ہار دے
 نیں۔

مُقبل دی مسیت وچ وی مُلاں ہوریں ہن تے درس وی لگا ہویا اے۔ وارث
 شاہی درس وانگ اتھے وی فقہ تے نظم نالونال نیں۔

پڑھن اگے استاد دے کیں لڑکے شہزادڑے سوہنے جیبھے مٹھی
 کوئی فقہ ویکھے کوئی نظم واپے کوئی پڑھے قرآن کوئی لکھے چٹھی
 مہربان ہویا رب مقبلے تے جس عشق حقانی دی چاٹ اٹھی

”شہزادڑے“ رے بال جاپدے نیں سکھالیاں گھراں دے، بھاویں ایہہ عام
 بالاں دی وڈیائی وی ہو سکدی اے۔ شہزادے ہمیش سوہنے ای ہوندے نیں تے سوہنے
 کسے وی میل دے ہون شہزادے ای جاپدے نیں۔ مٹھی جیبھے وی شہزادیاں دا
 ضروری وسب دیا جاندا اے کتاباں وچ۔ اکے ایہہ ہے جو پڑھیار بال شہزادیاں
 ورگے جاپدے نیں کیونجو پڑھائی نے اوہناں نوں اپنے میلیوں کڈھ کے اُچیا کے
 حاکماں دے لڑلا دینا ہے۔ مقبل متے درس دی پڑھائی نوں پیا پڑچولدا اے اوہنوں
 عشق حقیقی دی چاٹ کنوں نکھیر کے، رانجھے دے راہ نوں شہزادیاں کنوں وکھرا کر کے۔
 ہو سکدا اے مُقبل دی ایہہ سچے جیسے کیتی سینتر وی وارث شاہ نقل دا ایرا بنی ہووے۔

مُقبل دا مُلاں رانجھے دا ہتو اے۔ اوہنوں رانجھے آپنی سرور تے سُنائی کوئی نہیں
 پر اوہنوں جیویں رانجھے دے ظاہر حالوں ای اوہدے اگ چچھ دی سار تھی گئی اے۔

کھانا کھائیکے مُلاں تھیں وداع منگے کہندا جھنگ سیالاں نوں اساں جانا
 مُقبل وس اجوکڑی رات اتھے مُلاں آکھیا رانجھیا ہو سیانا
 حکم مُلاں دا رانجھے نے من لیتا بیٹھا وچ مسیت دے مار ٹھانا
 کھانا کھائیکے رات نوں خوشی ہو یا فجر ہوئی تاں جھنگ نوں اُٹھ دھانا
 جاندے مُلاں دے باب دُعا کیتی ثابت رہے ایمان بہشت جانا

”رانجھیا ہو سیانا“ توں جاپدا اے مُلاں رانجھے نال کوئی بھیت پیا سانجھا کریندا
 اے۔ رانجھے ملاں دی گل حکم کر کے منی اے پر حکم من کے ”بیٹھا وچ مسیت دے مار
 ٹھانا۔“ ٹھانا مارن تھیں مل بہون اے اڈہ بنا بہوں کسے کم نوں چلاون یا ڈکن کیتے۔
 ایہہ کیہا حکم اے۔ کتے بھیت مُلاں دا ایہہ تے نہیں جو اوہ رانجھے دی عاشقی نوں اوٹ
 دیونی چاہوندا اے۔ اوہ آپ عشق دے پندھ پئے ایس رزق و ہونے دا چاہوان جاپدا
 اے:

وس اجوکڑی رات اتھے

رمز متاں ایہہ تے نہیں جو ورتیندے ویہار دا آہری ہونداں اپنی سبحان تے سوچھ
 پاروں مُلاں اوس ست سکت دا بھیت وی اے جیہوں ایس ویہار دبیریا اے تے
 جیہڑی ایس ویہار نوں اُتھل کے نویں واہ ورتن وی وساسکدی اے۔ سو اوہ اوس ست
 سکت نوں راہ وی پیا دیندا اے۔ بیٹھو بیٹھ تے ہتھیں ویہار واناں دی سوچی تھیں اُتے
 عاشقاں دا ٹھانا وی پیا بہاوند اے۔ مسیتوں نکلدیاں ای رانجھے نوں راہ وچ پنچ پیر مل
 ویندے نیں۔ پنچ پیر دی کرنی رمز اے بندے دے تے ست دی، قدرت نال بندے
 دے اک تھیون دی۔ جاپدا جیویں لوک ریت وچوں اگھڑی ایس رمز دی سبحان ای
 مُلاں تے رانجھے دا سانجھا بھیت ہووے۔ عاشقی دا بہت مُقبل دیاں بھابھیاں وچ وی
 ہے تے اوہدے لڈن وچ وی۔

رانجھے دا پنڈھ تھاواں ملن تے چھڈن دا پنڈھ ہے۔ بھوکیں، مسیت، تیج۔ بھوکیں
 تے تیج اے رزق سرجن تے آپ سرجن، آپ نال دوجے نال قدرت نال میل، میل
 وچ سرجن تے سرجن وچ میل۔ پر مل ویہار دا تے نر چودھر دا پہرہ ہے بھوکیں تے
 تیج اُتے۔ پہرے وچ میل نہیں ہوندا۔ مسیتے وی مل ویہار تے نر چودھر دا پہرا اے۔
 دکھری مسیت بناونی ای تاں پئی جد بھوکیں تے تیج مسیت نہ رہے۔ ہن دکھری
 مسیتوں بھوکیں تے تیج دی میل وہونی اُتے رت پر اوگی دی مہر لگدی اے تے مل
 ویہار دا نر چودھر دا پہرا قدرت دا پہرا بندا اے۔ ایس قدرتے پہرے دی نابری
 تھیندی آئی اے لوک ریت وچ۔ بھوکیں مسیت تے تیج پاروں رانجھے دا جیہڑا لوک
 ریت دی نابری دے رنگ رمزا اے۔

دیکھئے مقبل نوں۔ لڈن کنوں ہیر دے زہد عبادت تے غریب پروری دی سو بھا
 سُن دیاں سارا ای:

رانجھے فکر کر کے تدبیر کیتی کیوں ہیر دا پلنگ لتاڑیے جی
 ایس پینترے وچ جیہڑا رنگ دھنگان دا ہے اوہدا ظاہرا کوئی کارن تے دسدا نہیں۔
 ہیر نوں ملن دی تا نگھ تے رانجھے نوں اتھاں لے کے آئی اے وت ایہہ پلنگ لتاڑن
 دا متا کیوں۔ متے ”پلنگ لتاڑیے“ وچ کجھ اوہا گل ای نہ ہووے جیہڑی ”بیٹھا مار
 ٹھانا“ وچ دیکھ آئے آں۔ اتھاں وی دھنگان رنگ دا کوئی ظاہرا کارن نہ آہا۔ مُلاں
 رانجھے دی گھنی آدر کیتی آہی۔ پر ظاہرا کارن دا نہ ہوون ای سانوں سچھیندا اے جو اصل
 کارن متاں لکھت دی گجھ بتر وچ ہے، اوس گُوہتی وچ جیہڑی لوک ریت نے قھے
 نوں دتی اے۔ ”پلنگ لتاڑیے“ تے ”بیٹھا مار ٹھانا“ وچ جیہڑا ظاہرا دھنگان اے اوہ
 اچڑ دا اے اوس گجھ دھنگان نوں جیہڑا مل ویہار تے نر چودھر دے پہرے وچ اے۔
 تیج لتاڑا اے مل بھوتریا نر۔ مسیتے ٹھانا ماری تے بیٹھا اے راٹھ راج۔ رانجھے دا پینترا

تے نقل ہے ایہناں پینتریاں دی۔ نقل ایس گجھ دھنگان نوں ظاہروں کریندی اے تے
ایہدا تروڑوی کریندی اے۔

نقل دا ہتھ رانجھے دی پوری تدبیر چھھے ہے:

رانجھے فکر کر کے تدبیر کیتی کیوں ہیر دا پلنگھ لتاڑیے جی

ہیر ملے تاں شکر بجا لیا یے ہاوے نال رقیباں نوں ساڑیے جی

جیویں پلنگھ لتاڑن دا کوئی ظاہرا کارن نہیں ایویں رقیب وی ساہنے کوئی نہیں۔

رقیب شریک اے۔ ایہہ اوتھے ای ہوندا اے جتھے عشق عشق نہ ہووے شریکا ہووے،

مل دا اک روپ، شریکاں لئی وکھالا وی تے ساڑا وی۔ ”رقیب“ فارسی شاعری دی

رمزانی وچوں اُتریا اے سو ایس پاروں وی حاکم رہریت دا نشان اے اتھے۔ رانجھے دی

”تدبیر“، رقیب ساڑن تے پلنگ لتاڑن، حاکم رہریت دی نقل اے، نقل راہیں اوہدا

اُچال تے تروڑ۔ سمجھو نقل ڈھو اے لوک ریت ولوں حاکم رہریت دیاں ملیاں جاکیں

چھڈاون دا۔ گکڑے ماڑیاں دیاں سیجاں لتاڑدے آئے نیں۔ تیج جینی دے سریر دی

اوبدی ویہارو ہستی دی رمز بنی۔ تیج لتاڑن گکڑیاں دے دھاوے دامول آبا سو اوہناں

دی جت دا نشان وی بنیا۔ اتھے ماڑے (رانجھاتے قہے دے سنیر) گکڑیاں دی تیج

لتاڑوے نہیں۔ گکڑیاں دی کر توت دی نقل بنا کے تیج دا رمز روپ اُتھلدے نیں۔ ہیر

دا اپنی تیج اُتے سٹے نماں نوں ویکھن ایس نقل دا سرن اے۔ جیویں جیویں ایہہ نقل

سردی اے ہیر لئی تیج تیج نہیں رہندی تے اوبدے اندروں راٹھا چاری دی رہند وی

مک ویندی اے۔

وارث شاہی نقل دا سرن ویکھو:

رانجھے اُٹھ کے آکھیا واہ سجن ہیر ہس کے تے مہربان ہوئی

ہسن ہساون نقل دا کم اے۔ اتھے ہیر ہس کے نقل دی سینتر نوں قبولدی اے

تے اوہدے کم وچ رلدی اے جیویں بال اندروں رس ویندے نیں اپن چیت ای من
 مرضی دی کھیڈ نال۔ وارث شاہی نقل پھلیریاں دیاں ایریاں دا ودھان کر کے
 پُنگدی اے۔ ودھان ویسی دو پھیڑاں نوں ٹھوک کے آہوساہنے کریندا اے تے نال
 ای دو پھیڑیں جلیاں لئی آپنیاں پنتریاں دا پورا برمیچ کے پنتریاں توں باہر اُرن دا ڈھو
 بنا دیندا اے۔ ایہہ باہر اُرا ای ہسن ہساون اے۔

تخت ہزارے تے مسیت وانگ چنانہہ دے پن اُتے وی جو کجھ دا پردا اے لوک
 حاضری وچ دا پردا اے، لوک حاضری پاروں۔ اتھے ماڑے رانجھے دی ویہار دے اک
 ہور آہری نال ٹکر ویکھدے نیں، ویکھدے ای نہیں آپ رانجھے ولوں ایس ٹکر وچ
 نتر دے نیں۔ اوہ رانجھے نوں رلدے نیں تاں ای لڈن دا چالا چوڑ ہوندا اے۔

رانجھا متاں کر کے تھک رہیا انت ہو کندھی پرہاں جاء بیٹھا
 چھڈ اگ بیگانزی ہو گوشے پریم ڈھانڈڑی وکھ جگاء بیٹھا
 گاؤے سد فراق دے نال رووے اُتے ونجھلی شبد و جاء بیٹھا
 جو کوہ آدمی تریمتاں مرد بیسن پن چھڈ سبھ اوس تھے جاء بیٹھا
 رناں لڈن جھیل دیاں بھرن مُٹھیں پیر دوہاں دی ہک نکاء بیٹھا
 غصہ کھاء کے لئے جھیل جھنیاں اُتے دوہاں نوں ہاک بلاء بیٹھا
 وارث شاہ ایس موہیاں مرد رناں ناہیں جاندے کون بلا بیٹھا

ایہہ پن ڈھانی جڑی اے مُر ونجھلی راہیں۔ ونجھلی داسد لوک نوں میلدا اے
 ویہار لے آہری ٹکر تے۔ ونجھلی دے بول پن مناں وچوں ویہار دا رنگ کٹ کے
 کوئی ہور رنگ بھریندے نیں، کسے وِسری کھیڈ دا چیتا جگیندے نیں، زل رسن والی
 کھیڈ دا۔ ایہہ چیتا ونجاوندا اے ویہار دی دتی، میں رُدھی، رس وانجھی سرت نوں۔
 رانجھے دی پُھوک ایہہ چیتا جگاسکدی اے کیونجو اوہ مل ویہار دے رزقوں اُداس اے۔

اوہ اہل اے۔ بیگانہ اگ والی رمز ویکھو۔ اگ تے جیون اے، نگھ، سیک، جوڑنہار
 وساونہار۔ اگ نے چرکالاں توں جُوسن دا ڈھو بنایا ہے بندے لئی۔ پر اسانجھی مل تھی
 کے اگے بیگانہ ہو گئی اے تے بندے نوں ساڑدی اے:

میں جانا ڈکھ مجھ کوں ڈکھ سہائے جگ
 اُچے چڑھ کے دیکھیا تاں گھر گھر ایہا اگ

راجھے دا رزق اُداس تھیون ایہو فرید دا اُچے چڑھ ویکھن اے۔ ایہو فریدی ڈکھ
 سَنجان اے جیہڑی وارث شاہ ہوراں آپنے ویلے مُزنوئیں کیتی آہی:

شکر گنج نے آن مکان کیتا ڈکھ درد پنجاب دا دُور ہے جی

ایس رزق و بہاروں وکھ تھی کے ای جڑسکدی اے وساونی اگ، پریم ڈھانڈڑی،
 جیہدے لئی لفظ ”جگاء“ آیا اے۔ ایس جگاء وچ لوء وی اے تے جاگ وی، وکھ تھی
 کے و بہاروں تڑت کے جُون دی نوئیں سُرَت۔ فراق دے سد میل دا سدا دیندے نیں
 وچھوڑے دی پیڑ جگا کے۔ نال ای و نچھلی اُتے شبد و جاوند اے رانجھا۔ شبد آپسی
 سَنجان اے جیہڑی لفظ بندی اے۔ فقر بانی وی شبد اکھواندی اے۔

اٹھارویں صدی دے پنجاب وچ ایہہ شبد ای ڈھو بنیا اے ہیڈیاں دے مل داناں
 موہرے جُوسن کھلوون دا۔ رانجھے دی و نچھلی آپنے ویلے دی ایس وارنوں رمز دی اے۔

رانجھے دی پریم ڈھانڈڑی اُتے جڑے ماڑے تریمتیں وی ہن تے مرد وی پر
 تریمتاں اگوہیاں نیں۔ لڈن دیاں رناں لڈن کنوں ناہر تھی کھلہیاں نیں۔ لڈن اپنی
 دھرو کھنی نال دونہہ رناں دا کھسم بنی بیٹھا اے تے و نچھلی اوہناں نوں لڈن کنوں
 چھٹکارے دا سدا اے۔ لڈن دی ساری پینڈر مک گئی اے۔ دوجیاں کولوں وڈھی
 گھندے نوں اپنے مال دی پے گئی اے۔ اوہدے بھانے رانجھے ساری کھکھیڑ اوہدیاں
 رناں کھسکاون واسطے ای کر دکھائی اے۔ اوہ جھیل وستی نوں واہر لئی سدیندا اے جات

دا ہرکھ جگا کے۔

پنڈا باہوڑی جٹ لے جاگ رناں کیہا شغل ہے آن جگا بیٹھا
لڈن نوں مُلاں وانگ اوکڑ دے مونہہ آئے نوں رانجھے دا جٹ ہوں چیتے آوندا
اے۔ یاں آکھو فقیر تے گئے وچوں جٹ کڈھ کھلہا رداے نیں دونوں لوڑ ویلے۔
مُلاں نوں جاپیا جو جٹ آکھ کے رانجھے نوں پلون والاون سوکھیرا اے تے لڈن نوں
جاپیا اے جو رانجھے نوں جٹ آکھ کے جھبیلان نوں پچھاون سوکھیرا اے۔ جٹ دونہاں
لئی اک ادھ گھڑت بندہ اے پر اوہ ہے ویہار دے اندر ای۔ سو دونوں جٹ آکھ کے
رانجھے دی آپے ویہار باہر کیتی ہستی نوں مڑ ویہار اندر کرکیلن دا ترلا مریندے نیں
نال ای دونوں اپنے آپ نوں تسلی جیہی وی دینا چاہوندے نیں یاں ویکھن والیاں
نوں سمجھاونا چاہوندے نیں جو رانجھا جو پیا کریندا اے اوہ متے ایویں ای اے اصلی
نہیں۔ مُلاں دے ”نامعقول“ وچ سہیت ہے جانے رانجھا ایویں جٹکی جیہی بکھیڑ ای
پیا کریندا ہا میرے نال۔ اوہو گل لڈن دے ”شغل“ وچ اے۔ ہاں پر مُلاں نوں پوند
رانجھا منصور جاپیا ہاتے لڈن نوں اخیر وچ مُلاں ”کون بلاء“ جاپیا ہے۔

وارث شاہ ایس موہیاں مرد رناں نہیں جاندے کون بلا بیٹھا

گھنیاں سودھاں وچ ”جاندا“ آیا اے، شریف صابر ”جاندا“ چُپا اے۔ ”جاندا“
رکھینے تاں لڈن اپنے پاروں ای بولدا جاپدا اے بھئی بوہڑو پنڈا، میں نہیں جے جاندا
ایہہ کون بلاء آن بیٹھا اے۔ جے ”جاندا“ رکھینے تاں رانجھے نال رن والے وی وچ
آجانداے نیں، جانے ایہناں نوں موہ کھڑیا ہس، شودھے نہیں جاندے جو ایہہ کون
اے اصل وچ۔ میں جانناں، ایہہ بلاء اے بہوں خطرناک ویہار دشمن۔ میں ایسے
پاروں بیڑی وچ بٹھاواں ناہس۔ پر اک وادھا ”جاندا“ وچ وی ہے۔ لڈن ایہہ وی
آکھدا جاپدا اے جو رانجھا مینوں اصلوں کجھ سمجھدا ای نہیں پیا۔ میرے زور تے ہستی

نوں مندا ای نہیں۔ میرے جیہی بلا نوں ”کون بلا“ کیتی بیٹھا ہے۔ رناں لڈن لئی نال
 نہیں جیہڑا رانجھے کھول کھڑیا اے، اوہناں دی آپنی کوئی مرضی نہیں۔ لڈن نوں نہیں سمجھ
 جو ونجھلی نے اوہناں دی مرضی جگائی اے تے اوہ لڈن دی باندھ والا گساک چھڈ
 کھلوتیاں نیں، پریم ڈھانڈڑی دے نگھ وچ لین نیں، بیگانڑی اگ تچ پٹھیاں نیں۔
 وسیب ردیا، پلیوں سکھنا، نمانا رانجھا اوہناں دی نوں نظر اے، سجر نین پران:

ساڈیاں اکھیاں دے وچ وانگ دھیری ڈیرا گھت بہو ہل نہ سجا دو

دیکھو تھاواں والے رانجھے نوں اڈن دی جاء وی نہیں دیندے، اوہنوں ہزارے
 رہن نہیں مسیتے وڈن نہیں بیڑی وچ بہن نہیں، ایسے پاروں ماڈیاں نتھاویاں دیاں اکھیں
 وچ تھاں ہے اوہدے لئی۔ لڈن تے اے آپ پورا مالک نہیں ماکی دیاں بروہاں پیا
 لگھدا اے۔ پر رناں جس میل وچ ہوون اوہناں نوں اوس میل دیاں جنیاں دا ادھین
 بن کے رہنا پوند اے، بیگانڑی اگ بالنی پوندی نیں تے آپ ایس اگ دا بالن وی بننا
 پوند اے۔ رناں ہُن لڈن دی مرضیوں وی باہر نیں تے ویہار دی باندھوں وی۔ (اُنج
 لڈن دی مرضی وی تے ویہار دی باندھ نے ای ساجی اے۔) اوہناں دوہری سکت
 گھدی اے بیگانڑی اگ چھڈ کے۔ ایسے پاروں ہُن اوہ موہریل نیں، آپ رانجھے
 نال انگ جوڑیندیاں نیں، آپ اوہنوں بیڑی چاڑھ کے کھسم دا جھگا چوڑ کریندیاں
 نیں تے راٹھ بیج نوں ناس کرن دا ڈھونڈیندیاں نیں۔ بیگانڑی اگوں باہر آئیاں نیں
 تے اندروں وی بیگانڑی اگ بچھ گئی اے پریم ڈھانڈڑی جگ پئی اے۔ اوہناں کیتے
 بیڑی ہُن نہ لڈن دی اے نہ راٹھان دی۔ بیڑی ہُن سانجھ سیوا اے، ویلے دے
 ویہن وگدی سانجھی ہوند۔

چاڑھ موڈھیاں تے تینوں اسیں ٹھلہاں کوئی جان توں ڈھل نہ سجا دو۔

جنیاں وارث شاہ وچ ایہہ پہلیاں نہیں، اگے رانجھے دیاں بھابیاں دی آئیاں نیں

پر فرق ایہناں دا بھابھیاں نالوں ایہہ ہے جو ایہہ جھبیلناں نیں تے اوہ چودھرائیاں۔
 اوہناں دا ویہار نال سانگا اے سو پکیرا اے۔ وڈیری ملکہ نال لاگ اے سو گھل سکت
 چھوٹیری اے۔ ایہناں جھبیلناں دیاں وی پُرکھناں نیں چھلیریاں قصیاں وچ۔ دمور دا
 لڈن ہیر دے پلنگھ تے سون دی اڑی کریندے رانجھے نوں دو رناں دین دی گل
 کریندا اے۔ اوہ رناں تے ساہنے کوئی نہیں آئیاں پر لڈن دی جھیور برادری دیاں دو
 ماواں دھیاں رانجھے نوں مسیتے ملیاں نیں تے اوہدے نال پر نیوں تے اُتالیاں تھی
 گئیاں نیں۔ چراغ اعوان (1709ء) وچ تے لڈن ہے ای نہیں سگوں ہے ای مہانی
 اوہدی تھاں:

پوہتا ونج دریا کنارے وسوں ڈٹھوس میانی
 بیٹھی ندی کنارے تے بہ عورت زال سیانی
 کیا ہے ذات صفات تیڈی ڈس راہ ثواب سنجانی
 ہیر سیال دی میر بحر میں کسب ملاح مہانی
 تاب کنوں بے تاب تھئی مہتاب کوں دیکھ رنجانی
 صورت ڈیکھ الاون لگی عشق اسیر کہانی
 رہساں پیش ہمیش تساڈے باندی مل وکانی
 جام آمیز شکر کھنڈ ڈیساں کھیر ڈیساں جاء پانی

رانجھے دی بے پرواہی پاروں ایہہ میر بحر کاوڑتج کے ہیر نوں ونج دیندی اے:

اوکھا راہ نمک دا بھاری جھلیں نہیں جھلیندا
 خدمت گار کوں کار مناسب گُفتہ نہیں چھپیندا
 بیڑی وچ چڑھ سٹا گھٹ تے کون جاپے ایہہ تھیندا
 ڈردا مول نہ فوت ہوون توں سر باجھوں ایہہ جیندا

وارث شاہی جھیلناں دمودر دیاں جھیورائیاں دا ودھانیں تے چراغ اعوان دی
 مہانی دا اُلٹاء۔ پر ایس ودھاء اُلٹاء تے اوہ زریاں عاشقاں ای تھیاں نیں۔ نقل وچ رن
 پاروں اوہناں دے ہور وی کم نیں۔ یاں آکھو اوہناں دی عاشقی آپ نقل دا انگ
 تھیوں پاروں آپنیاں ریتل حدوں توں اُلا رے:

دونہاں باہاں توں پکڑ و نکھیڑے نوں مُڑ آن بیزی وچ چاڑھیا نیں
 تقصیر معاف کر آدے دی مُڑ آن بہشت وچ واڑیا نیں
 گویا خواب دے وچ عزازیل ڈٹھا مینوں پھیر مڑ عرش تے چاڑھیا نیں
 وارث شاہ نوں ثرت نہا کے تے بیوی ہیر دے پلنگھ تے چاڑھیا نیں

دیکھو جنی جیہڑی آدم دے بہشتوں نکلن دا کارن دی گئی اے ہن اوہنوں مڑ
 بہشت پئی واڑدی اے۔ تقصیر آدم دی آہی آپ نوں دوجے کنوں وکھ کر جانن، نج
 دوج دی نکھیڑ کرن، ایس نکھیڑ نوں ستھر سمجھن، پکی تے اُن وٹویں ہوند دا مول سمجھن
 ایہنوں۔ نج دوج دی اپنے پرانے دی ایہہ سخاں ای بے وساہی دی جڑا اے۔ وجوگ،
 ڈپیار، بھٹ، کرودھ، دھنگان ایسے وچوں پُھندے نیں۔ تقصیر آدم دی ایہہ آہی جو اس
 آپنی تے زال دی نکھیڑ نوں ہوند دا مول جاتا، ہوند انگ نہیں ہوند مول، وکھالی نہیں
 تت۔ نج دوج دی، اپنے پرانے دے ایس ستھر سخاں پاروں جنا جنی نوں پرایا کر کے
 ملن مارن جوگ بنا گھندا اے تے مل تا نگھ نوں پیار آکھدا اے۔

نکھیڑ دی سخاں اپنے پرانے دی سخاں تدوں ای بنی جدوں کرت سانجھی نہ رہی۔
 کرت پھل سانجھ بھنڈار دی دین نہ رہیا۔ ورجے بوٹے دا پھل ترور کھاون ایسے دی
 رمز اے متے، وکھرے کیتے دا وکھرا کھاون اے سانجھے کیتے نوں وکھرا کر کھاون۔
 ورجیا بوٹا دیسی ریت وچ کنک ہے، کنک جیہڑی جنی نے ای اُگائی اپائی جیہڑی اوہدی
 سکت ہے، اوہدی ہوند، جنے دی واہی پٹھ آکے جُنے دا زور بن گئی، اوہدی حاکی، جنی

تے وی ہور کرنہاراں تے وی۔ ایہو نر نار دے وکھرپ دا وارا اے، نر دی نار اُتے
چودھر دا وارا، وجوگ وارا۔ ایہہ وارا کوئی اکو ویلے تاں نہیں آن لتھا۔ ایہدیاں جڑاں
ہستی دی وار وچ، وار دی سار وچ، خبرے کتیاں پرانیاں ثریاں آئیاں نہیں۔ ایسے
پاروں شیطان دی بھل بندے دی بھل کنوں پرانی اے۔ بندے دی ہستی دے سارن
نال جُوی ہوئی اے شیطان دی بھل والی رمز۔ پر شیطان جیہڑا نت دا بھلاونہار ہے
آپ مڈھلا بھلنہار ہے۔ بھل شیطان دی وی اوہو آہی اوہ وکھالی نوں تت سمجھیا، نکھیر
سنجانیوس پر زلا نہ گولیا، نکھیر تے رلے نوں اکو ٹورے دے انگ، اکو ویہن دے رنگ
نہ سمجھ سکیا۔ شیطان لئی آپ سنجان اپنے پرانے دی سنجان بن گئی۔ قدرت دی اکائی دا
انگ نہ جاتوس آپ نوں، وکھری بنتر جاتوس، وکھرے بل تے وکھری مل والی ہوند۔
سو اوہ ایسے امٹ وکھریوس دا نشان بنیا ٹری آیا اے۔

اتھے آدم دی تقصیر وی معاف پئی تھیدی اے تے شیطان وی اپنی بھل بخشا
کے اپنے رمز روپ نوں تبجن تے آ گیا اے، جانے ہستی دی سجری وڈ پئی تھیدی
اے۔

ونجھلی ایہو شبد سنایا اے۔ تھواواں مل نہیں رہیاں، گھل بن سکیاں نہیں۔ اکھیاں
جیہڑیاں نکھیر دی سنجان کریندیاں آئیاں نہیں آپ جڑت دا اکائی دا گھر بن گئیاں نہیں:
ساڈیاں اکھیاں دے وچ وانگ دھیری ڈیرہ گھت بہو ہل نہ سجا وو
بیڑی وچ وڑدیاں ساراں رانجھا پچھدا اے:

یارو پلنگھ کیہا سنی تیج اتھے

پُرانی نکھیر سنجان بیڑی نوں رانجھاں دی مل ای سمجھدی اے سو:

لوکاں آکھیا ہیر جٹیڑی دا

بادشاہ سیالاں دے ترنجاں دی مہر چوچک خان دی بیڑی دا

شاہ پری پناہ نت لئے جس تھوں ایہہ تھاؤں اوس مُشک لپیٹری دا
 اسیں سبھ جھبیل تے گھاٹ پتن سبھا حکم ہے اوس سلپیٹری دا
 پُرانی نکھیر سَنجان نت ورتدے وٹاء نوں تے گول ای نہیں سکدی۔ اوہنوں تے
 ایہہ وی نہیں پیا دسدا جو مہر چوچک خان دی مالکی وچ لڈن جھبیل دی پتی وی آپی
 ہوئی اے۔ وپاری تے وپاری نیں سپی وی بھائی وال پنے بندے نیں راٹھاں دے،
 بھاویں ایہہ سارا وٹاء اے راٹھا چاری دی چھتر چھاویں ایں اے:

اسیں سبھ جھبیل تے گھاٹ پتن سبھ حکم اے اوس سلپیٹری دا
 گجھ ٹھیک وی ہے ایہہ بیان پر گجھ مہین تریڈاں وی نیں ایس سواہری حکم وکھالی
 وچ جیہناں نوں نہ گولن ای کم اے پرانی نکھیر سَنجان دا۔ پر وکھلی دی جوڑی سنگت
 دے جڑیاں ای بیڑی دی پرانی قانونی پچھان بھر کر گئی۔ بیڑی نکھیر دا نشان نہیں
 جُوت دا وسیلہ بن گئی:

بیڑی نہیں ایہہ جنج دی بنی بیٹھک جو کوہ آوندا سد بہاوندا اے
 گڈاؤڈ امیر فقیر بیٹھے کون چکھدا کیہڑے تھاؤں دا اے
 بیڑی نوں جنج دی بیٹھک آکھیا تے ہاسے بھانے گیا اے پر ایہہ جنج جُوی وی
 ہاسے بھانے ای اے نقل دے پر بندھ وچ۔ جنج رانجھے دی اے کہ کوئی نواں ویہار
 ویاہون چڑھی اے۔ نج پرانے دی نکھیر وی ہُن ایویں اے جیویں مک گئی ہووے۔
 مراتے، تھاواں، چکھے سبھ وِسر گئے نیں۔ جو کوہ آوندا اے رانجھا سد بہاوندا اے۔ جیہڑا
 آوندا اے پرانی درجے بندی والی، مل بل والی سَنجان و سجاوندا اے۔ پر لڈن دی ویکھنی
 اوہنوں ایہو ویکھندی اے جو ایہہ سارا کھیکھن سانجھ رلے والا اصلوں میری مل
 کھوہن لئی اے:

لڈن نہ لنگھایا پار اسنوں اوس ویلے نوں پچھوتاوندا اے

یارو جھوٹھ نہ کرے خدا سچا رناں میریاں ایہہ کھسکاوند اے
 اک سد دے نال ایہہ چند لیندا پنچھی ڈیگدا مرگ پھہاوند اے
 ٹھگ سُنے تھائسروں آوندے نیں ایہہ تاں ظاہرا ٹھگ چہاوند اے
 ویکھو جیہڑا آہدا ہا ”اسیں رب کیہ جانڈے“ اوہنوں ہُن خدا سچا چیتے آ گیا ہے۔
 پر اوہ وسارن وی لہہ پاروں ہاتے ایہہ چنارن وی لہہ پاروں ای اے۔ سو
 یارو جھوٹھ نہ کرے خدا سچا

وچ دوہری ہساونی اے۔ ایہہ آکھنی ہے کاروباریاں دی جیہڑی لڈن کولوں ایس
 سہنسے وچ وی نہیں پئی چھندی۔ ایس آکھنی دے معنے کیہے رولے وچ پئے جا پدے
 نیں۔ جے خدا سچا میری گل نون جھوٹی کر دیوے تے ہور گل اے نہیں تے پکی گل
 جے بھئی ”رناں میریاں ایہہ کھسکاوند اے۔“ کیہ لڈن نون آس اے یاں اوہدی مرضی
 اے جو رب سچا ایس گل نون جھوٹھ کر دیوے، یاں اوہ سمجھدا اے جو ایہہ گل اٹل اے
 تے ایویں رسم پاروں رب دا ناں وچ پیا لیاوند اے ”جھوٹھ نہ کرے خدا سچا“ دی
 بنتر ہور پڑھتاں دی سچاوندی اے، رب سچا اے اوہ جھوٹھ نہیں کریندا اوس جو کیتا اے
 اوہ صاف پیا لہدا اے جانے ”رناں میریاں ایہہ کھسکاوند اے۔“ یاں رب سچا میری
 گل نون جھوٹھ نہ کرے سچ ای کرے۔ کیہ لڈن رناں دے کھسک جان تے ای راضی
 اے اچتیں، کیہ لڈن اچتیں شیطان وانگ اپنی بھل پیا بخشواندا اے؟

ونجھلی دی پوہ نون مندا اے لڈن پر ٹھگی سمجھ کے۔ جو کجھ اکھاں پیاں ویکھیندیاں
 نیں کن پئے سُنیدے نیں دل پیا دسیندا اے سبھ فریب جا پداس، ٹھگ دی جھکاونی۔
 ٹھگاں بارے وی اوہدی سچان تھائسیر نال جُوی ہوئی اے جیویں سودیاں دی سچاں جڑی
 ہوندی اے خاص تھاواں نال۔ ایہہ عجیب ٹھگ اے یارو جیہڑا ایڈا کسب دا پورا وی
 اے پر ہے وی اتھوکا۔ اپنی چہاواں دی ٹھگی نون لڈن ٹھگی سمجھدا ای نہیں۔ اوہ پچھتاوند

اے یا جیویں سرکاری بیاناں وچ بُرے ٹوں گھر تائیں پچاون دے ارادے دا اعلان
 ضروری ہوندا اے۔ پورے بند وچ ”نی“ والی سینتر انج ہے جیویں مردستھیاں دی ہیر
 نال گل پئی ہندی اے جانے بی بی ساڈی مجبوری سمجھ۔ یاں مردستھیاں دے ایہہ
 مرداویں ریت پریتے اعلان بیان آپنیاں سوانیاں دے مونہہ بند کرن لئی نہیں جیہناں
 بھاویں آکھیا ہووے تھان نہ مارو گڑی نوں، ٹور دیو رانجھے نال۔ یاں ایہہ سوانیاں
 ستھیاں دے اندر وڑ پٹھیاں نہیں کتے تے اوہناں ٹوں نی نی کر کے پُپ پئے
 کریندے نیں اوہ۔ یاں ایہہ ”نی“ وارث شاہ دیاں سنئیراں وچ لُگ بیٹھا ترنجن
 اے۔

دمودر دے کتھن وچ آتتاں دی پُپ پردھانی اے، وارث شاہ وچ ترنجاں دی
 بول پردھانی۔ ایہہ پردھانی ہیر دے قصے دی کتھنی دا مول سوتر اے۔ پُپ یاں بولن
 مہاندرے نیں تریتاں دی کرنی دے، اوہناں دی ویہر دے، اوہناں دی ڈھا بنا
 دے۔

سچ آکھ کیہ سہیڑیا ای

کالے باغ وچ رانجھے نوں مل کے آئی ہیر تے گڑیاں اوہنوں چھیڑن لگ
 پیاں- گڑیاں دی چول تے ہیر دے بچاویں جواب بندیاں وچ پورے ہوئے نیں-
 ایہہ لمی جھیڈ ویاہ دی ریت وچوں آئی اے- سہاگ رات مگروں سینگیاں سیاں ووہٹی
 نال ایس رنگ دی چُکھ دس کریندیاں نیں- ویاہوں باہروی بھیتناں اک دو جی نال
 ایہو جیہی چھیڑ کر گھنڈیاں نیں پر ویاہ دے کاج دا تے ایہہ ریتل انگ اے-

ایہہ گڑیاں کھیڑناں نیں- ہیر نوں بھابی آکھدیاں نیں، سونناں دا بھرجائی نوں
 نوں ووہٹی بنا کے چھیڑن بھرا دے ویاہ نوں نہ من اے، بھنڈن اے اوس ویاہ نوں
 سگوں- سیدے کھیڑے دیاں سکیاں بھیناں بھاویں نہ وی ہوون ایہہ چھوہراں، ہوہر
 کھیڑناں وی، سگوں عام رنگرناں گڑیاں وی پنڈ دی نوہہ نوں بھرجائی بھابی ای
 آکھسن- سو ایہہ جاپدا اے جیویں ڈھو بنیا اے ترنناں لئی ہیر دے سیدے نال
 گساک نوں چاگھن دا- ہیر دے گڑیاں نوں جواب انج نیں جیویں ہیر آپ ایس جھیڈ
 وچ زل کھلی اے تے سیدے دی ووہٹی دی نقل پئی بنیدی اے- آؤ گل وچارے
 گڑیاں دے کھیڈے ایس خیال دیاں رمزاں پر چول کے-

ہیر رانجھے نوں ملن باغ آئی تے ملنی دے بیان وچ ایہہ سطر وی آئی:

ڈول ڈال تے پال دی لٹک سندر جیہا پیکھنے دا کوئی خیال ہووے

ایسے گل توں سمجھو جھیڈ والے خیال (کھیاں) دا مُڈھ بجھا اے- رانجھن ملنی

وچوں نکل کے ہیر گویاں نال و نجن زلی اے تے ساریاں جھیڈ کھیڈ بنیندیاں نہیں رل
 کے۔ ووہیے سانوں پتے اے توں یار بھوگ کے آئی ایں باغوں۔ جھیڈ دی پوری رمز دا
 مول ایہو یار دا بھوگ اے۔ چوکھی ون سون ہے بھوگ دیاں رمزیاں وچ پر اک رنگ
 پردھان اے، زور اوری۔

بھابی آکھ کیہہ لہھیو ٹہک آئی ایں سوئین چڑی وانگوں رنگ پھیریا ای
 موئی گئی سیں جیوندی آ وڑی ایں سچ آکھ کیہہ سچ سہیڑیا ای
 اج رنگ تیرا بھلا نظر آیا سھو دکھ تے سکھ نبیڑیا ای
 نین شوخ ہوئے رنگ چمک آیا کوئی جو بنے دا کھوہ گیڑیا ای
 عاشق مست ہاتھی بھاویں باغ والا تیری سنگلی نال کھیریا ای
 قدم چست تے صاف کنوتیاں نہیں ہتھ چا بک اسوار نے پھیریا ای

چھوہریں گل پیاں کریندیاں نہیں ہیر دی نوئیں دکھ دی، اوہدے نوئیں رنگ دی۔
 رنگ مونہہ دا وی تے رنگ سانگ خیال دی، (”اج رنگ تیرا بھلا نظر آیا“ وچ سانگ
 خیال والے معنے اگیرے ہوندے جا پدے نہیں۔) جانے رنگ تے توں چروکنا بنائی
 بیٹھی ایں پر اج والا بھلا اے، پچھلے دکھ سکھ والے رنگ نوں نبیڑ آئی ہیں۔ چھیڑی
 ہے ایس گل توں جو ایس نوئیں روپ دا کارن کیہ اے۔ ایس نوئیں ”رنگ“ وچ بھیت
 کیہ اے۔ پر سوئین چڑی دی رمز نال سونے دا رنگ پھر گیا اے گل وچ۔ اگوں ایس
 قلعیاں حویلیاں وچ اپڑ گئے آں۔ رانجھا جوگی مست ہاتھی بن گیا اے۔ ہیر دا رنگ ای
 سنگلی اے جیہدے نال ہاتھی بدھا ہو یا اے۔ بھوگ ہاتھی دا سنگلی نال کھیریا اے۔
 اگوں گھڑ سواری دے پڑ آ گئے نہیں۔ رانجھا کسی چا بک اسوار اے۔ ہیر گھوڑی اے۔
 بھوگ رانج اے جیویں چا بک اسوار نویاں اتھریاں گھوڑیاں دی مونہہ زدری بھن کے
 اوہناں نوں سواری لئی راس کریندے نہیں۔ ویکھو زور اوری دیاں رمزیاں باتشاہی

ورتارے کنوں راج کاج کنوں وکھریاں نہیں تھیاں۔ سگوں زوراورى نے آپنے لئی پہلا
 پہراوا چنیا ای باتشاہی تے راج کاج دا اے۔ جانے بھوگ دھگان ہے پر اوہ جیہڑا
 باتشاہی پر بندھ ٹھوکن چااوں وچ لگدا اے۔ بھوگ اوہ دھگان اے جیہڑا لوایاں سریراں
 نوں باتشاہی ورتارے وچ جوون لئی گھڑیندا تیاردا ہے۔ مست لفظ نے عاشق نوں ہاتھی
 بناون لئی وچولے دا کم کیتا اے۔ مست عاشق تے ہاتھی دوہاں واسطے ورتیندا اے۔
 ایس بھلاوڑی سانجھ راہیں عاشقی نوں ہاتھی دے ادماد نال وٹا کے باتشاہی بندوبست
 پیٹھ کر دتا گیا اے تے او تھے اوہدے کولوں جنی دا سریر بھنوا یا گیا اے۔ لفظ بولی رمزیاں
 بنتریاں دی لف پاروں کیویں موہ بولی سارن لئی ورتی ویندی اے تے موہ بولی کیویں
 اوڑک دھگان بولی ہو ظاہر تھیندی اے، ایہہ خیال وی کھیڈ وکھایا اے وارث شاہی نقل
 نے۔

اگلے بند وچ تے سدھی زورادری اے سریراں دا میلن:

کے ہک تیری نال ہک جوڑی پیڈو نال ولونڈھراں میلیاں نیں
 نیناں مست گلھاں تیریاں لال ہوئیاں دکان بھن چولی وچ ٹھیلیاں نیں
 ہک نال ہک جوڑن دا ای حصہ اے پیڈو نال ولونڈھراں میلن۔ جنی انگ ملوک
 اے (پیڈو) جنا انگ مارو اے (ولونڈھر)۔ یا ایہہ جنے دے وال نیں ولونڈھراں تے
 دکان (ڈنگ)۔ چولی بھن کے ڈنگیا اے جنے سریر نے جنی سریر نوں۔ ایہہ میل
 ولونڈھرن اے، ایہہ جوڑ ڈنگن اے تے بھن وی، تے جنی ایس ڈاڈھ نال سوت
 اے۔ اوہدی لالی تے مستی ایسے دھگان پاروں اے۔ اوہدی من مرضی ایہو ہے جو جنا
 اوہنوں ڈنگے ولونڈھرے۔ بھجن وچ ای اُما ہے اوہدا۔ ہک جوڑن دے بے سٹے ویکھو:
 کے انب تیرے اج چوپ لئے تل پیڑ کڈھے جیویں تیلیاں نے
 جوڑن دی زوراورى کھاوون ہنڈاوان تے ورت سٹن بن گئی اے۔ جنی سریر وچوں

سواد رس پُوپ کے نیپڑ کے پھوک سٹ دیندا اے جتا سریر۔
 دس وارث کسے نچوہی ایس توں کتے گوشے ہی ہوریاں کھیلیاں نہیں
 جنی سریر نوں نچوہن ای جنے سریر دی ہوری اے۔ ایہو ہوری دوہاں نوں رنگ لاوندی
 اے۔

سبھو مل دل سٹی ایس وانگ پُھلاں جھوکاں تیریاں مانیاں بیلیاں نہیں
 ”بیلیاں“ دا جھوکاں مانن اے جنی سریر نوں پُھلاں وانگ مل دل سٹن۔ پُھل وی
 جیویں مل دل سٹن جوگے ای ہوندے نہیں۔

کسے زوم بھرے پھڑنی ایس توں دھڑ کے کالج پوندیاں تیلیاں نہیں
 جنے دا زوم (ہینکو) بھریا ہون ای اوہنوں بھوگ جوگ بنیندا اے، بھوگ دا حقدار۔
 بھوگ ہے ای پھڑن (یا پھڑ پھیں) تے ایہہ کم ہے زوم دا۔ جنے دا جنی نوں راون
 جنی نوں ڈھاوان ای ہے۔

کسے لئی ہشناک نے چت بازی پاسہ لایکے بازیاں کھیلیاں نہیں
 بھوگ جنے دا بازی جتن اے جنی دا ہارن۔ ایہہ کم ہے ہشناکی دا، ہشناکی اتھے ہے
 واشنا دی باریک سنجان۔ بھوگ ہشناکاں مرداں دی بازی اے اوہو لیہنوں چت سکدے
 نہیں۔ پاسے دی رمزدے نال ای راج کاج دا دھرو دھگان وی بوہڑ پیا اے:

صوبے دار نے قلعے نوں ڈھو توپاں کر کے زیر رعیتاں میلیاں نہیں
 مغل باتشاہی وچ صوبے دار صوبے دار حاکم اے۔ جے کوئی زمیندار سردار آ کی ہو
 ونجے، رعیت کنوں ہالہ اگرہ کے شاہی خزانے نہ تارے تاں صوبے دار دا کم اے توپاں
 ڈھو کے اوہدے قلعے تے چڑھ ونجے۔ زمیندار سردار آ کی تھیندے نہیں تانجو واہی
 واناں کنوں ہالہ اگرہ کے سارا اپنے کول ای رکھن، شاہی خزانے نہ تارن۔ صوبے دار
 دا کم اے جو اوہ آ کی زمیندار سردار نوں ہالہ اگرہی دے باتشاہی پر بندھ پٹھ آنے لفظ

”میلن“ بہ نال بہ جوڑی والے جوڑن نال ونج جودا اے۔ میلن نرا جوڑن نہیں، میج کے جوڑن ہے، نکی وڈی نوں آپو آپنے میل سر کرن۔ سو میلن پاڑن وی ہے، خلقت نوں مڑ چالو ویہار وچ جوڑ پاڑن، مڑ رعیت بناون۔ ہالہ اگرابی وی وِس چوپ کے تیل کڈھ کے پھوگ سُٹن ای اے۔ سو رعیتاں میلن خلقت نوں مل دل سُٹن ہے۔ اتھے جنا صوبیدار اے۔ اوہدا لنگ توپ اے سگوں توپاں۔ جنی لنگ قلعہ اے جیہنوں زیر (پٹھ) کرناس۔ جنی لنگ نے زیر تھی کے ”رعیتاں“ بن ونجنا اے تے آپنے تیت ست دا ہالہ جنے نوں تار دینا اے۔ قلعہ بھاوین آکی ہووے ہے اوہ باتشاہی ویہار دے اندر دی ہی اک بنتر۔ قلعیاں نوں توپاں نال تروڑن ویہار لی زور اوری دے وچ ای آوند اے، اک انگ اے دھگان پنگاون دی کھیڈ دا۔ جنی سریر نوں قلعہ بنا کے توپن جنے سریر دا ویہار دتا کم اے۔ آپنی ہی بنائی بنتر نوں آپ ای بھنن۔ ویہار ڈاڈھ سر سردا اے، دھرو سر کھلوندا اے۔ سریراں دے اندر رَس و سدھی اے ڈاڈھ دھرو والی گڑھتی۔ اندروں ساردی تیار دی اے سریراں نوں۔ سریر ایس ڈاڈھ تے دھرو دی کھیڈ دے کھڈوے بن ویندے نیں۔

گجھ بنتریں باہروں بنیاں لگدیاں نیں ویہار دی ماروں، جیویں ٹھا کر دوارے پیر خانے، جتھے جا پدا اے ویہار دا تروڑ پیا تھیندا اے متے۔ ویہار دے گتے وگاڑ نوں سیدھن دا کم پیا ہوندا اے۔ اگلی رمز وچ اسیں قلعیوں ٹھا کر دوارے آن لتھے آن:

تیریاں گلھال تے دنڈاں دے داغ دن اج سیدھیاں ٹھا کر اں چیلیاں نیں

اتھے ویکھو ٹھا کر دوارا ڈاڈھ دھرو دی مار وچ ای نہیں آپ اوس کھیڈ دا اکھاڑا بنیا پیا اے، ویہار دی آپنی بنائی بنتر بن دسا اے پیا۔ ”دنڈاں دے داغ“ وچ ڈاڈھ دی میل اے، دھرو دا گند۔ ٹھا کر اں دا چیلیاں نال اصل ساک ایہو اے۔ ایہو سیدھن ہے اوہناں دا۔ ”سیدھیاں وچ اک پھنڈ اے چیلیاں نوں آپنے کام لئی راس کرن تے،

آپنے ورتن ہنڈوان جوگا کر وکھاون تے۔ ”اج“ ایہہ اصل کم تھیا اے اگے کجھ چر اوہلا ہو رہا اے۔ جوگی وی ویہار دے اندر باہر پیا تھیا اے۔ ویزھے ہاتاں باہرلا جا پدا ہا، باہر کڈھیجا اے تے اندر لا بن کھلوتا اے۔ بند دے اخیر وچ رمزاں دے ایس رُخ دا رنگ ویکھو:

چھٹا جھانجرا باغ دے صُفے وچوں گاہ کڈھیاں سبھ حویلیاں نیں
 جھانجرا (مینہہ گڑا ہنیری) ویرج چھٹا اے جس یونی تے کگھ دیاں حویلیاں گاہ
 کڈھیاں نیں۔ ویرج چھٹا بھوکیں وچ نویں اُگائی لئی ہوندا اے۔ پر بھوگ وچ ویرج
 دا چھٹن گاہ کڈھنا طوفان اے۔ مرداویں کرودھ دی دھاڑ اے۔ باغ دے صُفے وچوں
 اُٹھیا اے ایہہ طوفان۔ صُفہ ڈھارا اے، باغ وچ بہن رہن دی چھتی تھان جتھے جوگی
 بیٹھا اے، بوٹیاں (والاں، دکاں) وچ لگیا اڈہ۔ جتھوں اُٹھ کے لنگ نے ایہہ جھانجرا
 وگیا اے۔ اتھے بھاویں جوگی آپ لنگ اے تے ہیر دا سریر حویلیاں نیں کھیڑیاں
 دیاں۔ اپنے ولوں کھیڑیاں ہیر دے سریر نوں آپنیاں حویلیاں وچ وسا کے سریر اندر
 آپنیاں حویلیاں وسائیاں نیں۔ سیالاں دی ملکہ ٹوں آپنی ملکہ بنایا اے۔ ایس ملکہ
 وچوں اوہناں آپنی ملکہ دے وارث جماونے نیں۔

جوگی باہروں آیا اے جیویں جھانجرا قدرتوں آوندا اے، پر باہروں آ کے اندر آیا
 اے اوس اپنے آپ نوں۔ (اُنج تے جوگی دا ویس ہے ای رانجھے لئی اندر آون دا
 وسیلہ۔) ویزھیوں باہر کڈھیا وی اوہ باغ دے صُفے وچ ای ہا، کھیڑیاں دی ملکہ دے
 اندر ای۔ ایس اندر لکے ویری نے جھانجرا وگا کے کھیڑیاں دا نقشہ وگاڑ دتا اے۔ ہیر
 دے سریر اندروں کھیڑیاں دیاں پوائیاں حویلیاں گاہ کڈھیاں نیں اوس۔ گاہن ہے
 وڈھی فصل لتاڑ دبیر کے بھو دانے وکھو وکھ کرن۔ بھوگی جنی سریر نوں گاہ کے اپنے کام
 سواد دے دانے کڈھ کھڑا اے۔ پر گاہن عام لتاڑ پچھاڑ واسطے وی ورتیندا اے، سو رمز

راہبکاں گاہیاں دے راٹھ حویلیاں نوں گاہ کڈھن ول اُلو ویندی اے 1766ء دے
پنجاب وچ۔ گاہیاں دے کڈھے دانے ای راٹھ حویلیاں وچ اکٹھے تھی کے چدھراء
بندے نیں۔ حویلیاں نوں گاہ کڈھن آپنا گھسا تران موڑاوں ہے۔

ایہہ پہلی سطر اے جھیڈ وچ جتھے ڈاڈھ زواوراں ولوں نہیں بے زوریاں ولوں
ورتیجی اے۔ پر پڑ ایس ڈاڈھ داوی جنی داسری ای اے۔

جھانجھرا قدرتوں پُھندا اے۔ جھانجرے دی رمز تائیں ایس پُجے وی دو جنور رمزاں
وچوں انگھ کے ہاں، ”قدرتی“ رمزاں وچوں:

اج نہیں ایالیاں خبر لدھی بگیاڑاں نے رولیاں چھیلیاں نیں

اج کھیڑیا نے نال مستیاں دے ہاتھیانیاں ہاتھیاں ملیاں نیں

پر اتھے جنور وی جھانجرے ہار ڈاڈھ دے ای مہاندرے نیں۔ جنے دا جنی نوں بھوگن
جنوری ڈاڈھ اے، جیویں بھگیاڑ چھیلیاں نوں رولدے نیں جد ایالی بے خبر تھیوں۔ ہیر
چھیلی دے ایالی کھیڑے نیں، وقوعہ اوہناں دی بے خبری پاروں تھیا اے۔ مستی ہاتھیاں
دی ہوندی اے مالکاں دی نہیں۔ مالک تے ہاتھی دی مستی نال آپنا کم ساردے نیں
ہاتھیانیاں میلن دا، نویں ہاتھی جماون دا۔ ہاتھی راجیاں راٹھان دے تران دا نشان نیں۔
ہیر رانجھے دی مستی نال کھیڑیاں دی لہائی ہوئی اے۔ اتھاں جھیڈ دا رنگ سٹھنیاں والا
ہے، جیویں چھوہریں ہیر رانجھے دے ان ویا ہے ویاہ اُتے ہیر سیدے دے ویا ہے ویاہ
نوں پنیاں سٹھدیاں ہوون۔ شیخ عزیز دی سودھ دسیندی اے جو پنچ ہتھ لکھتاں وچ
”میلیاں“ دی جاکیں ”پیلیاں“ ہے۔ جے پیلیاں ہووے تاں کھیڑیاں دی مستی ایہہ
اے جو اوہناں ہاتھیانیاں (آپنیاں رناں) ہاتھیاں (جوگیاں) اُتے پیل دتیاں نیں۔
سٹھنی ایہہ وی ہے جو کھیڑیاں کول ہاتھی (نر مرد) ہے ای کوئی نہیں۔ ہاتھی (جوگی)
باہروں آیا اے۔

اگلا بند چوریوں ٹریا اے:

جیویں سُونہے آدمی پھرن باہر کچرک دولتوں رہن چھپائیاں نہیں
جوگی سونہا آدمی اے۔ کھیڑیاں دی چھپائی دولت ہیر دی ٹوہ تے آیا اے۔ دولت
جنی دا سریر اے۔ جیہدی مالکی اوہدی ایہہ دولت۔ اوہ ایس دولت نال ہور دولت بنا
سکدا اے۔ چھپاون بندا دولت دا پر جے سونہیاں نوں باہر پھرن دتا ونجے تاں چھپاون
کچرک۔ اوڑک چوری تھئی۔ پر اگوں چوری دان بن گئی:

اج بھاویں تاں باغ وچ عید ہوئی کھادیاں بھکھیاں نے مٹھانیاں نہیں
اج کنیاں دے دلاں دی آس پئی جم جم جان باغیں بھر جائیں نہیں
وسے باغ جگاں تائیں سنے بھابی جتھے پین فقیر ملائیاں نہیں
تے اک سطر چھڈ کے:

اج کوئی باغ وچ جا وڑیا مونہوں منگیاں دولتوں پائیاں نہیں
کھیڑیاں دی چھپائی دولت باغ وچ وٹدی اے۔ باغ وچ رہے کھبے ای بہندے نہیں،
جوگی فقیر مانگت۔ ویکھو اتھے رماں اوہ اوسر چیتے کریندیاں نہیں پیاں جد رانجھے پران
کینا بھئی چلیئے رنگپور جوگی تھی کے:

رانجھے آ کھیا لئی دی ہیر دولت جرم گالیئے تاں اتھے جا لئیے
اوہ رب دے نور دا خوان یغما شہدے ہوئی کے جرم وٹا لئیے
فرق ایتنا ہے جو رانجھاتے جرم گال کے فقیر ہو یا رب دے نور دا دان لین لئی، اتھے
اوہدی فقیری بھوگ بھکھ بنا دھری اے ویہارواکھ نے۔ لئی دی ہیر دولت تے رب
دے نور دا خوان یغما والیاں رماں دسدیاں نہیں جو ہیر نشان ہے اوس تے دا جو سبھ
سانجھ ہے، پر اوہدا مانن تاں ہے جے وڈیجے، جے فقیری ویہار بنیجے۔

اج کھیڑیاں دی نونہہ دا سریر مٹھیاں ملائی تھی ورتیجیا اے بھکھیاں کوں۔ اک

جوگی کہیں تھی گیا اے، جیویں پورا بھکھا تھریا میل جوگی دے روپ وچ آن ڈھکیا
 اے باغیں یاں اوہدی اکلے دی بھکھ ایویں اے جیویں کنیاں دی ہووے، آپنے
 پورے میل دی بھکھ جیہنوں راٹھ میل دی اک سوانی دے سریر دے مٹھے لاه چھوڑیا
 اے۔ ایہہ رانجھے راہیں پورے ہین میل اُتے ٹوک اے، جیویں دھنواناں دیاں سخاوتاں
 اوہناں دے دھرو دھگان دا دوجا پاسا نہیں ایویں ہیڈیاں دی بھکھ دھنواناں اگے اوہناں
 دی بے وی دا دوجا پاسا اے۔

کڑیاں مانگتاں دیاں سیساں وی نقلدیاں نیں، ’جم جم جان باغیں بھر جانیں‘
 ’وے باغ بجاں تاہیں سنے بھابی۔‘ باغ دے وسن تے بھابی دے وسن وچ وی ٹچکر
 دا جوڑا اے۔ باغ بھکھیاں وسایا اے یا کھیڑیاں دی نوہہ نے بھکھیاں نوں رجا کے
 وسایا اے؟ تے نوہہ آپ جیہڑی حویلی وچ سیدے راٹھ نال نہیں وی اتھے باغ وچ
 رانجھے فقیر نال وس گئی اے۔ بھوگ وسن دا نشان اے ریتل، ایس پاروں وسن دا لفظ
 بھوگن لئی ورتیندا اے ڈاڈھیاں دی بولی وچ۔ سارے بندے وچ ہیر فقیر دا ملاپ، ہیر
 دا اپنے میل نوں چھوڑ کے ہین میل وچ وسن، سٹھیا گیا اے۔ سمجھو ہیر دی کہانی دات
 سٹھ دے روپ ورتایا گیا اے اتھاں۔ ہیر ست آپ پرتیا اے کیریاں دا جیہڑا اوہناں
 کنوں وجوگیا گیا اے نہ مالکان دی مل تھی کے۔ ایہہ ست آپ پرتیا اے کیریاں کول
 کہانی راہیں۔ کیریاں دات نوں تاں گھن تے ست دا پرتن ای عشق اے، عشق کہانی
 اے۔ جاپدا اے جیویں باغ وچ ہر شے ہر کسے لئی ہوگئی اے۔ مونہوں سنگیاں دولتاں
 (’نعمتاں‘ وی ہے گجھ ہتھ لکھتاں وچ شیخ عزیز موجب) ڈھیندیاں نیں پیاں ہر کہیں
 کول۔ باغ جیویں جنت اے۔ پر جنت دی نقل اے کھیڑیاں دا باغ، تے سٹھ دی مار
 وچ ہے جنت دی رمز اتھاں۔

’جم جم جان باغیں بھر جانیں‘ وچ اک گجھی جیہی ودھائی وی ہووے متاں، اک

دھنکار جیویں گویاں راضی وی نیں وچوں کھیڑیاں دی لہائی تے بھرجائی دی نابری
اُتے، کیونجو ٹوک پڑہاس اُتوں ہیر اُتے ہے پر وچوں نہ پردھان ٹہرداری اُتے ہے۔
ایس بند وچ پکا رمز اے زوراوری دی:

خاک تودیاں تے وڈے تیرے چھٹے تیر اندازاں نے کئیاں لائیاں نیں
ایہہ سطر بند دے وچکار اے بھکھیاں مانگتاں دی جنت دے بیان دے نال ای۔
دیکھن وچ ایہہ سطر بے جوڑ جا پدی اے اوس بیان نال پر بے خاک تودیاں نوں
گولیئے تاں جوڑ جُزدا اے۔ خاک لفظ چروکنا نمائیاں لئی پیا ورتیندا اے با بے فرید
ایہنوں نمائیاں دی سکت تے ویہر دی رمز بنایا:

فریدا خاک نہ بندے خاکو جیڈ نہ کوہ
چیوندیاں پیراں تلے مونیان اُپر ہوہ

اتھے خاک تودے نما نے نیں تاں اوہ بے وس تیراں دی مار پئے سہندے نیں یا آپ
تیر اندازی دی سکھائی دا وسیلہ بنے پئے نیں۔ بھاویں مارنوں گا کھ بیٹھے نیں تے ہن
وگرڈا وی کجھ نہیں نیں، جیویں ڈھیٹھ بنے پئے ہوون۔ کجھ درباری شاعری دا وی چیتا
کریندی اے ایہہ سطر جیویں ”تیر نظر“ تے ”تودہ خاک“ نال بکھیڑ پئی کریندی ہووے
نقل۔ ہیر دیاں نظراں دیاں تیراں خاک تودے وانگ ورتیا اے جوگی نوں۔ پر بے
مردانی زوراوری دے رمز جانے تیراں نوں جیویں ہُن تا کیں جھیڈ دیاں رمزیاں دارنگ
ٹری آیا اے تاں تیر جوگی دارنگ نیں تے خال تودے ہیر دا سریر۔ اوہ ہُن تا کیں مٹی
دا ڈھیر بنی پئی رہی اے تے اتھے مٹی دا ڈھیر تیار تھی کے درباری بولی دا خاک تودہ
بن کھلا اے باغ وچ، پر ماہر یا سکھارو راٹھ تیر اندازاں دی تھاں سانجھ گھدی اے
جوگی جیہدا ایہہ کم ای نہیں۔ یا ایہہ ہے جو راٹھا اپوں اناڑی اے پر وچوں پرانا کسی
اے۔ خاک تودہ اک آڑ وی ہے جیہدے اوہ لے کوئی ہووے کم پیا تھیندا اے۔ اینج

پڑھیاں درباری شاعری نقل دیاں تیراں دی مار وچ آ گئی اے تے باتشاہی سخاوتاں
دے بیان نال ایس سطر دا جوڑ وی سمجھ آ گیا اے۔ اُتوں ٹھیٹھ سٹھنی دے رنگ نے
سخاوتاں تے تیر اندازیاں دوہاں دی جگت بنا دھری اے:

پانی باجھ سُکی داڑھی کھیڑیاں دی اج مُن کڈھی دوہاں نانیاں نے

ہیر تے جوگی دوویں کھیڑیاں دے نائی بن گئے نیں، دوویں اندر وار جو بیٹھے نیں راٹھ
واڑے دے، تے نانیاں داڑھی مُن دے ریتل کسب نوں کھیڑیاں دی پت لاهون لئی
ورت لیتا اے۔ پانی باجھ داڑھی مُن وچ دی زور اوری ہے پر لیہنوں اوہلا اے نانیاں
دے کُجج دا۔

اگلے بند دیاں تُکاں وچ دھکا پیا بولیندا اے۔ لٹ لے، پُٹ لے، پُٹ لے،
گھٹ لے، تُٹ گئے، سٹ گئے۔ دھکا جنی دی پک نال پیا تھیندا اے۔ تھن مُشک
نانے نیں جیہڑے کسے پُٹ لیتے نیں۔ گلاب دے پُھل نیں جیہڑے ہک نال ہک
جوڑن پاروں گھٹیجے نیں، کمان نیں جیہڑی کھیڑا چھک نہ سکیا تے رانجھے چھک کے
تروڑ دتی اے۔ کمان دھگان دا ہتھیار اے۔ ہیر داسریر وی درباری شاعری دے حساب
دھگان دا ہتھیار یا درباری ہتھیار اے، نار ہتھیار جیہڑا کسی دی اڈیک وچ ہے آوے
تے کشیش دے کے اوہدا بند بند توڑے۔ عطر کڈھ کے سٹیا پھوگ نیں تھن، نشانے نیں
جیہڑے کھیڑے کولوں لگیندی آپہں پر جوگی وجری تیر مار نے پُٹ لیتے نیں۔ عطر، نافہ،
گلاب، تیر کمان، سبھ رمزیاں درباری شاعری دے بھنڈار وچوں آئیاں نیں۔ حسن عشق
دے ریتل درباری مقابلے وچوں۔ مقابلے دے وچ حاکم میل دے دھگان نوں کھیڈ
بناون دے آہر اُتے ملوک لفظالی تے رمزانی دی چچدار اُستاکاری نے جیہڑے اچھاڑ
چاڑھے ہوندے نیں اوہ اتھے تُکاں دیاں سٹاں نال اُدھڑے نیں تے دھگان نوں
کھیڈ بناون دا آہر نقل وی پنج دے ڈھائے چڑھ گیا اے۔ پر نال ای جنی داسریر

وی ایس پینج دے ڈھائے چڑھیا ہو یا اے۔

اکورمز ہے پوند چنبے دے سہرے والی جیہڑی لوک ورتوں وچوں آئی اے۔ پر
”اج کسے ہشناک نے لٹ لئے“ والی ادھواڑ چنبے دے سہرے نوں وی کم دھرو کے
درباری شاعری دی سردل تیکر گھسن گئی اے کیونجو لفظ ہشناک درباری سبھا لئی ای
ورتیندا اے بابلا۔ چنبے دے سہرے ووہٹیاں بنھدیاں سن سو ”لٹ لئے“ والی سٹ ویاہ
کے لیاون والیاں اُتے ہے۔

اگلے بند وچ جنی سریر گھوہ اے ایس پاروں نہیں جو انجانی ان بُجھی ہے اتھاہ ورتی
جنی دی وار دی۔ ایس پاروں وی نہیں جو ایہو اتھاہ ورتی، جنی دا تت ست، جوالدی
اے جگ نوں جگ نوں۔ کھوہ نرا ایس پاروں ہے جو لیہنوں دھک کے گیڑنا پوندا اے،
جیویں کھوہ دا کم ایٹنا ای اے جو گو کے مرداویں زور دی بے بے کراوے:

تیری گادھی نوں اج کسے دھکیا ای کسے اج تیرا کھوہ گیڑیا ای
اتھے مہنے رنگی سینتر نال ایہہ گل تھئی اے۔ میہنا جیویں گہنا ہووے جنی واسطے۔ تیری،
گادھی، ای، دی ای راہیں تے دھکیا دی شد راہیں پویا گیا اے ایہہ میہنا گہنا۔ کھوہ
گیڑن والا جوگی لنگ اے، کھوہے چھیا پشو، جس دھکے نال پانی کڈھ دکھالیا اے
کھوہوں۔ نال ای اگلی سطرے اک بے رنگ دی زوراوری دیکھو:

لایا رنگ ننگ ملنگ بھاویں انگ نال تیرے انگ بھیریا ای
پشو اتھے ملنگ بن کھلوتا اے۔ دوویں باہر لے نیں ادھ پچھانے، دوویں کوئی وادھا کر
سکدے نیں کسے ویلے۔ دوہاں اُتے وس پورا جیہا ای اے ویہار واناں دا۔ رنگ
لاون ہے کھیڈ کرن، سانگ دکھاون۔ ملنگ دا کیتا کھیڈ ای چاپدی اے، اوہدی اندر دا
کیہ پتہ کسے نوں (بھاویں!) پر ملنگ دا نائک ہے ننگ کیونجو ملنگی دی رمز عام ورتی
جاندی اے مرداویں ننگ بے پرواہی لئی۔ ملنگ سانگ کھیڈیا ہے انگ بھیرن دا،

کیونجو ملنگ آپ سانگ اے (جیویں جوگی) تے اوہدا کیتا ویکھن وچ سانگ تے
 ورتن وچ اصل ہے۔ ایہہ کھیڈ سہی پر ہے کھیڈ بھیزن دی، انگاں دے لڑن لڑاون
 دی۔ اُتوں ملنگ دی کھیڈ دی نقل بنائی گئی اے اکوٹک نوں اکوسطر وچ پنجوہرا کر کے۔
 مشک نائفے والی رمزوی اگے مڑ آئی اے دیسی رنگ وچ:

قُفل جندرے توڑ کے چوڑ وڑیا اِنج بیہرا کستوری دا ہلایا ای

تے:

کستوری دے مرگ جس ڈھالے کوئی وڈا ہیڑی آئے ملیا ای

چور اڑھب اے اوس پوند سرکاری فارسی قفل نوں جندرے بنایا اے تے وت توڑیا
 اے۔ چور کستوری دے بیڑے دی مارتے آیا اے۔ چور دے وڑن نال بیڑا ہلایا اے۔
 چور چوگی اے، جوگی لنگ۔ کستوری جنی سریر دا دُھر اندر اے، کُگھ۔ پر ایہہ تے ہوئی
 رمزاں دی نری باہری پنچ۔ کستوری تت ست اے جنی دا، اوہدے دُھر اندر دی اڈھی
 ان سیانی قدرتی بنتر جیہنوں مہنگی وست بنیدی اے ویہار و نظر تے اوہنوں چُرا کے کھوہ
 کے جیویں وی تھئے ورتنا ہنڈاونا چاہندی اے۔ دُوجی سطر وچ جوگی ہیڑی (شکاری) تھی
 گیا۔ ”ملیا اے“ ایہہ وڈا ہیڑی جانے زور وکھایا اے اوس، آپنا بلکار۔ تے کستورے
 ہرناں نوں (جنی سریر نوں) ڈھا کے، مار کے کستوری کڈھ کھڑیوس۔

لاہ کھڑن کھوہ کھڑن داکم اگلے بند وچ وی پیا ٹریا اے:

تیرے سیاہ تتو لڑے کجلے دے ٹھوڈی اتے گلہاں اُتوں گم گئے
 تیرے پُھل گلاب دے لال ہوئے کسے گھیر کے راہ وچ چُم لئے
 تیرے خونچے شکر پاریاں دے ہتھ مار کے بھکھیاں لُم لئے
 دھاڑا مار کے دھاڑوی میویاں دے رلے جھاڑ بوئے کتے گم گئے

پر بند ملکیا اے وچ دی گل اُتے:

بڑے ونج ہوئے اج ووہیاں دے کوئی نوں ونجارڑے گھم گئے

و پارلٹ دا ای اک رنگ اے ایس واسطے ایہہ سطر پھلیاں نال ملدی وی اے
تے اوہناں دی کیتی نوں مکیندی وی اے۔ ووہیاں دا ونج تے ویہار دا مڈھلا کم اے۔
جینی ووہٹی بندی اے تے اوپدا مل پوندا اے۔ کھیڑیاں سیالاں وی ونج ای کیتا ہا ہیر
دا۔ اج کوئی نوں ونجارڑے گھم گئے نیں جیہناں کھیڑیاں کولوں ودھ مل پا کے ووہٹی
وہاج گھدی اے۔ ونجارا جوگی ای ہے جیہدے کول دین نوں گجھ نہیں۔ سو ایہہ ٹوک
دوہری اے ”بڑے ونج ہوئے“ تے ”کوئی نوں ونجارڑے“ راہیں۔ کھیڑیاں آپ
وچی اے ووہٹی اپنی پر وہاجن والے مفت گھن گھدی اے کھیڑیاں دی مہنگی وست۔
ہور رمز ایہہ ہے اتھے جو ونج وی دھرو دھگان ای ہے اک رنگ دا۔ سو ہیر دے سریر
نال جیہڑی ڈاڈھ ورتی اے اوہ وی سمجھو ”بڑے ونج“ ای ہوئے نیں۔

اگلے بند وچ جوگی دا کھیڑیاں دی نونہ نوں بھوگن گھلی سیاسی رمز بن گیا اے:

کوئی دھوبی ولایتوں آئے لتھا سری صاف دے تھان چڑھ کھنڈ گئے۔

ولایت مغل وارے وچ کابل اے یا ترکستان آکھو، حاکماں دا پرانا دیس۔ ہن ڈھیندی
مغل شاہی ویلے اتھوویاں اشرفاں آپ سدیا ابدالی نوں اپنا سیاسی گند دھون لئی۔
جانے آوے تے پیٹھوں چڑھدیاں اتھل کانگاں کنوں ساڈی حکومت عزت دولت بچاؤ۔
پر ولایتی دھوبی سری صاف دیاں تھاناں (اشرفاں) نوں ای کھنڈ چاڑھ گیا۔ جس
راج مال پت نوں بچاون کیہتے سدیا ہا اوں نوں ای ہونجا پھیر گیا اوہ۔ جوگی وی
پردیسی ای ہوندے نیں پہاڑوں لتھے پر ویب والے اپنی ڈر چتا نوں دھون لئی
ویڑھے واڑدے نیں اوہناں (آپ بھاویں جوگی میل خورے ای رہندے ہوں گھنے،
ولایتیاں سپاہیاں ہار۔)

پر ولایتی دھاڑیاں دی سیاست والی گل اتھے ای نہیں ملدی:

کھیڑے کابلی کتیاں وانگ اتھے وڈھوا کے کن تے دُنُب گئے

شریف صابر ہوریں ایسے رمنوں احمد شاہ ابدالی دے 1748ء والے دھاڑے نال
جوڑیندے نیں جد دلی دی فوج احمد شاہ نوں ٹھلھ کے مرن تے مجبور کر دتا میر قمر دین
وزیر دی اگوائی تے اوہدے پتر میر منو دی دلیری صدقہ۔ پر قمر دین تے میر منو جوگی نہ
آہے کھیڑیاں وچون ای آہے۔ نالے 1748ء وچ احمد شاہ دی فوج نوں ایہو جیہی
بھاج وی نہیں پئی جیہنوں نک تے کن وڈھواون آکھیا ونجے۔ بس مغل حکومت دی پت
رہ گئی۔ نک تے کن وڈھواون دی رمز واہکاں کیاں دے گھول دی گل کریندی اے۔
ایہہ گھول دوہرا ہا۔ کابلیاں نال وی تے مغلاں نال وی۔ جدوں ابدالی لشکر مغلاں
مرہیاں نوں ڈھا جھاڑ کے مُردا ہا، ہیدیاں دے اُتھکار جتھے اوہدے لئی وست و لیوے
نوں چکھوں پے جاندے آہے۔ ایہہ ہا نک تے کن وڈھواون۔ ایسے اُتھل گھول
پاروں ای مغل راج تے پٹیجیا ای ابدالی راج دا بوٹا وی اتھاں نہ لگ سکیا۔ کھیڑیاں
نوں کابلیاں نال جوڑن وچ رمز ایہو اے جو ہیدیاں لئی ملوان اکونیس، اتھاویں کیہ تے
باہر لے کیہ۔ چکھے وی ایہہ رمز آئی ہے جدوں سہتی تے اوہدی لونڈی جوگی نال بھڑیاں
تے جوگی مار کھا کے جوانی حملہ کیتا:

اوہناں چھٹیاں ہال پکار کیتی پنج ست مشٹنڈیاں آگلیاں

وانگ کابلی کتیاں گرد ہونیاں دو دو علی الحساب لگا گلیاں

ایہہ مشٹنڈیاں احمد شاہی دھڑویلاں وانگ نیں۔ جدوں اتھاویاں اشرافاں نوں
ویہریاں لوکاں ولوں خطرہ جاپنا اوہناں کابل والیاں نوں سد لینا، کابلیاں گرد ہو کے
نابراں نوں باہر پہاڑاں ول دھک دینا۔

وارث شاہ اچنہرا نواں ہویا سٹے پاہرو نوں چور ٹنب گئے

جے پاہرو سٹے رہن تے چوراں نوں ہو کہیہ چاہیدا اے۔ ایہہ چنگے چور نیں

جیہڑے سُتیاں پاہرواں نوں آپ مُبدے میں پئے بھئی پھڑنو سانوں۔ پر ایہو اُتھلکار
 جتھیاں دی لڑائی دا پینترا ہا۔ اوہ لشکراں نوں مگر لا کے چھاکیں مائیں تھی ویندے آہے
 کھنڈ پُھٹ کے تے لشکری بُہن ہا کے تھی ویندے آہے وادھو ہانڈھ پاروں تے خرچ
 پٹھے دی تھڑ پاروں۔ (منہن دے ارتھ چھیٹرن، ہشیار کرن، ششکارن ترکھا ٹورن تے
 ہے ای نہیں، پر رمز روپ وچ دھگانے بھوگ کر وئجن نوں دی منہن آ کھدے نہیں۔ سو
 جوگی دا کھیڑیاں دی نوہہ نوں بھوگن دُگن اصلوں کھیڑیاں نوں منہن ای اے۔) لفظ
 پاہرو کھچلی سطر دیاں کتیاں نوں وی مُبدا اے۔ گتے راکھی لئی منگوائے گئے نہیں
 ولایتوں۔ ایہہ وی پاہرو نہیں۔ گتے آوندے نہیں اپنی روزی دی مارتے، اُٹ سمیٹ
 دی وائشانتے، اشرافاں دا نابر ہیدیاں کولوں ڈر بہانہ بن ویندا اے کتیاں لئی آون دا۔
 راکھی اشرافاں دی اوہناں کیہ کرنی اے جیہڑے اپنی کھوبی وی گھہا ٹردے نہیں نابراں
 ہتھوں۔ اتھاں ہیر رانجھا سہتی تریوے اک رمز نہیں ہین نابراں نال۔ سُتے پاہرو والی
 سٹ اشرافاں نوں وی وجدی اے تے احمد شاہی دھڑویلاں نوں وی۔ احمد شاہی
 دھاڑویاں نال بکھیڑا گے ای تھئی اے۔

فوجاں شاہ دیاں وارثا مار متھرا مُر پھیر لہور نوں آئیاں نہیں

کیدو دی جھگی اُتے ہیر دے ترنجن حملہ کینا اے تے اوہا نک سک ناس کر
 چھڈیا اے۔ احمد شاہ دیاں فوجاں متھرا دے تیرتھ اُتے چڑھیاں نہیں۔ ہاسے دے دو
 ہتھ نہیں اتھے۔ کیدو متھرا دیاں پروہتاں ورگاں اے تے احمد شاہی لشکر دی ایڈی فتح
 کیدو دی جھگی ڈھاون برابر اے۔ دو پیر وی نہیں ہاسے دے۔ اک تے ایہہ جو ظاہر
 احمد شاہ نوں لہور اپنی چھاونی اے۔ اپنے صوبے دا تخت۔ سو فوجاں جیویں گھر پرتیاں
 نہیں، پر پھیر وچ ایہہ وی ہے بھئی جیہڑی متھرا نال تھئی لہور نال تے اگے وی ہو چکی
 اے تے ہن رہندی کسر ایس پھیر نے کڈھنی اے۔ خاصا لئی سکھ اے احمد شاہ دا

پھیر آون پر عامان لئی ڈکھ اے۔ ڈوجا پھیر ایہہ ہے ایس پھیر وچ بھئی لہور متھرا نہیں،
فوجاں مُڑ آئیاں تے نہیں مبارکاں لین خاصاں کولوں، پر ایس چڑھن مژن وچ عامان
نے وی گجھ ہتھ کرنا اے ایہناں نال۔

ترنجن دی کاروائی نقل اے احمد شاہی کاروائیاں دی۔

اگلا بند نپڑ نوں ٹردا اے، شکنجیوں۔

کسے کسے نپڑ نے پیڑی ایس توں تیرا رنگ ہے توری دے پھل دانی

ڈھاکاں تیریاں کسے مروڑیاں فی ایہہ تاں کم ہو یا ہل جُل دانی

بھوگ دا آسن شکنجہ اے جے دا جیہڑا جنی دے تت ست دا تیل کڈھیندا اے۔

تیل کڈھن نال جڑ گیا اے گاہن:

تیرا انگ کسے پامال کیتا تھکا کھلھے تے جیویں ہے گھل دانی

تھکا بدھی گڈ اے وڈھی فصل دیاں بھریاں دی۔ تھکا کھلھے اُتے کھول کے کھلاریا ویندا

اے گاہ گھتن والی تھاں اُتے۔ جنی انگ تھکا اے جیہدے وچوں جے نے اپنی وارثی

دا جھاڑ کڈھنا اے۔ گاہن رزق اپچاون دا کم اے پر اتھے اُتج مول نہیں دھگان مول

اے۔ نہ تھکیاں دا کھلن نہ گاہ گھتن، کوئی سہج سانجھ دا لچھن نہیں، تران وکھالا اے۔

پامال کرن عام لتاڑن نہیں ایہہ شاہی لشکراں دی کیتی مدھ مدھول اے، پت لہائی

اے۔ عشق وچ رزق وجوداں دے میل دی رمز بنیا اے ہیر دی چوری ہو کے، ایہہ

اوپدا اُلٹا اے۔ سریراں دا میل (گمیل) ریتل نر دھگان اے۔ گاہن ایسے نر دھگان

دی رمز بنیا اے پر نال ای ایہہ گاہن رزق اُپاون وچ ورتیندے ماکی دھگان نوں وی

رمز گیا اے۔ واہکاں کیریاں دی کیتی نوں مالکاں دے پھلھے پامال کریندے نیں۔

پھلھیار وی کیرے ای نیں بھادیں پر ماکی پٹھ اچ دی ساری کار و جوگی گئی اے۔

کیرے آپ اپنا آپا پنے پامال کریندے نیں، اپنی پت پنے لہاوندے نیں ست

ایس کتاب دی چھپائی سید اجمل حسین میموریل سوسائٹی ولوں لوک بولی بھنڈاردی سیوا۔